



Ludovít Štúr

SLOVENSKÉ NÁRODNÉ NOVINY

Ročník 27
51-52/2012
22. december 2012

ZALOŽIL EUDOVÍT ŠTÚR 1. AUGUSTA 1845

VYDÁVA MATICA SLOVENSKÁ

Cena 0,50 €



Čo všetko sa
zmení v 2013?
Strana 5.



Gottwald sa
vracia do Čiech
Strana 8.



Vianočné rozhovory
s biskupmi
Strana 12.



Otázniky okolo
nežnej revolúcie
Strana 19.



Zabudnuté
mlníky 2012
Strana 23.

SLOVO O SLOVENSKU

Civilizačné tempo, rodová rovnosť, ale najmä finančná situácia v rodinách vedú k potrebe, aby bola žena zamestnaná, len čo sa jej skončí nárok na materské voľno. Rozpočet domácnosti jej obyčajne nedovolí ani zamestnať sa na skrátenej úväzok, aj keby v blízkosti prípadne taká možnosť bola. Na tento stav sme si už dávno zvykli, a tak si často ani neuvedomujeme, aký vplyv to má na život rodiny, a najmä na výchovu detí. Civilizačné faktory, životné tempo, požiadavky pracoviska a maximálna zamestnanosť žien, aspoň pokiaľ sú v okolí pracovné príležitosti, navrátili a často až rozložili rodinný život a zúžili výchovu detí v domácnosti na pár minút: chvíľková pomoc pri domácej úlohe, skôr iba jej kontrola, tu a tam prejav záujmu o to, ako trávia potomkovia voľný čas, a možno ešte malý nedeľný výlet raz za mesiac.

Pred niekoľkými dňami som mal v rukách výsledky výskumu o tom, koľko času venujú slovenskí rodičia svojim deťom. A zmeravel som...

V pracovných dňoch sa matky venujú svojim deťom denne v priemere pol hodiny, dvom deťom asi štyridsať minút, trom a viac – hodinu, v dňoch pracovného voľna dokonca ešte o niekoľko minút menej. Otcovia sa venujú svojim ratolestiam vo voľných dňoch v priemere trinásť minút, viac iba vtedy, ak sú na výlete, kúpalisku, lyžovačke a podobne. V pracovných dňoch priemerne otec má pre jedno svoje dieťa k dispozícii – osem až deväť minút. Deväť minút pre svojho syna či dcéru denne. Niektorí viac, istotne. Mnohí však potom ešte menej, možno ani chvíľu. To je približne hodina týždenne.

Dobre to vieme – nijaká škola, nijaké krúžky, nijaká spoločnosť nenahradí dieťaťu rodičov, ani z nich nesníme zodpovednosť za výchovu. Dobre to všetci vieme. A predsa väčšina mladých manželov nemá na svoje deti čas. Výsledok bude po rokoch priamo úmerný: nedostatok citového zázemia budúcej generácie. A s veľkou pravdepodobnosťou aj skutočnosť, že si dnešné deti nenájdu v dospelosti čas pre svojich rodičov.

Ján ČOMAJ

R-2012058



Modlitba za Slovenskú republiku

Na rozhraní dvoch historických epoch voláme k Tebe, všemohúci Bože,
Otec všetkých národov, aby si bol stále s nami,
hneď od samého začiatku, už pri prvých krokoch.
Po tejto hodine túžili generácie dcér a synov našej slovenskej vlasti.
Samostatnosť, ktorej sme sa dožili,
prijímame ako dar Tvojej prozreteľnosti
a pokladáme ho za zmluvu medzi Tebou a obyvateľmi krajiny medzi Tatrami a Dunajom.
Nesmrtelný vládca čias, prebývaj s nami, buď v tejto krajine doma
ako náš prozreteľný Otec a pomocník v každej núdzi.
Daj vládcovi tejto krajiny Ducha múdrosti a prezieravosti,
spravodlivosti a nezištnosti, obetavosti a pevnosti,
daj občanom tejto krajiny Ducha bratstva a znášanlivosti,
vzájomnej úcty a pomoci, svornosti a tolerance.
Buď našim Bohom a my budeme Tvojím ľudom.

Prof. Dr. Anton Hlinka, SDB, predniesol túto modlitbu hneď po polnoci 1. 1. 1993,
v hodine obnovenia slovenskej štátnosti, na Hlavnom námestí v Bratislave pred slovenským národom.

Po názvoch železničných staníc aj autobusové nádražia a dopravné značenie Dvojazyčné tabule s maďarským textom porušujú zákony

GALANTA, BRATISLAVA (Roman KALISKÝ-HRONSKÝ) – O iniciatíve Lászlóa Nagya, splnomocnenca vlády SR pre národnostné menšiny, sme v Slovenských národných novinách nedávno písali v súvislosti s jeho žiadosťou, aby sa na Slovensku označovali aj v maďarčine napríklad názvy železničných staníc. Vláda splnomocnencovi Nagyovi vysvetlila, že to nie je v súlade s platnými zákonmi. Onedlho sa ukázalo, že porušovanie zákonov si dovoľilo hnutie za Dvojazyčné južné Slovensko.



Takéto tabule spolunažívanie Slovákov s Maďarmi neuteľujú.

Na autobusovej stanici v Galante svojvoľne umiestnilo dvojazyčnú informačnú tabuľu (na fotografii). Mimochodom, títo maďarskí nacionalisti sa svojím činom pochválili aj videom na youtube.com. Pani Zlatica Lehotská z Domu Matice slovenskej v Galante pre Slovenské národné noviny povedala: „Volala som kompetentnému pracovníkovi Slovenskej autobusovej dopravy Dunajská Streda ohľadom novej informačnej tabule, ktorú združenie za Dvojazyčné južné Slovensko prelepilo v Galante na autobusovej stanici na vlastné náklady. Zistila som, že ani SAD Dunajská Streda, ani mesto Galanta neboli informovaní a nesúhlasili s prelepom údajov. Pracovník SAD sa vyjadril, že do konca roka plánujú danú tabuľu prelepiť

a pridať tam informáciu aj v angličtine a nemčine. Zároveň som sa pokúsila zistiť, akým spôsobom je organizácia za Dvojazyčné južné Slovensko registrovaná. V prípade, že sa naďalej budú diať podobné svojvoľné akcie narušujúce vzájomné spoluzitíe, budem sa snažiť kontaktovať priamo oddelenie ministerstva vnútra, ktoré vydáva povolenie na zakladanie združení. Neprekáža mi nápis v maďarskom jazyku, vadí mi násilný spôsob, akým to tam umiestnili. Narušujú sa tým vzájomné vzťahy obyvateľov žijúcich v tejto národnostne zmiešanej oblasti.“ SNN zistili, že nejde len o situáciu na autobusovom nádraží v Galante. Niečo podobné sa už deje aj okolo dopravných značiek.

(Viac na 2. strane)



Zabudnite na Slovensko!

Blížia sa Vianoce. Sviatky pokoja, mieru a lásky. V našej uponáhľanej spoločnosti sú potrebné. Dokážeme na chvíľu vypnúť, zamyslieť sa a oceniť skutočné hodnoty v živote. Aspoň tak to bolo. Dnes, najmä vo väčších slovenských mestách, sa predvianočný čas mení na preteky vo vymetani „šopingov“.

Oslavy Vianoc a hlavne Nového roka budú o niečo významnejšie. S príchodom roku 2013 si pripomenieme 20. narodeniny Slovenskej republiky. Bol to významný medzník v našej histórii. Možno to tak nevnímame. Najmä mládež samostatné Slovensko považuje za samozrejmosť. Všetci, ktorí štátnosť vybojova-

li, budú slávení ako štúrovci. Ani tých sme neoslavovali počas ich života a ani krátko po smrti. Sme národ, ktorý potrebuje na uznanie historických mlínikov veľa času. Bojíme sa vlastnej slávy. Potrebovali sme tisíc rokov na uznanie prínosu sv. Cyrila a Metoda, storočia na kritiku uhorského útlaku, dekady na pomenovanie nerovného československého spoluzití. Možno ďalšie storočie potrebujeme ešte na zhodnotenie režimu prvej Slovenskej republiky. Objektívneho pohľadu na novodobé dejiny samostatnosti sa, dúfam, dožijú moje deti.

Zatiaľ nedozrel čas. Manipulátori totiž ovládajú verejnú mienku. Nedávno editor prílohy Vikend denníka SME Tomáš Galis na-

písal na úvod článku o rozdelení Česko-Slovenska: „Tri roky demokratického Československa sú pre mňa stále viac ako dvadsať rokov samostatného Slovenska.“ Autor týchto slov mal v čase vzniku demokratického Československa 13 rokov a pri jeho zániku až 15 (!!!). Som od neho o dva roky starší. Pamätám si, ale skutočne nedokážem objektívne zhodnotiť politické aspekty vtedajšej doby. Podľa prieskumu verejnej mienky Českej Akadémie vied, spoločnosti Focus a IVO je zrejme, že väčšina Slovákov je so vznikom a s fungovaním štátu spokojná. „Kým v čase rozdelenia bolo proti tomuto kroku až 66 percent Slovákov, v súčasnosti takmer rovnaké percento, 65 percent,

tento krok schvaľuje.“ Mediálna, politická, podnikateľská, multikultúrna menšina však dokáže zariadiť, že výročia vzniku štátnosti neoslavujeme tak, akoby sa patrilo – ani na štátnej a ani na osobnostnej úrovni.

Možno máme strach. Veď vlastenectvo je Štúrov prežitok... Ja im odkazujem: Sláviť budem tak, ako sa na Slováka a kresťana patrí! Vianoce v kruhu svojej rodiny. Výročie republiky s úctou a pripitkom. A galisovcom zo SME a im podobným: Slovensko má hranice otvorené. Môžete odísť. Nikto vám brániť nebude. A zabudnite na Slovensko!

Maroš SMOLEC
šéfredaktor

Pomôžte redakcii získať nových predplatiteľov Slovenských národných novín

PODPORTE AJ VY SLOVENSKÉ NÁRODNÉ NOVINY!

Na Slovensku je to tak. Táto okridlená veta sa hodí na zhodnotenie postavenia národnej myšlienky v súčasnej slovenskej spoločnosti. Akoby bolo dnes na príťaž vlastenectvo a národná hrdosť. Patriotizmus, národovectvo sa už dlhodobo pod Tatrami nenosí.

Príkladom takejto politiky vládnych štruktúr, politických strán, podnikateľov, tretieho sektora či predstaviteľov rôznych spoločenských oblastí je fakt, že všetky národne orientované médiá, ktoré vznikli po nežnej revolúcii, mali krátky život. Zanikli denníky Koridor, Slovenská REPUBLIKA, Nový deň, týždenník Slovenský národ, rádio Hviezda FM či televízia PATRIOT. Náklonnosť k národnej myšlienke ich diskvalifikovala, obmedzovala a vytlačala na okraj mediálneho priestoru. Nemohli si ani poriadne odhryznúť z reklamného koláča. Na druhej strane tzv. main-

streamové, neoliberálne, multikulturálne médiá, ktoré sa netaja odmietaním podpory a ochrany slovenskej svojbytnosti, akoby mali na ružiach ustlané. „Ich“ podnikatelia ich živia a ak je málo peňazí, pomôže štát inzerciou z veľkých spoločností, v ktorých má svoje akcie. Tak sa stalo, že prežili len dve národne orientované periodiká. Jedno držíte v rukách, druhým je mesačník Extra plus. Dennodenne sa stretávajú s ekonomickými problémami a zápasia o prežitie.

Redakcia Slovenských národných novín sa rozhodla obrátiť sa s pomocou na svojich čitateľov. Pripravila **VÝZVU PRE PREDPLATITEĽOV A ČITATEĽOV** o rozšírenie počtu predplatiteľov, a to formou súťaže o hodnotné knihy z Vydavateľstva Matice slovenskej a Vydavateľstva Spolku slovenských spisovateľov. Do Slovenských národných novín na prelome rokov 2012

a 2013 priložíme korešpondenčný lístok na objednávku predplatného.

Vyzývame a úctivo žiadame všetkých našich čitateľov a predplatiteľov, aby každý korešpondenčný lístok, ktorý sa nachádza vo vnútri tohto vydania, odovzdali blízkej osobe vo svojom okolí, ktorá si predplatné objedná a zašle poštou na adresu redakcie. Všetky podrobnosti sú uvedené na korešpondenčnom lístku – ale aj na webovej stránke <http://www.snn.sk/index.php/aktualne>. Poštovné uhradí redakcia. Na korešpondenčný lístok netreba nalepiť ani poštovú známku. Len vhodíť do schránky alebo podať na pošte. Nový predplatiteľ môže na korešpondenčný lístok uviesť aj meno čitateľa, ktorý mu korešpondenčný lístok odovzdal. Prvých 50 dvojíc (čitateľ + nový predplatiteľ) automaticky získa hodnotné publikácie. Prosíme, aby korešpondenčný lístok do-

stala osoba, ktorá má o náš týždenník záujem a objednávka predplatného neskončí v odpadkovom koši. Takto podporíte šírenie dôležitej slovenskej, národnej myšlienky v čase politicko-ekonomickej

globalizácie a odklonu od prirodzenej kultúrnej identity európskych národov.

Foto: Ladislav LESAY
Redakcia SNN



Po menšinových názvoch železničných staníc aj autobusové nádražia a dopravné značenie

Dvojazyčné tabule s maďarským textom porušujú zákony

(Dokončenie z 1. strany) – Podľa informácie, ktorú zverejnilo periodikum Dunajskostredský hlásnik, občianski aktivisti v polovici októbra umiestnili slovensko-maďarskú informačnú tabuľu pri štátnej ceste prvej triedy č. 63, neďaleko nadjazdu pred Mliečanmi.

■ STÁLA TRI DNI

Podľa informácie spomenutého periodika: „Tabuľa, ktorú sa dá považovať za billboard, zostala na mieste iba tri dni, lebo správa ciest v Dunajskej Strede na pokyn bratislavského riaditeľstva ju odstránila.“ Na Slovensku vraj až doteraz absentovala aj dvojazyčná dopravná tabuľa, resp. billboard. „Prvou lastovičkou“ v tomto smere bola spomenutá tabuľa pri

Mliečanoch, ktorá bola umiestnená civilnými aktivistami na súkromnom pozemku. „Dvojazyčná tabuľa bola postavená vďaka mnohým dobrovoľníkom. Je hantbou Slovenska, že je iba prvou



Nálepková vojna.

dvojazyčnou informačnou dopravnou tabuľou,“ povedal aktivista z hnutia Dvojazyčné južné Slovensko. Pod slovenskými názvami miest Bratislava, Dunajská Streda a Gabčíkovo figurovali maďarské názvy Pozsony, Dunaszerdahely a Bős. Tabuľu však museli odstrániť, keďže jazykový zákon neumožňuje dvojazyčnosť dopravných tabúľ. „Tabuľu sme odviezli do nášho areálu a má presne tie rozmery ako oficiálne tabule. Pretože odstránenie tabule objednala u nás Slovenská správa ciest, podľa všetkého tabuľa nemala povolenie,“ uviedla riaditeľka Oblastnej správy údržby ciest v Dunajskej Strede Irena Denkeová.

Hnutie Dvojazyčné južné Slovensko sa vraj bude aj naďa-

lej usilovať o to, aby sa v regióne uplatnila dvojazyčnosť. Spočítali, že na predmetnom úseku prejde mnoho vodičov maďarskej národnosti, dopravné tabule sú však iba jednojazyčné. Nuž, treba dodať, že tak to stanovuje zákon.

■ ŽELEZNICE DVOJAZYČNE?

Podľa informácie z 27. novembra, zásadná zmena nastala v súvislosti s dvojazyčnými tabuľami na železničných staniaciach. Ako povedal hovorca ministerstva dopravy Martin Kóňa, pracovná skupina hľadá spôsob možnej aplikácie zákona o jazykoch národnostných menšín pri označovaní železničných staníc bez toho, aby bol porušený zákon o dráhach. Ministerstvo to chce podľa splno-

mocnenca Nagya vyriešiť právnou subnormou. Samostatne stojace značenia by vraj mohli byť poskladané z tabule s označením obce, v ktorej sa stanica nachádza, v štátnom jazyku a z tabule umiestnenej pod ňou s označením obce v jazyku menšiny rovnakým alebo menším typom písma. Náklady na zriadenie a umiestnenie tabúľ majú znášať obce.

V júni tohto roku v obci Okoličná na Ostrove zrekonštruovali aktivisti stanicu zastávku a zavesili tam tabuľu s maďarským názvom Ekel. Železnice SR dva dni po rekonštrukcii tabuľu zvesili s odôvodnením, že zákon o používaní jazyka národnostných menšín nie je v súlade s právnym poriadkom spravujúcim dráhy na Slovensku. Foto: archív SNN

V MLÍ SME SI

Matica slovenská Bernolákovi



Rok 2012 bol v Matici slovenskej venovaný Antonovi Bernolákovi. Tohto významného slovenského kňaza, národného buditeľa, kodifikátora prvej spisovnej slovenčiny na základe trnavského nárečia, osvietenca si uctilo aj UNESCO. Do kalendára výročí 2012 zaradilo jeho 250-ročné jubileum narodenia.

Matica slovenská rok osláv ukončila odhalením pamätnej tabule na budove fary v bratislavskej mestskej časti Devín. Je predpoklad, že práve na tejto fare pripravoval rukopis svojej gramatiky, v ktorej kodifikoval prvú spisovnú slovenčinu. „Na

tejto fare napísal v roku 1785 Anton Bernolák, prvý kodifikátor slovenčiny, dielo Nova bibliotheca theologica selecta,“ je vyrytý nápis na pamätnej tabuli. Na jej odhalení sa zúčastnil pomocný bratislavský biskup Mons. Jozef Haľko, starostka Devína Ľubica Kolková, devínsky kňaz Mons. Marián Gavenda, predseda Matice slovenskej M. Tkáč a necelá stovka Devínčanov. Odhaleniu predchádzala omša v blízkom katolíckom kostole, ktorý praskal v švíkoch. Slováci majú stále záujem o svoju históriu, korene a dennodenne prezentujú svoj úprimný vzťah ku koreňom a k národu. Je to ich vlastenectvo, ktoré sa nedá vynútiť, kúpiť a ani zapredať.

Predstavitelia katolíckej cirkvi a Matice slovenskej našli teda opäť spoločnú reč a vzdali hold jednému z najväčších Slovákov v histórii nášho národa. Napokon jeho prínos nielen pre slovenské, ale i európske či ľudské dejiny ocenilo už spomínané UNESCO. Bernolák si uvedomil, že ak chce národ pretrvať, musí mať vlastný jazyk. Preto sa bernolákovčina udržala vyše 60 rokov až po kodifikáciu jazyka na základe stredoslovenského nárečia od zakladateľa Slovenských národných novín Ľudovíta Štúra. A práve o súčasnej znalosti používateľov slovenčiny – teda o nás Slovákoch – sa viac dozvieme aj na strane 8 tohto vydania.

Text a foto: (mrs)

Dnes už žijeme v oneskorenej realite kapitalizmu

Novodobí úžerníci útočia pred Vianocami

Nie je to naozaj až tak dávno, čo nás na skúškach z „politicko-ekonomie“ naposledy a „ideologicky“ prevetrávali zo základných princípov fungovania vykorisťovateľského kapitalizmu. Nuž – iba niečo viac ako 23 rokov.

Okrem iného sme memorovali ekonomický cyklus, t. j. striedajúce sa obdobia vzostupu výroby a recesie, ktorá je spojená s rastom nezamestnanosti.

Akoby šibnutím prútika sa z vtedajšieho seminára prenášam do dnešných čias, v ktorých sa stále prehlbuje (koľko už desaťročí) zaostávanie kúpyschopného dopytu za ponukou tovarov a výrobnými kapacitami pre veľké rozdiely medzi majetkom a príjmami ľudí a tendenciou zamestnávateľov zaplatiť za prácu len to, čo je nevyhnutné, aby bol zisk čo najvyšší.

■ VLK A OVCA

Kapitál má vo vlastnej genetickej výbave túžbu po raste. Je to agresívne bujnenie, ktoré rôzne spoločnosti – podľa miery vyspelosti vlastných sociálnych systémov – regulujú rôznym legislatívnym ožarovaním a dávkovou

chemoterapiou. Na Slovensku sa však vzťah vlastníkov výrobných kapacít k obyvateľstvu s minimálnou schopnosťou kúpy, živoriacemu už spoločne pod hranicou chudoby, dlhodobo podobá vzťahu hladného vlka k lovnej zveri.

ČO INÍ NEPÍŠU

Žiaľ, na tom obraze vôbec nič nemení fakt, či štát momentálne spravuje pravica alebo ľavica. Jedno ani druhé u nás v politologickom zmysle totiž neexistuje a jedni aj druhí nám nahovávajú opak iba pred voľbami. Dokonca sa nemožno zbaviť vtieravého dojmu, že všetkým mocným a bohatým vyhovuje, aby sa bežný človek zadlžoval, bral pôžičky a nakupoval. Veď miera spotreby chu-

dáka priamo ovplyvňuje zisk boháča. A vytvára to aj dobrý dojem – ľudia nakupujú, zháňajú...

■ NOVODOBÁ ÚŽERA

Ibaže nikto nehovorí o splátkach, úžerníckych úrokoch za pôžičky a o tom, do akých katastrofálnych životných situácií sa aj vďaka exekútorom dostávajú tí, ktorí podľahli vidine o jednoduchom nadobudnutí nejakého životného štandardu. A že o tom nehovorí ani „ľavica“, je viac ako smutné. Žijeme v oneskorenej realite seminárov politickej ekonomie kapitalizmu. Štvrtstoročie po...

Ivan BROŽÍK
Foto: archív





SPP alebo strastiplné plynárenské martýrium

Roman MICHELKO

Keď na sklonku svojej prvej vlády Dzurinda „daroval“ Nemcom a Francúzom 49 percent SPP, bola to nepochopiteľná ekonomická transakcia. Celý proces mal všetky prvky koloritu vtedajšej doby. Spackanosť celej transakcie, ne-transparentný predaj pod cenu, miliardová kurzová strata ako vizitka Miklošovej „odbornosti“, ako aj extrémne predražený výber privatizačného poradcu sú len drobnými negatívnymi externalitami celého procesu. Zvrhlé bolo predovšetkým to, že sa síce predával minoritný podiel, ale s manažérskou kontrolou.

Táto absurdita par excellence vznikla ako výraz politického zlyhania vtedajšej SDL. Od polovice deväťdesiatych rokov platil totiž Mečiarov zákon o strategických

podnikoch, ktorý neumožňoval ich privatizáciu. To však pre Dzurindu a spol. nebol problém. Najprv pod obrovským nátlakom prinútili SDL, aby súhlasila aspoň s čiastočnou privatizáciou strategických podnikov s tým, že sa neumožní predať majoritný balík akcií, ale len minoritný. Keď na niečo také SDL kývla, stačilo len zosnovať malú lesť. Zahraničným investorom sa ponúkli síce len minoritné podiely, ale s manažérskou kontrolou – niečo, čo absolútne odporuje základnej ekonomickej logike a je v hrubom rozpore so záujmami štátu, ale to bolo to posledné, nad čím sa zamýšľali naši vtedajší politici. A potom sme sa ani len nesťahovali čudovať tomu, ako „počestní“ zahraniční akcionári tunelovali naše strategické podniky.

Čo-to aj preniklo na verejnosť. Napríklad, keď sa ministerstvo hospodárstva (za Pavla Ruska) pokúšalo zamedziť vývoz zisku z energetických rozvodných závodov formou fiktívnych pora-

KOMENTÁR

denských zmlúv medzi zahraničnými matkami a ich slovenskými dcérami.

Vráťme sa však k SPP. Keď pred približne desiatimi rokmi nemeckí a francúzski akcionári vstupovali do SPP, situácia v energetike bola podstatne iná. Slovensko bolo exkluzívnou tranzitnou cestou na lukratívne európske trhy, cena plynu bola relatívne prijateľná a celé Slovensko sa masívne plynofikovalo. Medzi-

tým však cena ropy, a tým aj na jej cenu naviazaného plynu, išla prudko hore. Mnoho domácností, ktoré boli napojené na plyn, tak po rokoch prechádzajú na iné druhy kúrenia (drevo či pelety). Kríza rovnako spôsobila pokles priemyselnej výroby a aj ten priemysel, čo ostal, bol nútený inovovať a používať úspornejšie technológie, čo znamená, že spotreba plynu pre priemysel, ale aj domácnosti, klesá. Okrem toho sa za ten čas značne diverzifikovala preprava ruského plynu do Európy. Kým vtedy nebolo veľa ciest, ako dodať plyn na lukratívne západoeurópske trhy a obísť pritom Slovensko, dnes Rusko obišlo problematickú Ukrajinu, Bielorusko a Poľsko na severe plynovodom North Stream vedúcim pod Baltským morom. Rovnako sa horúčkovo stavia aj južná vetva plynovodu pre ruský plyn tzv. South Stream.

Ak si uvedomíme, že ak malo SPP nejakú činnosť, ktorá bola skutočne lukratívna, tak to bol tranzit plynu. Rusko však vďaka vystrájaní „poľských Káčerovcov“ (bratov Kacsinských) či duu

oranžovej revolúcie na Ukrajine Tymošenkova – Juščenka, ako aj nevypočítateľnému Lukašenkovi vlastne ani nemalo na výber a tranzitné cesty muselo viesť mimo problematické regióny. To sa však logicky musí odraziť na výnosoch SPP. Keď sa teda podnikanie v tomto biznise stalo problematickejšim, naši zahraniční investori rýchlo dvíhajú kotvy a chcú si trhnúť, čo sa ešte dá.

V čase, keď píšem tento komentár, ešte nie je isté, či sa slovenská vláda rozhodne uplatniť si predkupné právo na 49 percent akcií alebo ho dovoliť odpredať českej investičnej skupine EPH (Energetický a průmyslový holding, a.s.). Jedno je však isté už teraz. Ak by vláda dovoľila odpredaj minoritného podielu súkromnej investičnej skupine EPH, určite tak neurobí bez zmeny akcionárskej zmluvy. A podľa nej už, dúfajme, bude mať vláda v podniku jasnú manažérsku kontrolu. Po strastiplnom martýriu sa tak konečne veci postaví z hlavy na nohy a aspoň čiastočne sa tak eliminuje to, čo spôsobila Dzurindova klika pred desiatimi rokmi.



Nenechajme si umrieť vlastnú históriu

Ivan BROŽÍK

Pobral sa na druhý svet historik, nositeľ Ceny Dominika Tataru. Odhaľovaním našej vlastnej histórie nám umožňoval zamýšľať sa nad podobami našej budúcej demokracie. Jozef Jablonický a jemu podobní odchádzajú z nášho sveta, v ktorom, žiaľ, veľa našich priestorov vo vlastnej mysli nevytvorilo ani pre nich, ani pre vlastnú minulosť.

Sociológovia už dávno vyskúmali, že keď horí chalupa, jej obyvatelia si na úteku z domova najskôr berú to, čo považujú za najcennejšie. Vraj sú to rodinné fotografie. Až keď zostane navyše pár sekúnd, prídu na rad osobné doklady, peniaze a iné dokumenty. Naša osobná história je pre nás najdôležitejšia. Hoci len tá zdoku-

mentovaná na obrázkoch. O histórii domova v tom najširšom zmysle slova toho však vieme pramálo. A keby len to. Goebbelsovská mediálna propaganda nás už od prvého dňa samostatnosti Slovenska

POZNÁMKA

obviňuje, že myslieť na históriu vlasti je odporný a zavrhnutiehodný nacionalizmus, mať rád Slovensko je takmer fašizmus a občas sa aspoň myšlienkami poprechádzať v jeho histórii je okázalé rodofubstvo, samozrejme vo výsmešnom a pejoratívnom zmysle.

Iróniou z najväčších je, že za navždy odsúdených nepriateľov našej demokracie spoločnosť, v ktorej žijeme, samozrejme nie

náhodou a nie zrazu, odsudzuje výhradne tých, ktorí mierou svojho konania v rámci im zverenej zodpovednosti v demokratických voľbách prispeli k vzniku samostatného Slovenska. Toho Slovenska, v ktorom práve títo sudcovia prosperujú, žijú, rozvíjajú svoje obchody, majetky a osobný blahobyť. Toho Slovenska, na ktorom si počas bujarých večierok porovnávajú svoje róby a kabelky nakúpené niekde v Abú Dhabí či hoc len za rohom – v Miláne. Obráz Slovenska nivočia už len tým, keď tradičnú skromnosť a pracovitosť jeho ľudí devastujú svojou nechutnou okázalosťou a nadradenosťou pod úroveň akýchsi amerických zlatokopov, strieľajúcich sa navzájom kdesi na Klondiku nad jamou vykopanou do zeme.

Nedávno sa u nás v redakcii spomenul istý internetový portál založený vo Francúzsku. V tom Francúzsku, kde nikto nedovolí urobiť z francúzštiny akýsi anglo-francúzsky kalk, v tom Francúzsku, kde sa o štátnom jazyku nedebatuje, hoci tam žije oveľa viac menšín, ako aj v tom Francúzsku, ktoré ani jedinou etapu vlastnej histórie, či už republikánsku alebo rojalistickú, nikdy nezavrholo.

Na tej stránke sa jej autor venuje histórii Slovákov!!! Nechápe, prečo koruna uhorských kráľov leží v Budapešti a nie v Bratislave, je rozčúlený, že Maďarsko si neprávom prisudzuje názov Hungária, je prekvapený, že v maďarčine je ešte stále živých viac ako tisíc slov, ktoré majú pôvod v slovenčine, a je znechutený tvrdeniami o tom, že v akejsi Karpatskej kotline je pôvodný domov prapredkov dnešných Maďarov. Takýto portál na Slovensku by bez označenia fašistický existovať nemohol. Už len preto, že si vlastnú históriu nechávame umierať.

GLOSAŔ
ANDREJA MIŠANEKA



AKO BOLO, ČO BOLO

Nedávno sme sa rozlúčili s hercom Vilkom Polónym, ktorý nám spôsobil nemalo radosti. Ešte pri nakrúcaní kultového filmu Sebechlebskí hudci presvedčivo tvrdil, že ostane starým mládencom. Herečka prešovského divadla Kvetka Stražanová si spomenula, ako ich zabával spomienkami na mladosť: „Keď som mal dvadsať rokov, bol stále panik a ja chlapec z Krupiny som nevedel ako na to. Poradili mi, aby som si vybral nejakú kňažku lásky, ktorá ma do toho zaučí. Tak som sa vybral na Vidricu, zaklopal na dvere. Ležala tam nádherná, polooblečená krásavica. Zľakol som sa, keď ma oslovila: „Umy sa! Vedľa dverí bolo umývadlo s akousi fiolovou vodou. Nabral som si ju do dlani a umyl si tvár. Keď to uvidela krásna kňažka lásky, s vreskom ma vyhodila von.“ Keď Vilko svoje rozprávanie uzavrel slovami: „Tak som prišiel o panenstvo, váfa-

li sme sa od rehotu,“ spomína Kvetka Stražanová.

Bolo to tak, alebo si to Vilo vymyslel? To sa už nedozvieme. Vilo si vymýšľal rád a najradšej si robil žarty na vlastný účet. Jedno je isté, že jeho teória o nežení sa v tom čase vyzerala vážne, preto všetkých prekvapilo, keď sa dozvedeli, že sa oženil. Spôso-



Causerie o nikým neocenenej žene roka

Peter VALO

bil to vraj kamarát režisér Karol Spišák, keď mu na Novej scéne vo vaudeville Dnes večer hrám ja posadil na kolená mladú speváčku, ktorá ešte ako študentka zažiarila v muzikáli West Side Story. „Nikdy, nehovor nikdy,“ tu platilo viac ako inokedy a Vilko šiel o dva mesiace na pytačky do Vranova. Posledný úsek cestova-

del od nich celý dom a Buba bola moja.“

Medzi manželmi bol štvrtstoročný vekový rozdiel. Buba bola skvelá v Lodi komedianov. S muzikálom Keď je v Ríme nedela, kde si skvele zatancovala rokenrol, hosťovala v pražskom Karlíne, kde dirigoval Karel Vlach. Zažiarila v Hello, Dolly!, My Fair Lady či

v Červenej karaváne. Z operiet dala svoj život postave Mimi v Zemi úsmevov, Helene v Poľskej krvi, Žofke v Cigánskom barónovi. Operety boli vzácné. Spevohra Novej scény s nimi chodila na devízovky za železnú oponu do Nemecka. Vilo zatiaľ chodil na „zájazdy“ k vinárovi Hlubovičovi do Modry a tešil sa, že Buba po ná-

stúpil mimoriadne zložitú operáciu, pri ktorých mu zrekonštruovali skoro celú tvár. Počas dlhej rekonvalescencie stála Buba pri ňom a pomohla mu vrátiť sa do života. Po operácii sa jeho herecké možnosti obmedzili. V Nitre sa pričínil o výstavbu nového divadla. Kde sa Vilo zjavil, tam sa vládl veselosť. Na sklonku života ho ničila Parkinsonova choroba. Napriek snahe lekárov a starostlivosti manželky chradol a menej hovoril. Buba videla, že pookreje len medzi kamarátmi, a tak ho takmer denne štyri roky taxíkom vozila za ním do včiehy na Obchodnú ulicu, aby mu spríjemnila život.

Raz ročne zvyknú vyhlasovať Ženu roka. V poslednom čase to bývajú úspešné podnikateľky v róbach, ktoré vedia robiť veľké prachy. Ja som tento titul udelil Bube Polónyovej a mnohým ďalším ženám, ktoré nevidíte v smotánkach, a vrúcnosť ich lásky môžu zhodnotiť len tí, ktorým pomáhali a pomáhajú prežiť.



B. Björnson

Zastával sa Slovákov

Na smrť odsúdený národ na „uhorskom ostrove slobody“ dlho nemal svojho zástancu. V roku 1907 prišli Aponyiho drakonické školské zákony, krvavý masaker v Černovej a svet sa začal o Slovákoch dozvedať. Aj Bjørnstjerne Martinus Björnson, nórsky spisovateľ, ktorý dobre vedel, čo znamená nezávislosť národa, keď chcel rodné Nórsko vymaniť spod švédскеj nadvlády, sa o Slovákov začal zaujímať.

Jeho 180. výročie narodenia si tento mesiac pripomíname. Niele Černová, ale najmä list troch českých slovakofilov – spisovateľa E. Lederera, básnika A. Heyduka a K. Kálala –, v ktorom opísali katastrofálne postavenie Slovákov v Uhorsku, otvorili tomuto nositeľovi Nobelovej ceny za literatúru priestor na intenzívnu publicistickú aktivitu a zvyšok života zasvätil slovenskej otázke. Písal do novín vychádzajúcich v Paríži, Ríme, Mnichove i vo Viedni, kde jeho vystúpenia získali veľký medzinárodný ohlas, pomohli prelomiť bariéry medzinárodnej izolovanosti slovenskej otázky.

Björnson kritizuje nikdy ne-realizovaný uhorský národnostný zákon z roku 1868 a ostro napáda najmä uhorského ministra kultúry a školstva, grófa Alberta Apponyiho. Na jeho adresu píše: „Zbaviť deti materčiny je predsa to isté, ako odtrhnúť hladné dieťa od matkiných prs. A práve toto rozkazuje v zákone gróf Apponyi so vztýčenou hlavou...“

Zasadil sa o to, aby tento uhorský politik sa nemohol zúčastniť na mníchovskom Mierovom kongrese (Björnson bol členom jeho čestného predsedníctva), pretože to pokladal za nezlučiteľné s humanistickým poslaním tohto podujatia: „Ludia ako Apponyi, ktorí sa vydávajú za „apoštolov mieru“, sú doma utláčateľmi národov,“ tak formuloval svoje rozhorčenie nad politikou národnostného útlatku vo všetkých oblastiach života na Slovensku, nad metódami vládnutia Maďarov aj justičnej perzekúcie. Desilo ho odlúčenie Slovenska vystahovalectvom, rozhorčovalo ho, že uhorská vrchnosť všemožný útlak zakrýva fasádou liberalizmu. Na mierovom kongrese vo Viedni Björnson uviedol: „Nedávno sme videli v uhorskom sneme, ako slovenských reprezentantov týrali a vyhazovali, videli sme, ako vystúpil gróf Apponyi, aby vyhlásil, čo sa ešte má urobiť pre ďalší útlak tohto národa.“

O postavení Slovákov v Uhorsku dostával Björnson početné informácie aj od pražského univerzitného profesora A. Krausa a doktora S. Pacáka a zo Slovenska od doktora Dušana Makovického, osobného lekára ďalšieho svetového veľkána Leva N. Tolstého, doktora J. Minárika a doktora Ivana Hálka. Ďalšieho veľkého zástancu Slovákov – Roberta Setona-Watsona, sa uhorské úrady snažili oklamať tvrdením, že Slováci vôbec neexistujú. Prístup, aký nás často neprekvapuje ani dnes.

Peter JÁNOŠÍK

Zodpovední rodičia sa obávajú o budúcnosť vzdelávania svojich detí Ukážková nesystémovosť na pokračovanie

Viliam KOMORA – Foto: internet

Posledné skúsenosti, názory a vyjadrenia viacerých našich politikov, odborníkov, aj bežných občanov na rómsky problém hovoria, že zo strany štátnych a straníckych predstaviteľov sa nerieši minimálne posledných dvadsať rokov. Po hlbšej analýze môžeme tvrdiť, že aj dlhšie. Problém sa len posúva.

Riešenia zo socialistickej éry sa ukázali ako nesystémové a zbytočné. Byty, ktoré dostali najviac integrovaní príslušníci tejto menšiny, bezprostredne po otvorení trhu rozpredali a opätovne skončili v tzv. sociálnej sieti. V súčasnosti sa v nesystémovosti pokračuje...

■ VRAJ DISKRIMINÁCIA

V základnej škole v Šarišských Michaľanoch (na fotografii) rómske deti z miestnej osady spôsobujú problémy vedeniu aj učiteľom. Často absentujú, na vyučovanie prichádzajú nepripravené, neumyté, hladné, bez školských pomôcok a nemajú základné hygienické návyky. V prvom ročníku neovládajú slovenčinu. Škola preto pred niekoľkými rokmi vytvorila triedy pre žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia, nie iba triedy len pre Rómov. Krajský súd v Prešove však pred časom potvrdil rozsudok okresného súdu, že škola má odstrániť diskrimináciu na základe etnickej príslušnosti. Podľa rozhodnutia vytváraním oddelených tried pre rómske deti škola porušila zásadu rovnakého zaobchádzania, dopustila sa diskriminácie.

Viaceri rodičia a príbuzní detí zo základnej školy v Michaľanoch ako reakciu na súdne rozhodnutie hovoria, že deti od budúceho školského roku umiestnia v inej škole. Majú obavu o budúcnosť vzdelávania sa potomkov. Základná škola má 425 žiakov, skoro dve tretiny tvoria rómske deti. Z dvadsiatich štyroch tried školy sú v pätnástich výlučne deti zo sociálne

znevýhodneného prostredia z miestnej osady v Ostrovanoch, osem je zmiešaných a jedna je čisto „biela“.

■ SPRÁVNE RIEŠENIE

Oddelené triedy sa ukázali ako správne riešenie v záujme detí. Vytvorili ich pred niekoľkými rokmi, aby sa pedagógovia mohli lepšie a individuálne venovať týmto deťom. Vyučovanie sa prispôbuje ich možnostiam. Zlepšila sa dochádzka, me-



Škola má pre neprispôsobivých problémy.

nej detí prepadávalo, oveľa viac sa naučili, hovoria učители. Dokonca aj niektorí Rómovia sa dožadovali vrátiť svoje deti naspäť do čisto rómskych tried, väčšina miestnych nesúhlasí, aby ich deti chodili do jednej triedy s „bielymi“. Šikovné deti zo znevýhodneného prostredia sa integrujú do bežných tried.

V posledných rokoch pre obavy zo zmiešaných tried už rodičia vyše stovku detí odhlásili zo školy a dnes navštevujú školy v okolitých obciach.

Po rozhodnutí súdu odhlásili rodičia zo školy ďalšie štyri deti. Najradikálnejšie sú vyhlásenia tých rodičov nerómskych detí, ktorí sú pripravení podať žalobu z dôvodu diskriminácie svojich detí. Tvrdia, že v zmiešaných triedach budú musieť učители prispôsobiť úroveň vzdelávania všetkým deťom, čím môže dôjsť k diskriminácii ich detí, keďže sa zníži tempo vzdelávania a napokon úroveň ich vzdelania.

Násilného zadelenia žiakov do zmiešaných tried sa obávajú aj samotní pedagógovia; údajne môže prijsť viac škody ako osohu. Proti násilnej integrácii je aj miestna rómska asistentka, ktorá je Rómka. Aj takéto rozhodnutia môžu viesť k negatívnym politickým reakciám, upozorňujú lokálni politici. Môžeme uviesť, že aj prípadne nesprávne či násilné rozhodnutia sa môžu odzrkadľovať na odpore voči cigánskej, resp. rómskej komunite. Odpor ba až averziu voči

tejto menšine vyjadrilo v prieskume trnavskej UCM najviac opýtaných.

Toto nie je problém len SR, ale aj Európskej únie a celej Európy. Správa agentúry EÚ pre základné práva uviedla, že trestné činy páchané pre nenávisť sú v EÚ každodenné. Motívom je tiež rasizmus. Správa Európskej asociácie na obranu ľudských práv konštatovala rast nenávisťi proti Rómom v celej Európe. V správe sa o násilí proti Rómom uvádza, že je dramatické, je stále, graduje protirómska rétorika, segregácia a utlačanie. Rómovia patria k najväčšej menšine v Európe. Majú problémy so zamestnaním sa, s vybavením domácností atď.

■ KTO JE VINNÝ?

Pred niekoľkými mesiacmi francúzske úrady likvidovali nelegálne karavánové osady bulharských a rumunských Cigánov. Za pomoci poriadkových síl a miestnych obyvateľov po ich vystaňovaní páliť karavany, zariadenia a veci, len aby nemali dôvod sa pre ne vracat.

Ak odhliadneme od tvrdení o zneužívaní tradičného európskeho sociálneho systému touto menšinou, tak si musíme položiť otázku, do akej miery je vina na kom? Sú na vine viaceré krajiny vyspelého európskeho kontinentu, viaceré národy alebo skutočným problémom sú len Rómovia? Pravda bude niekde uprostred. Budú potrebné jasne smerované a účinné opatrenia. Pochody, petície a vyhlásenia proti neprispôsobivým nie sú riešením.

Maďarskí menšinoví politici vytĺkajú politický kapitál polopravdami aj klamstvami Demagógia o slovenskej národnostnej politike

Viliam KOMORA – Foto: hvg.hu

Na Slovensku nie sú ideálne podmienky na sebarealizáciu menšín, preto je potrebné vytvoriť lepšie podmienky pre život. Táto demagógia odznela na Dialógu o menšinách pre menšiny od hovorca Okrúhleho stola Maďarov na Slovensku Gézu Tokára. Podujatie bolo v Budapešti, preto tieto tvrdenia vyznievajú ako kritika a sťažovanie sa proti Slovensku. Tokár zdôraznil nutnosť vyvíjať tlak na politické strany, ktoré sa musia zodpovedať za sľuby etnikám. Vyhlásenia sú v prikrum rozpore so skutočným stavom slovenského práva a politiky.



Maďarský menšinový aktivista G. Tokár zavádza.

Slovenská republika patrí medzi štáty, ktoré majú práva a slobody pre národnostné menšiny a ich ochranu vysoko nadštandardne zákonne zakotvené. V ústave v preambule a v dvoch článkoch, ako aj v Listine základných práv a slobôd.

Nadštandardne majú ustanovené právo na používanie materinského jazyka v zákone o používaní jazykov národnostných menšín. Jazyk menšiny tak môže maďarská, ako aj iné národnosti používať vo verejnej správe už od 15-percentného podielu na obyvateľstve v obci, v meste. Vo vlastnom jazyku môžu komunikovať ústne a písomne pred orgánom verejnej správy aj samosprávou zriadenou právnickou osobou, predkladať písomné listiny a dôkazy, na čo verejná správa odpovedá v ich jazyku. Majú právo na označenie úradov, obcí a formuláre v ich jazyku. V jazyku

menšiny môžu rokovať obecné (mestské) zastupiteľstvá, vysielať lokálne televízie, rádiá, vydávať noviny a časopisy (pravdaže dvojjazyčne aj s prekladmi do štátneho jazyka, čo sa však často porušuje). Rovnako to tak je pri vysiela-

SLOVÁCI NA JUHU

ní verejnoprávného rozhlasu a televízie. Dokonca majú právo na vydávanie niektorých verejných listín v jazyku menšiny (popri štátnom jazyku), a to už je až na hrane zdravého rozumu, štátnej suverenity a hranici to s autonómiou.

■ ZNEUŽÍVANÉ TLMOČENIE

Náš trestný poriadok umožňuje, že ak obvinený, jeho zákonný zástupca, poškodený, zúčastnená osoba či svedok vyhlási, že neovláda štátny jazyk, má právo na tlmočníka a prekladateľa. Po-

dobne pri občianskom súdnom konaní účastníci majú právo konať pred súdom vo svojej materčine, pričom trovy s tým spojené platí štát. Môžeme povedať, že sa to zväčša aj špekulatívne zneužíva.

Slováci na juhu Slovenska kritizujú, že sa v dedinách nachádzajú materiské a základné školy, ktoré vzdelávajú len po maďarsky. Slováci preto dávajú deti do susedných dedín či miest, prípadne sú nútení ich umiestniť v zariadení s maďarským vzdelávacím jazykom. Náš štát im vytvoril univerzitu v Komárne, ktorá usporadúva aj podujatia na hranici irendy.

Na juhu SR sa skoro pravidelne obchádza zákon o štátnom jazyku a podujatia a texty sú často len v maďarčine. Tunajší Slováci sa buď učia maďarčinu, alebo textom okolo seba nerozumejú. S podporou štátu sú financované pre menšiny kultúrne podujatia, festivaly, výstavy a súbory. Maďari majú u nás menej negatívny demografický vývoj, a to dokonca aj v porovnaní s Maďarskom.

■ ŠTATISTIKA NA ZÚFANIE

Ak porovnáme postavenie maďarskej národnosti u nás s postavením Slovákov v Maďarsku, tak nám padne sánka. Zdroje sa rôznia, ale viaceré uvádzajú, že pôvodný počet našich národných menšín bol na oboch stranách Dunaja podobný. No za vyše 60 rokov nastal taký pokles našich krajanov, že dnes ich v Maďarsku žije len asi 12 tisíc. Do toho

sa zarátavajú aj takí, ktorí už nepoužívajú slovenčinu ako materinský jazyk, ale majú slovenský pôvod. Príslušníkov maďarskej národnosti je pritom v SR takmer 500 tisíc.

Nedávna konferencia v Békešskej Čabe o slovenskom jazyku v menšinovom prostredí mimo Slovenskej republiky sa zaoberala aj súčasnou jazykovou situáciou slovenskej mládeže či snahami o uchovanie slovenskej národnostnej identity. Na konferencii v Mlynskom potočisku sa zúčastnili aj predstavitelia maďarskej národnosti, ktoré odznievajú v školstve vyjadrenia aj tamajší Srbi a Chorváti, ktorí tiež potvrdili, že sú neustále diskriminovaní a nemajú žiadne politické práva, vyjadril sa predseda SNS A. Danko.

Toto porovnanie je jasné a preukázateľné. Z toho vyplýva len holý fakt, že treba povedať, že tvrdenia niektorých predstaviteľov maďarskej národnosti, ktoré odznievajú na pseudovedeckých podujatiach, sú nezmyselné a demagogické.

Prinášame prehľad najdôležitejších zmien, o ktorých by mal vedieť každý občan

Čo všetko sa mení od 1. januára 2013

Ludovít KUSAL – Foto: archív, Karikatúra: Ľubomír KOTRHA

Začiatok nového roka býva obľúbeným termínom nadobudnutia účinnosti rôznych noviel zákonov alebo samotných nových zákonov. Aby vám neunikli najdôležitejšie zmeny v sociálnej oblasti, pripravili sme pre vás ich stručný prehľad. Týka sa najmä všetkých zamestnaných alebo dôchodcov. Samozrejme, od nového roka sa menia aj podmienky pre podnikateľov. Štát zrušil tzv. rovnú daň. Viac o tejto téme si prečítate na strane 6 tohto vydania.



■ POBERÁTE STAROBNÝ DÔCHODOK?

Prvýkrát dostanete od Sociálnej poisťovne zvýšenú penziu o pevnú sumu. Výška pevnej sumy, o ktorú sa zvýšia dôchodky, sa vypočíta v závislosti od medziročného rastu spotrebiteľských cien za I. polrok predchádzajúceho roka, medziročného rastu priemernej mzdy za I. polrok predchádzajúceho roka a z priemernej mesačnej sumy vyplácaného dôchodku k 30. júnu predchádzajúceho roka.

Na budúci rok sa starobné dôchodky zvýšia o čosi vyše 11 eur. Nie všetkým sa to však oplatí. Ten, kto má teraz 370 eur mesačne, dostane o trochu viac, ako keby sa valorizovalo v percentách. Naopak, už penzia vo výške 380 eur znamená menšiu stratu. Ministerstvo práce chce vniesť medzi poberateľov penzií väčšiu spravodlivosť, čo zabezpečí práve rovnakým zvýšením dôchodku pre každého. Penzie spred roka 2004 sú totiž podstatne nižšie ako dávky priznané neskôr.

Poberáte predčasný starobný dôchodok a pracujete na dohodu? Musíte si vybrať!

Vykonávanie práce na dohodu po novom roku vylučuje výplatu predčasného starobného dôchodku. Pri dohodách uzavretých pred 1. 1. 2013 vám Sociálna poisťovňa zastaví výplatu predčasného starobného dôchodku od najbližšej splátky splatnej po 28. februári 2013, ak poberateľ pracuje na dohodu o pracovnej činnosti alebo na dohodu o vykonaní práce aj po 28. februári 2013 (ak do uvedeného dňa nedovršil dôchodkový vek). Pri dohodách uzavretých po 31. 12. 2013 vám zastavia výplatu predčasného starobného dôchodku od najbližšej splátky splatnej po vzniku dôchodkového poistenia.

■ KTO DO II. PILIERA?

Hoci je druhý pilier otvorený ešte mesiac na vstup aj výstup, po novom už po tomto termíne bude môcť do súkromného piliera vstúpiť len tá osoba, ktorej prvé dôchodkové poistenie vzniklo po 31. decembri 2012 a nedovršila 35 rokov veku. Takéhoto občana má Sociálna poisťovňa povinnosť informovať do 180 dní od vzniku prvého dôchodkového poistenia o možnosti uzatvoriť zmluvu o súkromnom dôchodkovom sporení a zároveň ju po-

žiadať o súhlas s poskytnutím údajov jednej alebo viacerým DSS.

Zmeny vymeriavacieho základu pre platenie poistného a pre výpočet dávky

Pre povinne poistenú, samostatne zárobkovo činnú osobu (SZČO) a dobrovoľne poistenú osobu budú platiť od 1. januára 2013 nové sumy minimálneho a maximálneho vymeriavacieho základu na platenie poistného na sociálne poistenie. Vymeriavací základ bude po novom od 393 eur do 3 930 eur. Minimálne poistné pre SZČO bude od 1. januára 2013 predstavovať sumu 130, 27 eura a najväčšie možné poistné bude v sume 1 302,79 eura. Pre komplexne dobrovoľne poistenú osobu (nemocensky, dôchodkovo, v nezamestnanosti) bude od nového roka najnižšie možné poistné 138,13 eura a maximálne poistné bude v sume 1 381,39 eura. Pre jednoduchší výpočet poistného od 1. januára 2013 ponúka SP na svojej internetovej stránke novú webovú kalkulačku.

■ ZMENY V ZÁKONNÍKU PRÁCE

Po 16 mesiacoch od poslednej novelizácie Zákonníka práce dochádza k jeho ďalšej úprave. Zhrňme si najdôležitejšie zmeny.

■ PRÁCA NA DOBU URČITÚ

Novela znižuje rozsah a dobu reťazenia pracovných pomerov uzavretých na dobu určitú; takéto pracovné pomery bude možné uzatvoriť najdlhšie na dva roky (v súčasnosti je to obdobie troch rokov), v rámci týchto dvoch rokov ho zamestnávateľ bude môcť predĺžiť či opätovne dohodnúť najviac dvakrát (v súčasnosti najviac trikrát).

■ NOČNÁ PRÁCA A PRÁCA NADČAS

Zamestnávateľ môže dohodnúť so zamestnancom prácu nadčas len v prípadoch prechodnej a naliehavej zvýšenej potreby práce alebo ak ide o verejný záujem – práca nadčas má mať vždy výnimočný charakter a nemá byť súčasťou plánovania rozvrhovania pracovného času. Zdravotníckym pracovníkom bude môcť zamestnávateľ po dohode so zástupcami zamestnancov nariadiť prácu nadčas do 250 hodín ročne, práca nadčas pre ostatných zamestnancov zostáva aj naďalej 150 hodín ročne. Zamestnancovi bude pat-

alebo po dohode so zástupcami zamestnancov. Zamestnávateľ môže zaviesť aj konto pracovného času, a to len kolektívnou zmluvou alebo po dohode so zástupcami zamestnancov.

■ DOHODY

Na zamestnancov vykonávajúcich prácu na základe dohôd o prácach vykonávaných mimo pracovného pomeru sa budú po novom vzťahovať aj ustanovenia o minimálnej mzde a podobne. Zamestnávateľ bude musieť ospravedlniť neprítomnosť takéhoto zamestnanca v práci pre jeho dôležité osobné prekážky v práci, ktoré zasiahli do času, na ktorý zamestnávateľ určil výkon práce. Za tento čas však dohodárovi nebude patriť náhrada odmeny. Dohodári nebudú mať nárok na dovolenku, nárok na stravné pre nich novela nevylučuje, ale pripúšťa ho až po dohode s odborami a v kolektívnej zmluve.

■ ODBORY

Zmeny sa zásadne dotknú odborárov. Tí už nebudú musieť preukazovať svoju členskú základňu, teda že zastupujú najmenej 30 percent zamestnancov, budú mať právo spolurozhodovať o normách spotreby práce či participovať pri skončení pracovného pomeru výpoveďou alebo okamžitým skončením pracovného pomeru zo strany zamestnávateľa. Ich postavenie zosilnie pri výpovediach, keď výpoveď alebo okamžité skončenie pracovného pomeru zo strany zamestnávateľa je zamestnávateľ povinný vopred prerokovať so zástupcami zamestnancov, inak sú neplatné – výpoveď musí prerokovať do 7 pracovných dní, okamžité skončenie pracovného pomeru do 2 pracovných dní. Firmy budú mať povinnosť vytvoriť zástupcom zamestnancov podmienky na výkon ich činnosti, pričom rozsah poskytnutého pracovného voľna s náhradou mzdy sa ponecháva na dohodu medzi obojmi stranami.

Na záver jedna zmena, ktorá sa však týka zamestnávateľov – a to pri výpočte odvodov pri dohodách o prácach mimo pracovného pomeru (dohoda o pracovnej činnosti, dohoda o vykonaní práce, dohoda o brigádnickej práci študentov). Do 31. decembra 2012 má zamestnávateľ povinnosť platiť poistné len na úrazové a garančné poistenie, od 1. januára 2013 aj na ostatné druhy poistenia, a to v závislosti od typu dohody, či ide o pravidelný alebo nepravidelný príjem, či je osoba poberateľom niektorého dôchodku.



Čo všetko nás ešte čaká?



Maďarsko: demokracia alebo diktatúra

Nacionalistická rétorika a fakt, že predstaviteľ režimu z čias fašizmu sa stáva prijateľným a oslavovaným – to vyvoláva ostražitosť voči vývoju v Maďarsku. Od apríla 2010, keď strana Viktora Orbána získala na európske pomery ojedinelú dvojtretinovú ústavnú väčšinu, začali sa v Maďarsku radikálne zmeny.

Maďarsko ako republika prestalo jestvovať – nová ústava odvolávajúca sa na Boha, kráľovskú uhorskú korunu a na vlasť – dala štátu nový názov: Maďarsko. „Samozrejme!“ tisícročné Maďarsko.

Znepokojujúci vývoj v Maďarsku vyvoláva oveľa viac pozornosti v Európe ako na Slovensku, ako v médiách a politických a kultúrnych kruhoch na Slovensku. Najparadoxnejší prípad bol asi ten, keď pravicovo-nacionalistický, ako antisemita odsudzovaný autor Csurka bol na základe vládneho rozhodnutia vymenovaný za riaditeľa popredného budapeštianskeho divadla – niečo aj na maďarské pomery škanďalózne – a inokedy taká príchovlivá a citlivá divadelná obec na Slovensku hanebne mlčala. Svedčí to o dvojtvárnosti mnohých známych tvári na Slovensku. Situáciu po nástupe Orbánovho valca vyvážene zdokumentovala začiatkom decembra francúzsko-nemecká TV Arte. Dokument o orbánovskom Maďarsku odráža kľúčové fakty o znepokojujúcom vzdáľovaní sa od demokracie a približovaní sa k diktatúre u nášho južného suseda. Ukazuje rezignovaný a chudobný maďarský vidiek, štát, kde každý tretí obyvateľ žije pod hranicou existenčného minima. Radikálny nacionalizmus Jobbiku má byť náhradka. Státisícovú masu na námestí Orbán nadchýna slovami o národnej hrdosti Maďara, ktorý sa nepodrobí diktátu zo zahraničia, a v Bruseli – ako ukazuje film – ani necekne, keď ho prirovnávajú k bieloruskému Lukašenkovi. Film má 55 minút. Ak už nevznikol v „našej“ televízii, prečo sa aspoň v nej nevysielal?

Dušan D. KERNÝ



Na Vianoce zmluvu v Prvej stavebnej sporiteľni

Vianoce sú doslova za dverami. Každý z nás zhŕňa darčeky pre svojich najbližších. Napadlo vám, že naozaj hodnotným darom by mohla byť zmluva o stavebnom sporení v Prvej stavebnej sporiteľni?

Povedzte si niekoľko dôvodov prečo. Ak teraz uzatvoríte zmluvu o stavebnom sporení v Prvej stavebnej sporiteľni napríklad pre svoje dieťa, kým dospeje, bude mať na účte nasporenú významnú finančnú čiastku. A to nielen vďaka vašim vkladom, ale aj preto, že najväčšia stavebná sporiteľňa, ktorá pôsobí na Slovensku už 20 rokov, ich bezpečne a výhodne zhodnotí garantovaným úrokom.

■ VÝHODNÝ ÚVER

Každý rok, v ktorom urobíte vklad na účet svojej ratolesti, pribudne na ňom aj štátna prémie. V tomto roku predstavuje 10 percent z ročných vkladov, maximálne 66,39 eura. No a po dosiahnutí dospelosti a po splnení vopred stanovených podmienok bude mať vaše dieťa nárok na stavebný úver s nízkym úrokom už od 2,9 percenta ročne, ktorý sa nezmení počas celej lehoty splácania. Dokonca poskytnutie stavebného úveru do 40 tisíc eur si nevyžaduje ani jeho zabezpečenie nehnuteľnosťou či dokladovanie výšky vašich príjmov. Výhodnosť tohto produktu oceňuje nielen široká verejnosť, ale aj odborná porota – v tomto roku už po treťi raz – Zlatou mincou.

■ SKVELÝ DAR

Už veríte, že zmluva o stavebnom sporení v Prvej stavebnej sporiteľni môže byť dobrým vianočným darčekom? A to nielen pre vaše dieťa, ale aj pre seba alebo pre kohokoľvek z vašich blízkych, ktorí možno práve teraz uvažujú o kúpe, výstavbe či obnove svojho súčasného bývania. Príprava financií v prvej a najväčšej stavebnej sporiteľni na Slovensku, ktorá sa v tomto roku umiestnila v ankete Banka roka na 3. mieste, je doslova na nezaplatenie.

■ MAXIMÁLNY EFEKT

Nezabudnite tiež, že naozaj efektívne zhodnotenie vašich vkladov na svojom účte dosiahnete len v prípade, ak aj v tomto roku, najneskôr do 31. decembra 2012, urobíte aspoň jeden vklad na svoj sporiaci účet. Iba v tom prípade získate nárok na štátnu prémie. A ak ju budete chcieť získať v maximálnej výške, súčet vašich vkladov počas roka nesmie byť nižší ako 663,90 eura. Výsledkom vášho sporenia bude zhodnotenie vkladov na vašom účte v PSS, a. s., počas 6-ročného obdobia v priemere o viac ako 5 percent ročne.

Viac informácií získate u obchodných zástupcov PSS, a. s., alebo na čísle 02/58 55 55 55 či na www.pss.sk.
R - 2012059

Nové daňové zmeny vraj majú priniesť zníženie deficitu verejných financií

Od januára budúceho roka nás čakajú vyššie dane a odvody

Oto BALOGH – Ilustrácia: (ar)

Štvrtého decembra 2012 hlasy 80 poslancov rozhodli o prijatí novely zákona o dani z príjmov (ZDZP – Zák. č. 595/2003 Z. z.), ktorá prináša významné zmeny v systéme daní. Tie tvoria súčasť tzv. konsolidačného balíčka a v budúcom roku majú priniesť do štátnej pokladnice 376,6 mil. eura. Vláda tvrdí, že pri znižovaní deficitu verejných financií, ktorý má v budúcom roku podľa našich medzinárodných záväzkov klesnúť pod 3 percentá HDP, nemala príliš na výber. K zvýšeniu DPH nepristúpila pre hrozbu zdražovania.

Novela ZDZP prinesie viacero zmien, z ktorých je najpodstatnejšou zrušenie tzv. rovnej dane a zavedenie progresívneho zdaňovania príjmov a nárast dane z príjmov právnických osôb z 19 na 23 percent. Vyššie dane znamenajú istý príjem do štátneho rozpočtu a plnšiu štátnu kasu, ale aj isté riziká, na ktoré upozor-

ké problémy, argumentujúc jej pozitívnym vplyvom na prílev investícií. Po jej zavedení v roku 2004 sa rovná daň stala akousi značkou, ktorá k nám lákala investorov. Je to však len politický fetiš. Investori sa k nám hrmuli nielen pre rovnú daň, ale aj pre lacnú pracovnú silu, investičné stimuly či daňové prázdniny (pre ich koniec od

aj zvýšenie DPH z 19 na 20 percent počas vlády I. Radičovej, ktoré najviac zasiahlo zamestnancov s priemernou mzdou.

■ ZDAŇOVANIE PRÍJMOV

Daň z príjmov fyzických osôb (FO) prechádza od januára 2013 výraznou zmenou. Namiesto jednej, 19-percentnej daňovej sadzby budú príjmy FO zdaňované dvomi sadzbami. Príjmy do výšky 176,8 násobku životného minima (do 3 311 eur) budú tak ako doteraz zdaňované 19 percentami, zo sumy nad túto príjmovú hranicu sa bude platiť 25-percentná daň. Tento spôsob zdaňovania platí pre príjmy zo závislej činnosti (zamestnancov) aj pre SZČO (živnostníci). Živnostníci odvedú štátu viac ako doteraz aj „vďaka“ zvýšeniu minimálneho vymeria- vacieho základu, ktorý narastie zo 44,2 percenta na 50 percent. Ich minimálny odvod do Sociálnej poisťovne namiesto doterajších 112,66 eura bude 130,27 eura, do zdravotnej poisťovne 55,02 namiesto doterajších 47,58 eura. Paušálne výdavky živnostníkov budú obmedzené sumou 5 040 eur/rok. Pri uplatňovaní paušálnych výdavkov klesne u živnostníkov s príjmom 1 200 eur/mesiac ich mesačný príjem o 35 eur, pri zárobku 1 500 eur/mesiac o 112 eur. Od januára sa podľa novely zákona nemôžu uplatňovať paušálne výdavky na príjmy z prenájmu, z príspevkov do novín, rozhlasu a televízie. Autori si príjmy zdania budú zrážkovou daňou, alebo si ich zdania sami. Zamestnan-

com s hrubým mesačným príjmom 1 200 eur a viac klesne čistý príjem pre zvýšenie odvodových stropov zo 4 na 5 násobok priemernej mzdy. Príjmy právnických osôb (PO) budú zdaňované 23-percentnou daňou a v rovnakej výške budú platiť daňové preddavky.

■ ĎALŠIE ZMENY

Novela zákona prináša aj sprísnenie odpočítateľnej položky, ktorú si dnes môže uplatniť každý daňovník s ročným príjmom nižším ako 3 356 eur. Ak sa manželka nestarajú o dieťa do 3 rokov a jeden z nich príde o prácu alebo nie je evidovaný na úrade práce, druhý z manželov nemôže využiť jeho nezdaniteľnú časť základu dane. Výnimku majú len zdravotne ťažko postihnutí. FO a PO podľa novely podávajú daňové priznanie do konca marca, tento termín si po novom nemôžu predĺžiť podľa vlastného rozhodnutia. Výnimku majú len daňovníci s príjmami zo zahraničia. Obce z príjmov z predaja nehnuteľností neplatia štátu dane. Pre ústavných činiteľov sa zavádza osobitná 5-percentná daň. Na novelu výrazne doplatia tzv. dohodári (práce vykonávané mimo pracovného pomeru). Vláda ich príjmy zdania 13-percentnou daňou, ich zamestnávateľov 35-percentnou daňou. Nižšie odvody (29,8 percenta) budú platiť dohodári z radov študentov a invalidných dôchodcov. Príjmy dohodárov – starobných dôchodcov budú zaťažené 23,8-percentným odvodom.



ňujú zamestnávateľa – menší priestor na investovanie, možný pokles miezd, menej pracovných miest a pokles ekonomického rastu.

■ KONIEC ROVNEJ DANE

Najväčší rozruch vyvolalo zrušenie tzv. rovnej dane. Jej zástancovia z nej urobili čarovný prútik na všetky ekonomické

nás aj mnohí odchádzajú. Náš ekonomický rozvoj viac ako vysoké dane (tvrdenie opozície) brzdia neefektívne hospodárenie štátu, slabá vymožitelnosť práva a nekvalitné verejné služby a zle nastavený sociálny systém. Rovná daň na Slovensku v skutočnosti nikdy neexistovala, keďže pracujúci s príjmom do 300 euro mali nulovú daň. Zásah do rovnej dane znamenal

Slovákom treba pripomenúť, že zadlžiť sa bol hriech, ale čo už, keď aj banky chcú žiť

Dlhy ako súčasť správania sa a nástroje rozhodovania

Tibor B. HAČKO – Karikatúra: Andrej MIŠANEK

Dlhy boli strašiakom našich starých otcov, ale najmä zodpovedných starých mām. Požičať si od banky bol takmer neodpušiteľný hriech. No aj banky chcú zarábať. Ich hlavnými výnosmi sú úroky z pôžičiek. Za ostatných dvadsať rokov sa stali veľmi ústretovými a sú ochotné požičiavať, ak je to len trochu možné.

Bankovníctvo je len a len biznis. Už dávno neplatí, že je ťažké získať úver, veď banky zarábajú len vtedy, keď vy máte požičané a splácate im úroky z dlhu. Činnosť bánk nesúvisí s predstavou uchovávanie peňazí v trezoroch a ich premieňania na ceniny, ako si myslí prevažná väčšina obyvateľstva. Naopak, čím viac ich nemajú, teda čím viac ich je v obehu u klientov vo forme pôžičiek, tým sú výsledky každej banky lepšie. Je to tiež hlavný dôvod, prečo nijaká banka netuží po rýchlom splatení svojich úverov. Aj pred samotným splatením vám radšej ponúkne refinancovanie existujúceho dlhu s na pohľad výhodnejšími podmienkami. Premietnuté do štátnej ekonomiky sa tak nemôžeme čudovať tomu, keď zadlžené krajiny vydávajú neustále nové emisie dlhopisov. Spravidla ich predajú počas niekoľkých hodín. Náklady dlhopisov však nie sú hradené z vlastných zdrojov, ale zase z pôžičiek. Vidina úrokov je vždy silnejšia ako potenciálny krach banky alebo daného štátu.

■ KOLOTOČ PÔŽIČIEK

Podľa úročenia si vedenia bánk vyplácajú odmeny, a tak koľotoč pôžičiek sťahuje nielen banku, ale aj celé hospodárstvo. Ide o morálny hazard, ktorý sa v bankovníctve prejavuje viac než v ktorejkoľvek inej legálnej oblasti.

Vina však nespočíva len na bankách financujúcich dlhy. Teória ekonomiky ponúka pojem bezrizikového úroku. Bezrizikový úrok sa ukotvil vo všetkých finančných inštitúciách, tak v národných, ako aj celosvetových reguláciách. V EÚ je tento bezrizikový

úrok definovaný v Bazilejskej zmluve. Musíme si totiž uvedomiť, že ak by neexistoval štátny dlh, tak by sa dokonca úplne zrútil celý dôchodkový systém spolu s investičnými fondmi, poisťovňami a inštitúciami pracujúcimi na finančnom trhu. Nebolo by totiž do čoho investovať. Priemysel už nie je zaujímavý. A tak sa priamo nadičkotala celá štruktúra portfólia dlhov. Dnes nikoho neprekvapí nadpriemerná mzda v bankovníctve oproti iným sektorom. Je však namieste otázka, či je práca v bankovníctve skutočne takou neúmerne vyššou hodnotou než inde? Vôbec nie je. Lenže len v tomto jedinom sektore nie sú potrebné vlastné finančné prostriedky na vyplatenie odmen. Všetky banky pracujú len a len s peniazmi, ale vašimi!

■ RATINGOVÝ BAROMETER

S reguláciou finančného systému úzko súvisí činnosť ratingových agentúr. Aj keď ide o súkromné firmy, dôsledky ich rozhodnutí sú neraz globálne dramatické. Zníženie ratingu ceniny automaticky spôsobí ich predaj alebo preradenie do inej kategórie. Následne si musí hodnotený subjekt upraviť štruktúru portfólia podľa zmeny buď smerom hore, alebo dolu.

Od energetickej krízy zo začiatku 70. rokov 20. storočia došlo k zásadnej zmene pravidiel ratingu. Odvtedy si služby a náklady spojené s vypracovaním ratingu hradí zadávateľ! Položili sa tým prirodzené základy pre najvyšší morálny hazard neobjektívneho hodnotenia. Kto platí rating, je súčasne príjemcom hodnotenia a nemá záujem na znížení hodnot-

tenia. Tým ratingové agentúry našartovali výnosný nelegálny obchod s výkazom ziskov s obratom v miliardách dolárov. Dôsledkom sú neproduktívne voľné peniaze investované práve do problematických cenín, čím sa vytvára investičný balón. Tvorba peňazí založená na báze úverov má však zásadné dôsledky. Banky, motivované ziskom, prehnane investujú na finančných trhoch, ktoré sú zase len trhom úverov a nie fyzických produktov. Následkom je odtrhnutie hodnoty cenných papierov od ich reálneho krytia. Účtovná hodnota nemusí vôbec korešpondovať s hodnotou cenných papierov na finančných trhoch. Dlh tak prestáva byť vnímaný ako prostriedok krátkej medzičasovej substitúcie v spotrebe. Naopak, prijímame ho ako súčasť nášho správania. Vo vrcholovom riadení dokonca ako nástroj rozhodovania!

■ VÁŽNE MEMENTO

Mať dlhy je dnes úplne normálne; v súčasnom inflačnom prostredí dokonca aj značne výhodné. Život na dlh sledujeme vo všetkých sférach spoločnosti, vrátane vrcholových manažérov a akcionárov veľkých korporácií, ktorí si radšej obstarajú pôžičky, než aby platili povinné dane z miezd a dividend. Štát tak stratil možnosť naplniť kasu práve z najbohatšej vrstvy a z najväčších potenciálnych daňových položiek, ktoré mu ne- návratne unikajú. Dlh je pre túto sféru ľudí prostriedkom daňovej optimalizácie – otvorene povedané – únikom od nej. Výhodným prestalo byť investovanie vlastných zdrojov, ale požičania. Problém však nastane, ak dôj-



de k spomaleniu rastu alebo dokonca k recesii. Dlžníci prestávajú byť schopní splácať svoje záväzky. Peniaze sa z ekonomiky vytratia – nakoniec tam ani neboli – a nastanú deflačné tlaky. Deflácia sa prejavuje zmršťovaním peňažnej zásoby. Strata schopnosti splácať svoje záväzky odštartuje progresívny, nekontrolovaný rast dlhu. To sa stalo Írsku, Grécku, ale aj ostatným ekonomikám. Vlády sa snažia zmierniť opísaný stav plodením rôznych výziev na zvýšenie spotreby obyvateľstva. To je však v dlhoch, kam ich tie isté vlády viahli. Centrálné banky stratili možnosť upraviť úrokové sadzby, keďže v takomto prostredí plávajú tesne nad nulou. Výsledkom je dokonalé zabitie fenoménu sporenia. Buď z dôvodu prahových príjmov, alebo spomenutej neschopnosti splácania záväzkov. Vytratil sa dokonca aj syndróm medzigeneračného sporenia, čo je vážne memento.

Peniaze budú chýbať, kým neprestane zbojnícke rozkrádanie verejných financií

Deravá štátna kasa nie je len odraz krízy a zlých prepočtov

Oto BALOGH – Karikatúra: Ľubomír KOTRHA

V časech globálnej krízy sa stále intenzívnejšie zdôrazňuje nevyhnutnosť konsolidácie verejných financií. Konsolidovať znamená dávať do poriadku a v tomto smere je na Slovensku práca nad hlavu. Už aj preto, lebo politické elity pri zápase o hlasy voličov sľubovali, že v prípade získania ich dôvery dajú veci do poriadku. Nakoniec sa konsolidovalo iba verbálne a neriešených problémov pribúdalo. Až sa nám v čase hospodárskej krízy kompletne zosypali na hlavu.

Cestou konsolidácie verejných financií sa vydalo už niekoľko slovenských vlád a ani tá ostatná, ktorá sa ujala moci po predčasných marcových voľbách v tomto roku, nie je výnimka. Problém je jedine v tom, že obeť na oltár nápravy kladli väčšinou daňoví poplatníci, permanentne čičikani sľubmi, že ide už o posledné uťahovanie opaskov. Berúc do úvahy aktuálny tohoročný vývoj štátneho rozpočtu a úradujúcou vládou prijatý balík konsolidačných opatrení, dovoľme si tvrdiť, že história sa opakuje.

■ ROZPOČTOVÉ VAJATANIE

Vláda Ľvety Radičovej bola pri moci pätnásť mesiacov, ale konca volebného obdobia sa nedožila. Oficiálne skončila 11. októbra 2011 po parlamentnom hlasovaní o eurovale, aj keď v skutočnosti dovládla „vďaka“ nie príliš šťastnej novelizácii Ústavy SR až do predčasných parlamentných volieb (10. 3. 2012). V období od októbra 2011 do marca 2012 táto vláda nasmela prijímať nijaké kľúčové ekonomické rozhodnutia, ale napriek tomu prijala viacero takých rozhodnutí, ktoré rozhodnenezlepšili vývojové parametre verejných financií. Nastupujúca vláda takpovediac zdedila štátny rozpočet na rok 2012, ktorý bol naplánovaný s deficitom 4,6 percenta HDP a hospodárskym rastom 3,4 percenta. K tomuto rozpočtovému záväzku sa prihlásila, ale čoskoro sa ukázalo, že štátny rozpočet na rok 2012 stojí na fiktívnych číslach. Až teraz sa ukázal skutočný



zmysel slov bývalého ministra dopravy a predsedu KDH J. Figela, ktorý ešte pred pádom Radičovej vlády vyhlásil, že koalícia bude niektoré veci v rozpočte upravovať tesne po jeho prijatí a na situáciu bude reagovať aj opatreniami počas roka 2012. No politický vývoj chcel inak a tak štátny rozpočet pre rok 2012 zostal v podobe, v akej bol predložený parlamentu.

■ SITO ČI LOTÉRIA?

V právnej praxi sa možno zriecť dedičstva, ktoré dedičovi prináša viac problémov ako úžitku. V prípade vlády to samozrejme možné nie je a dedičstvo v podobe štátneho rozpočtu na rok 2012 prijať musela. A vzhľadom na jeho vývoj musela prijať aj viaceré opatrenia. Tie sa stretli s nevôľou te-

rajšej opozície, ktorá osobitne ťažko niesla zrušenie tzv. rovnej dane a zavedenie progresívneho zdaňovania. Exminister Figel reagoval na vládne opatrenia blogom s titulkom Je štátny rozpočet deravé sito či lotéria?, v ktorom sa stal terčom jeho pozornosti úradujúci minister financií, ktorému „už tretíkrát chýbajú financie v štátnom rozpočte“. Štátny rozpočet vyzerá naozaj ako sito či lotéria, čo úradujúca vláda zistila onedlho na to, ako si osvojila jeho parametre. Ukázalo sa, že výpadky daňových a odvodových príjmov ohrozujú nielen tohoročný, ale aj budúcoročný rozpočet. Už februárová prognóza z plánovaných príjmov ukázala schodok 125 mil. eur, júnová 196 mil. eur a septembrová 363 mil. eur. Mesiac pred koncom tohto roka sa ukázalo, že minister-

stvo financií reálne pracuje s rozpočtovými prostriedkami, ktoré sú o 639 mil. eur nižšie, než boli plánované. Len čo sa týka daní, je to menej o 696 mil. eur. Aj po prijatí konsolidačných opatrení, s ktorými vláda prišla postupne od polovice roka 2012, predstavuje celkový výpadok daní a odvodov oproti plánom 490 mil. eur.

■ NEHÁDŽTE TO NA KRÍZU

Obrovské diery v príjmovej časti štátneho rozpočtu prinútili úradujúcu vládu doslova prekopať rozpočet pre rok 2013, ktorý sleduje prioritný cieľ – splniť medzinárodné záväzky Slovenska a dostať deficit štátneho rozpočtu pod 3 percentá HDP. Oficiálnych dôvodov na tento krok je viac: ochladenie ekonomiky pre vývoj v eurozóne, nesúlad medzi rastom spotreby domácností a poklesom výberu DPH od právnických osôb a zhoršenie plnenia dane z príjmov právnických osôb.

Isté je, že tohoročný rozpočtový výpadky vláde situáciu v budúcom roku nezjednodušili, skôr naopak. Základným predpokladom zdravého vývoja verejných financií je však prijatie takých opatrení, ktoré zamedzia ich rozkrádaniu a prispejú k výraznému zníženiu korupcie vo verejnom sektore. Zásada reálnosti štátneho rozpočtu a externé vplyvy krízy zohrávajú pri formovaní rozpočtu svoju úlohu, ale jeho hlavný problém máme doma – z verejných financií si politické garnitúry urobili zlatú baňu.

Rozpočet štátu – stály predmet rôznych politických prístupov, kalkulácií a záujmov

Za chyby politikov zaplatia vždy daňovníci

Oto BALOGH – Foto: archív

Prognózovať parametre štátneho rozpočtu tak, aby zohľadňovali predpokladaný ekonomický vývoj a korešpondovali s reálnymi ekonomickými podmienkami, je dnes v časech globálnej ekonomickej a finančnej krízy viac ako ťažké. Okrem objektívnych okolností sú vlády a ministri aj pod vplyvom rôznych záujmových skupín, vlastných alebo straníckych záujmov. Tieto faktory limitujú charakter ich rozhodnutí, vrátane strategických.

Prvým a prvoradým je samotná príprava štátneho rozpočtu. Ten tohoročný pripomína ementál. Úradujúca vláda postupne odhaľuje stále nové výpadky v oblasti príjmov. Oproti prognózam bývalej vlády to vyzerá oveľa horšie s odvodovými a daňovými príjmami. Ministerstvo financií oznámilo, že pri výbere daní z príjmov právnických osôb (t. j. rovnej 19-percentnej dane) eviduje výpadok 100 mil. eur. Podľa aktuálnych prognóz bude tohoročný daňovo-odvodový výpadok 231 mil. eur a budúcoročný 254 mil. eur. Generálny riaditeľ sekcie finančnej politiky MF SR R. Majerský pre náš týžden-

ník v tejto súvislosti povedal: „Vláda pri schvaľovaní rozpočtu pre rok 2013 vytvorila rozpočtovú rezervu na zhoršený makroekonomický vývoj v objeme 313 mil. eur, ktorá je schopná pokryť výpadok daňovo-odvodových príjmov v budúcom roku. V tomto smere bude predložený do NR SR pozmeňovací návrh k štátnemu rozpočtu.“

■ (NE)VIE A (NE)POVIE

S otázkou, v čom vidí hlavné príčiny výpadku príjmov v štátnom rozpočte na rok 2012, sme sa obrátili aj na jeho hlavného architekta, dvojnásobného ministra financií, krst-

ného otca ekonomických reforiem, špecialistu na dlhodobé plánovanie a prognózovanie Ivana Mikloša. Do uzávierky tohto vydania nášho týždenníka na našu otázku nereagoval. Inak sa k problému postavili predstavitelia Inštitútu finančnej politiky (IFP), ktorý je hlavnou analytickou jednotkou vlády SR. Mimoriadna prognóza daňových a odvodových príjmov (DOP) verejnej správy na roky 2012 – 2015 z 5. decembra toho roku poskytuje dostatok informácií o predpokladanom vývoji DOP. Táto prognóza reviduje doterajšie očakávania na základe nových údajov o hotovostnom plnení DOP a údajov z daňových priznaní. V roku 2012 očakáva IFP nižšie DOP o 231 mil. eur. Naďalej zlý je vývoj DPH. Za prvých deväť mesiacov toho roku kumulatívny rast DPH medziročne klesol o 2,8 percenta, kým spotreba domácností narástla o 3,5 percenta. Očakávaný výnos tejto dane IFP znížil o 121 mil. eur. Na zlom vývoji sa podpísal najmä vývoj počas prvých troch mesiacov toho roka. IFP znížil aj odhad výberu spotrebných daní o 19 mil. eur

a aj odhad príjmov súvisiacich s výstupom sporiteľov z II. piliera z očakávaných 68 na 40 mil. eur.

■ ZAPLATÍ NEPRÁVY

Vláda v rámci konsolidačného balíčka prijala viacero legislatívnych zmien, ktoré v tomto a v budúcom troch rokoch majú kompenzovať rozpočtové výpadky a dostať verejné financie do lepšej kondície. V roku 2013 majú priniesť do štátneho rozpočtu 434,8 mil. eura, v roku 2014 vyše 477 mil. eur a o rok neskôr vyše 510 mil. eur. Liečba, presnejšie naprávanie chýb predchodcov, tejto vláde určite na popularite nepridá, lebo chyby politikov si opäť raz (a určite nie naposledy) odskaču daňoví poplatníci. Väčšina opatrení vlády totiž smeruje do príjmovej stránky rozpočtu, kým jeho výdavkovú stránku viac šetrí. Opoziční pravicoví politici obviňujú vládu, že všetku záťaž hádže na plecia občanov daňovníkov a stavajú sa do úlohy ich advokátov. Je to falošná póza, lebo táto vláda sa snaží len napraviť to, čo pokazila jej predchodkyňa. Či to robí najsprávnejším spôsobom, je na diskusiu.

Štátny rozpočet, do ktorého zateká každou dierou spôsobenou výpadkom príjmov či zlým rozpočtovaním výdavkov, nie je práve výkladnou skriňou koncepcnej práce jeho tvorcov. Podobne deravých rozpočtov ako tohoročný sme na Slovensku zažili niekoľko. Ale ani jeden z nich sa nestal predmetom takých vášnivých stretov rôznych politických zoskupení ako rozpočet prijatý predchádzajúcou a konsolidovaný terajšou vládou.

Jadro problému

Dôvod je jednoduchý. Predmetom sporu sa stali dane, presnejšie, ich výpadok v príjmovej časti rozpočtu a opäť dane, presnejšie, naháňanie chýbajúcich daní formou, ktorú zvolila úradujúca vláda. Opozícia nevie stráviť koniec rovnej dane, ktorá sa stala jej politickým fetišom. Vládu obviňuje pomaly z rozvratu verejných financií a takmer denne ponúka recepty na riešenie rozpočtových problémov. Vládu vyzýva na šetrenie a ekonomike na Slovensku pod taktovkou tejto vlády v podstate už vypísala parte. Vláda uťahuje daňové opasky najmä daňovníkom a hovorí, že nemá inú možnosť, ak chce dostať medzinárodným záväzkom Slovenska a udržať ho medzi prosperujúcimi štátmi eurozóny. Možnosti šetrenia na výdavkoch potrebných na chod štátu sú vraj vyčerpané a iná cesta ako zvýšenie daní a odvodov nateraz nejestvuje.

Medzi dvoma súperiacimi politickými táborami sa krčia daňoví poplatníci – voliči. Ti pravicoví sú znechutení vládou SMER-u a jej krokmi, tí ľavicoví naopak potešení, ale súčasne zneistení ďalším uťahovaním opaskov. Daňovníkovi je v podstate jedno, aká vláda je pri moci. Chce jediné. Aby mal zabezpečenú slušnú existenciu, aby našiel prácu, aby, ak má to šťastie, že ju má, mohol zo svojho platu vyžiť, aby mohol podnikáť, aby dostával kvalitný zdravotnícky a sociálny servis. Aby nemal neustále pocit, že politikom je dobrý len na to, aby im umožnil prístup k pôžitkom a následne platil za ich chyby. Nemôžem sa zbaviť dojmu, že daňový poplatník – občan volič – už takmer rezignoval na dianie okolo seba. Bez ohľadu na to, kto je pri moci, je prakticky denne svedkom neriešeného a pokračujúceho rozkrádania verejných financií, korupčných afér, rozličných „goríl“, pseudotendrov, zlatých padákov a rôznych iných úkazov, ktoré majú devastujúci účinok na jeho právne a spoločenské vedomie, ale aj na hospodárstvo štátu. Keď po tom všetkom príde výzva na uťahovanie opaskov, trebárs pre chýbajúce peniaze v štátnom rozpočte, prepadne ho pocit, že toto už (ne)raz zažil. A spolu s ním nasleduje hlboké znechutenie nad politikmi, ktorí si namiesto služby občanom urobili z občanov sluhov.

(oba)





Komunizmus u susedov?

Českí voliči v krajských voľbách a doplňovacích voľbách do Senátu potrestali vládu Petra Nečasu za politiku úspor a súčasne zvyšovanie daní. Relatívny komunistický úspech je dielom kolektívnej straty súdnosti a ochoty vymazať z pamäti neprijemné obdobie minulosti. Podľa prieskumu agentúry STEM 64 percent Čechov označuje úspech komunistov za protest proti politikom a korupcii, s ktorou komunistov nespájajú.

Komunisti získali v krajských voľbách v Ústeckom kraji dvadsať kresiel v päťdesiatpäťčlennom zastupiteľstve, za nimi skončili sociálni demokrati s trinástimi kreslami. Na svojom ustanovujúcom zasadnutí zvolili ústanskí krajskí zastupitelia podľa očakávania za hajtmána Oldřicha Bubeníčka z KSČM. Je tak prvým ponovembrovým komunistickým hajtmanom zvoleným v Českej republike. KSČM teraz prvý raz zvíťazila v dvoch krajoch. Bubeníček hovorí, že voliči ocenili prácu jeho strany v opozícii.

Školstvo v Karlovarskom kraji riadi radný Václav Sloup (KSČM), bývalý pohraničník, ktorý schvaľuje vraždy na bývalej železnej opone, ale svojou minulosťou sa príliš nechváli. Do životopisu iba uvádza, že je absolventom vysokej školy Zboru národnej bezpečnosti a neskôr sa živil ako podnikový právnik. Svoje názory nezmenil: „Hnevá ma, keď kdejaký perohryz uráža moju osobu a ostatných poctivých a oddaných ochrancov štátnych hraníc, ktorí hrdo nosili uniformu Pohraničnej stráže.“ Pohraničníci a vojaci velia aj Olomouckému či Juhočeskému kraju. V Olomouckom kraji priviedol komunistov do krajskej vlády bývalý dôstojník Československej ľudovej armády Alexander Černý, ktorý sa stále chváli komunistickým titulom RSDr. (ľudovo „rozhodnutím strany doktor“). Petr Braný, ktorý je lídrom komunistov v Juhočeskem kraji, slúžil ako dôstojník v Pohraničnej strážii od roku 1971 a príbehy troch stoviek obetí, ktoré v rokoch 1948 – 1989 zahynuli pod strelami Pohraničnej stráže, ho tiež nijako nefažia.

„Tak ODS, ako aj hlavnej opozičnej strane, stredofavej sociálnej demokracii, uškodil rad korupčných škandálov,“ píše zahraničná tlač a uvádza, že ČSSD získala v krajských voľbách iba 24 percent hlasov, teda o 12 percent menej než pred štyrmi rokmi. Vyše polovici českých občanov (56 percent) úspech komunistov neprekáža. Napriek tomu české srdcia dodnes ťažko akceptujú, že sa komunisti adekvátne neospravedlnili za podporu sovietskeho režimu. Nereformovaná česká komunisti, ktorí sa aj dve desaťročia po revolúcii zdráhajú jasne sa distancovať od svojej stalinistickej minulosti získali vyše 20 percent hlasov.

Peter JÁNOŠÍK

Maďarsko sa odklonilo od tradičných európskych hodnôt a demokratických princípov Orbánov nacionalizmus znižuje mieru demokracie

Viliam KOMORA – Foto: archív SNN

Pozorovatelia maďarskej politiky začínajú čoraz hlasnejšie hovoriť, že maďarský premiér Viktor Orbán oslabuje mieru demokracie v krajine. Stáva sa z neho autokratický líder za súčasného posilňovania politickej lojality k sebe a strane. Niektoré analýzy hovoria dokonca o tom, že krajina kolíše na hrane demokracie.

Orbán naznačil tzv. národnú politiku a vládu po voľbách pred dvomi rokmi a v novej ústave v minulom roku. Avšak aktuálne politické a programové predstavy posledných mesiacov sú považované za odklon od tradičných demokratických princípov a niektorí analytici idú až tak ďaleko, že v tom vidia odvrátenie sa od demokratického dedičstva, ktoré Maďarsko začalo pri krvavo potlačenej revolúcii v roku 1956.

■ ORIENTÁCIA NA MENŠINY

Politické smerovanie vládneho Fideszu je zamerané o. i. prednostne na maďarské národnostné menšiny, ktoré žijú v štátoch okolo Maďarska. Vystúpenia politikov a provokatívne návrhy v okolitých štátoch, akoby boli na vlastnom území, sú prejavom ignorancie hraníc a formovania veľkého maďarského národa. Maďarská legislatíva akoby nepoznala hranice súčasných stredo-európskych štátov, čo dosvedčuje aj zákon o dvojakom štátnom občianstve, ktorý je absolútne abnormálny. Nechávajú sa od nich inšpirovať Rumuni, Rusi a Albánci, ktorí uvažujú o prijatí podobného zákona, a aj tu sa už začínajú vynárať obavy okolitých štátov (Macedónska, Grécka a Čiernej Hory), pozitívne to vníma len väčšina štátov neuznaná srbská provincia Kosovo.

■ SILNÝ NACIONALIZMUS

Analytici hodnotia Orbánovu predstavu vládnutia a štátnej

moci ako silnú nacionalistickú vládu. To je značný odklon od smerovania tradičného povojnového demokratického a sociálneho štátu. Obsahuje aj úsilie o posilňovanie ingerencie štátu do ekonomiky, ako aj do oblasti sociálnej politiky. Orbánove predstavy o ekonomike EÚ môžu spôsobiť oslabenie integrácie Maďarska, keďže tvrdí, že hospodársku krízu nie je možné riešiť spoločne. Otázne je, či to dokonca nemožno správnejšie označiť za dezintegráciu či nacionálny izolacionizmus. Známe sú aj jeho vyjadrenia sa k diskusiám k rozpočtu EÚ. Upozornil, že štáty v minulosti diskutovali, do ktorých zaostávajúcich regiónov budú investovať či o realizácii spoločnej politiky prospešnej pre všetkých.

■ VODCOVSKÝ PRINCÍP

Znepokojenie vyvoláva aj Orbánov údajný nacionalistický a vodcovský princíp, ktorý sa má prejavovať cez charizmatycký vodcovstvo národa. Teda nie slobodní jednotlivci v občianskej spoločnosti, ale prirodzeným spoločenstvom je pre neho národ. Oficiálne sa vyjadruje, že nie je proti demokracii, ale pripúšťa diskusie o jej úpravách. Mohli by byť v zmenách hospodárskeho systému z dôvodov hospodárskeho prežitia. Budúcnosť vidí nie v parlamentnom systéme, ale v silnom prezidentskom s výrazne silnou výkonnou mocou. Namiesto občianskej rovnosti by to mala byť národná lojalita. Aj toto môže byť jedným zo zámerov povinnej registrácie pred voľbami, aby mohli vo-



Viktor Orbán nevyhovuje EÚ ani menovému fondu.

lebné právo využiť len disciplinovaní voliči, ktorých má pravica viac než ľavica.

Proti Orbánovej politike sa vytvára averzia v EÚ, ako aj v Medzinárodnom menovom fonde.

■ SMER MOSKVA – PEKING

Z hospodárskych a politických aspektov naráža Orbán v tradičných západných demokraciách na nevôľu, presúva preto záujem na inú svetovú stranu a posilňuje vzťahy s Ruskom a s Čínou. Tlačí ho tam strata pozícií v rámci EÚ, ekonomických a menových organizácií a prípadne aj ostatného tzv. demokratického vyspelého sveta. Maďarsko sa strategicky obracia na Východ. Vidieť to na posilňovaní ekonomických vzťahov s Ruskom aj s Čínou, ale aj s niektorými autoritatívnymi štátmi. Otázna je ďalšia možná politická spolupráca.

Maďarsko má byť bránou pre Rusko do strednej a východnej Európy a nie iné slovanské štáty.

■ ANTISEMITIZMUS

Pri takomto maďarskom vývoji sa nemožno čudovať vyhláseniu poslanca maďarského parlamentu za stranu Jobbik Mártona Gyöngyösiho, ktorý žiadal, aby bol vytvorený zoznam politikov a členov vlády, ktorí majú židovský pôvod. Takéto vyhlásenia politikov sa v tradičných demokraciách nielenže nevyskytujú, ale sú neprípustné a neprijateľné, nie sú bežné ani v autokraciách či totalitných systémoch. Paradoxom je, že reakcia štátneho tajomníka ministerstva zahraničia bola viac-menej konštatčná, že sa nemôžu sotožniť so zostavovaním zoznamov. Až na druhý deň vláda rozhodne odsúdila toto antisemitické a provokačné vyhlásenie.

Príbeh kosovského narkobaróna môže významne ovplyvniť slovenské dejiny Ententiky Sadiki — kto pôjde z kola von

Ivan BROŽÍK – Foto: archív

Pracovná večera s ministrom zahraničných vecí Kosova Enverom Hoxhajom bola predovšetkým o zhodnotení situácie súčasných vzťahov medzi Belehradom a Prištinou a o analýze európskej perspektívy Kosova, povedal o bratislavskom stretnutí v pondelok pred Mikulášom minister zahraničných vecí SR Miroslav Lajčák.

Ostáva len špekulovať, či stretnutie predstaviteľa zahraničnej diplomacie medzinárodne uznávaného štátu s predstaviteľom zahraničnej diplomacie separatistického a väčšinou spoločenstiev neuznaného štátu bolo náhodné alebo účelové. Či išlo „iba“ o dohodu o odovzdaní akéhosi Bakiho Sadikiho slovenskej spravodlivosti alebo aj o niečo viac. Najmä zo strany Kosova.

■ NEUZNÁME ALEBO UZNÁME

Miroslav Lajčák sa s hosťom pozná už dlhé roky, ešte z čias svojho diplomatického pôsobenia na Balkáne, a stretávajú sa aj v súčasnosti pri rôznych pracovných príležitostiach na medzinárodných fórach. To je v poriadku. „Viem, že zmyslom jeho návštevy na Slovensku bolo, aby na tie veci, ktoré sa aktívne odohrávajú medzi Srbskom a Kosovom, poskytol kosovský pohľad,“ vysvetlil slovenský minister zahraničných vecí. Miroslav Lajčák doplnil, že Slovensko, ktoré sa aktívne angažuje na západnom Balkáne, by malo mať záujem, aby malo komplexné informácie o dianí v tomto regióne. A to je tiež úplne prijateľné vysvetlenie. Náš minister sa nevyhýbal ani odpovedi na otázky, či Slovensko prehodnocuje svoj postoj k uznaniu Kosova a či aj o tomto sa s hosťom rozprával. „Nezažil som nijaké stretnutie s kosovským partnerom, aby táto otázka nepadla. Myslím si, že naša pozícia je jasne za-



definovaná rozhodnutím parlamentu. Nie je to pozícia nepriateľská, ale taká, ktorá odráža spôsob nadobudnutia nezávislosti Kosova,“ znie vysvetlenie. Pre úplnosť ešte exaktnejšie vyhlásenie ministra Miroslava Lajčáka: „Slovenská republika Kosovo ako nezávislý štát neuznáva, ale zatiaľ sme na pôde EÚ podporovali tie kroky, ktoré umožňovali začleniť sa Kosovu do eurointegračných procesov v regióne.“

■ AKO PREDMET OBCHODU

To je celkom vteravá predstava. My „zlé“ Kosovo vám vydáme zločinca, na ktorom nám nezáleží až tak ako vám, a vy v Európe „dobré“ Slovensko nám zas na oplátku pomôžete s integráciou. A ak bude integrácia úspešne napredovať, nebude možné nás neuznať a vy sa vyhovoríte, že

to Európa. Nuž tak nejako sa to napokon aj udeje. Zrejme viac neskôr ako skôr, ale čo už budú v budúcnosti nejaké tri štyri roky v histórii Kosova oproti tomu, že nadobudne svoju vlastnú, diplomaticky uznanú identitu? V každom prípade to nie je dobrý čas pre Bakiho Sadikiho.

V súvislosti s uznaním Kosova sa vynára množstvo otázok. Možno tá najpovrchnejšia znie – a prečo ho neuznať? Prečo z pohľadu autority medzinárodných spoločenstiev nepriznať Kosovu právo na samostatnosť napríklad tak bezproblémovo, ako pred dvomi desaťročiami Slovensku? Slovensko sa totiž na rozchode s Českom dohodlo rokovania. Nezaobberajme sa tým, pre koho boli viac úspešné, išlo o proces mierového pokojného rozdelenia štátu po vzájomnom dohovore reprezentá-

cií oboch častí bývalého celku. Cesta k nezávislosti Kosova je však dláždená násilím, krvou a množstvom tragédií. A potom – emancipácia neznamená to isté čo separácia. V poriadku, rečou pseudodemokratov uznajme Kosovo. Čo potom povie napríklad my niektorým politickým predstaviteľom maďarskej menšiny žijúcej na Slovensku? Čo povie Praha Brno, ak sa obyvatelia Moravy pokúsia o takú istú ambíciu?

■ EURÓPSKY PRECEDENS

Uznať diplomaticky Kosovo by znamenalo rozmetanie Trianonu doslova na molekuly. Už dlhé roky po takom niečom doslova túži jeden z našich bezprostredných susedov. V Európe je momentálne minimálne šesť ohnísk separatistického napätia, v ktorých už dávno padla predstava o trvalom geografickom usporiadaní starého kontinentu tak, ako ho poznáme. Našťastie, nikde svoje snahy neriešia smutne známou balkánskou cestou. V každom prípade by medzinárodné diplomatické uznanie Kosova znamenalo koniec starej Európy. Baki Sadiki, podozrivý z toho či onoho, pozdravujúci Slovensko a usmievajúci sa do kamier, sa napokon môže stať kosovským národným hrdinom. Je totiž celkom pravdepodobné, že rokovania o jeho vydaní na súdne stíhanie na Slovensko vojdú do dejín ako kroky Kosova k získaniu uznania vlastnej štátnosti.

Vstup do ďalšieho roku 2013 - nevyhnutnosť návratov a národná schopnosť predvídať Rozpadajúci sa svet v chaose a malé štáty

Dušan D. KERNÝ – Foto: archív autora

Pred rokmi sa vracal posledný spravodajca Československej tlačovej kancelárie z Afganistanu. Končila sa tam vojna jednej veľmoci. Rozpadávala sa ona veľmoc, dovtedajší svetový poriadok, ale aj Afganistan. Nikto nepredpokladal, že sa tu začne ďalšia vojenská operácia, ktorá prerastie do vojny, z ktorej sa bude ťažko odchádzať. V dejinách posledný stály československý spravodajca odchádzal, jeho posluha, ktorá každé ráno usilovne striekala okolie domu, aby niekto nestúpil na vyhrievajúce sa jedovaté hady, odlietal posledným lietadlom. Aký bol let? Doletel som v poriadku. S kým si letel? V lietadle bolo niekoľko generálov, ale zväčša vysokí dôstojníci afganskej armády. Dobrá spoločnosť, človek si mohol by istý. Ani nie, oni všetci boli totiž v cínových rakvách...

Keď nedávno predstavoval svoje spomienky v bratislavskom Múzeu židovskej kultúry na Slovensku, Afganistan bol iba dávna epizóda. Dnes – kto by to vtedy čo len tušil – máme v Afganistane len občas reportérov na návšteviach, zväčša v opevnených táboroch usídlených slovenských jednotiek. Česi zasa svojich u svojich zabarikádovaných jednotiek v Afganistane, ako povedal jeden český novinár, ani vystrčiť nos z pevnosti sa nedalo.

Sú tam v rámci operácie, ktorá sa začala v roku 2001, operácie spojencov Severoatlantickej aliancie Trvalá sloboda. Hlavným predstaviteľom Organizácie Spojených národov je tam slovenský diplomat Ján Kubiš. Ako jednu z hlavných úloh má okrem iného, aby Afganci pochopili, že OSN je odlišná organizácia s odlišnými cieľmi, ako majú vojská NATO. Dnes v Afganistane máme – Slováci aj Česi – len vojakov a všetko sa pripravuje na stiahnutie domov – desať rokov nestačilo na nijakú trvalú slobodu. Aj po stiahnutí jednotiek tam nejaké sily budú musieť zostať, aby Afganistan neupadol do úplného chaosu. Cvičíme miestne poriadkové sily a jedným z problémov je, aby niektorí z miestnych vojakov neobrátili zbraň proti svojim cvičiteľom, proti svojim spojencom. V tisícoch rakiev odchádzajú odtiaľto najrozličnejší príslušníci spojeneckých jednotiek operácia Trvalá sloboda, medzi nimi aj tí, ktorých zabil Afganistan, ktorých mali ako budúcich spojencov cvičiť, ale obrátili proti nim americké zbrane, ktoré im Američania dali do rúk.

■ ZNALÝ SVETOBĚŽNÍK

Slovenská televízia vysielala v polovici decembra 2012 reláciu pod názvom Čo vlastne robíme v Afganistane. A to tam sme od roku 2001. Teraz hľadáme odpoveď, lebo je zrejmé, že vojensky sa to tam nedá udržať. Afganistan pritom nie je hlavným bojiškom, hlavným priestorom, kam sa upiera naša pozornosť – je iba jedným z miest tohto sveta, kde sa kladú otázky o zmysle smerovania nášho úsilia, našej euroatlantickej civilizácie, o tom, či počujeme o problémoch hovoriť tak, aby sme im mohli veriť.

Jedným z autorov, ktorý prešiel v posledných desaťročiach celý svet a pravidelne o tom robí televízne filmy a vydáva knihy, je Peter Scholl Latour, niekdajší dlhoročný spravodajca nemeckej verejnoprávnej televízie vo Francúzsku. Pôvodné vzdelanie získal na jezuitskom gymnáziu, študoval v Libanone arabistiku. Dodnes sa každé ráno modlí po latinsky, urobí 25 drepan a 10 klikov, lebo je vo svojich 88 rokoch fit. Najnovšej knihe dal názov Die Welt aus den Fugen – Rozpadajúci sa, rozvrátený svet. Píše sa rok 2012 a dá sa povedať, že Peter Scholl Latour (ročník 1924) pozná svet ako málokto iný; dlhé roky pôsobil o. i. ako spravodajca verejnoprávnej televízie ARD v Afrike a v Indočíne; jeho predošlá kniha sa nazývala Arabská hodina pravdy.

Od roku 1988 je novinár na voľnej nohe a všetky jeho doterajšie knihy sa stali bestsellermi (pravda u nás neboli nikdy a nikým prekladané) a jeho televízne reportáže z ohnisk svetových konfliktov sú vysoko oceňované. Drobný detail – v prípade vojny v Južnej Afrike, tvrdých bojov v Bosne a Hercegovine čakal

Latour aj so štábom a s kameramanmi na bezpečnom mieste v Chorvátsku, kým mu televízna produkcia pošle auto vhodné pre štáb, kameru a vysielanie. Urgovali každý deň, pretože udalosti sa prudko vyvíjali. Keď však auto pre televízny štáb prišlo, všetci s uľahčením prijali ospravedlnenie produkcie – auto meškalo, lebo ho nechali v Nemecku vypancierovať proti mínam a pechotným zbraňam, helmy a nepriestrelné vesty boli samozrejmosťou výbavy. Na Slovensku je známy len jeden takýto prípad, keď pancierovaný mercedes za 13 miliónov vtedajších slovenských korún poslali diplomato vi medzinárodných službách do Bosny a Hercegoviny.

■ AFGANISTANSKÝ ROZVRAT

Latour zastáva názor, že stiahnutie sa USA z Iraku a z Afganistanu zanechá – aj keď tam istý vojenský kontingent, ako to oznámil po svojom zvolení prezident Obama, zostane – rozvrátené štáty, ktoré sa ponoria do etnických a náboženských vojen. Nebezpečne sa vyhroť konflikt okolo iránskeho atómového programu a Pakistan, jediný islamský štát, ktorý je vlastníkom atómovej zbrane, je tiež sud pušného prachu. Občianska vojna v Sýrii, ktorá je začiatkom konca posledného sekulárneho, teda neislamského štátu v oblasti, hrozí prerásť v celoplošný požiar. Počet štátov, ktoré sú liahňou terorizmu, nebezpečne narastá – a to najmä v Afrike. Napriek všetkému dostatku Európa a USA sa len ťažko medzinárodne presadzujú a ukazuje sa, že sú neaktívne, nie sú schopné čeliť účinne tomuto vývoju. A to v situácii, keď sa Čína ľudová republika mení na novú svetovú veľmoc a s tým sa aj presúva svetová politická rovnováha na prospech Ázie.

Latour si po celoživotných skúsenostiach kladie otázku: Čo zostalo z amerického sna? Zastáva jednoznačný názor, že stabilita USA, ako i stabilita americkej meny znamenajú aj pre ostatný svet a ostatné meny istú záruku. Pokiaľ ide o vojnu v Afganistane, už dávno nie je cieľom poraziť Taliban a vyhrať oneskorenú koloniálnu vojnu. Ide o to, aby sa americké vojská dostali postupne naspäť bez toho, aby Amerika utrpela veľkú stratu prestíže. USA prekonali blamáž z prehry vo vojne vo Vietname, ale hospodársky úpadok USA, nesmierne rastúci počet nezamestnaných, nedostatočná sociálna starostlivosť – to všetko sa môže negatívne odraziť na stave schopností amerického kolosu či jeho neschopnosti, a to napriek technickej dokonalosti vydržať v takzvanej asymetrickej vojne. Nie je nijakým dobrým znamením, že spoločná európska mena pri zavedení mala výmenný kurz 0,80 centa a teraz stúpila na 1,40 dolára. V modernej technológii sú USA neprekonateľné, aj pokiaľ sa týka zbrojenia, ale USA sú neuveriteľne zadlžené u ČĽR – vo výške asi 1,2 biliónu dolárov. Obdivovateľia, ako aj kritici USA sú zajedno – o americkom globálnom monopole vo svete sa už hovoriť nedá. A ako bude vyzeráť multipolárny svet, to nikto nevie povedať.

■ PERSONÁLNA KRITIKA

Latour na základe svojich najnovších ciest po svete a rozhovorov s poprednými štátnikmi kritizuje aj fakt, že sa nevyužívajú možnosti dialógu s Iránskou islamskou re-



Peter Scholl Latour

publikou, ktorá podľa neho vonkoncom nezodpovedá skreslenému obrazu americkej dezinformácie. Kritizuje aj USA a Európsku úniu, teda aj Slovenskom prijaté ropné embargo proti dovozu iránskej ropy – nemecká politika si tým reže do vlastného tela a nemožno sa čudovať stále sa zvyšujúcim cenám benzínu. Inak vidí aj nemeckých politikov: „Pokiaľ ide o spolkovú kancelárku a predsedníčku Kresťanskodemokratickej únie CDU Angelu Merkelovú, ako aj spolkového prezidenta Joachima Gaucka, chýba im aj ten najmenší cit pre spoločnú európsku identitu – a to všetko zrejme pramení v tom, že obaja vyrástli v provinčnom východonemeckom honeckorovom režime,“ teda v bývalej NDR, ktorá v roku 1993 prijala právny systém dovtedajšieho západného Nemecka. „Keď teraz sledujeme tú vyčýrenú globalizáciu, ako sa mení priam na karikatúrny provincializmus európskych parlamentov, márne sa pozeráme po niekom, kto by bol zodpovedným štátnikom. Ktorí z nich si uvedomujú revolučnosť zmien, čo sa dejú vo svete a z roka na rok nadobúdajú čoraz väčšmi na význame. Keď sa pozeráme na prekvitajúci štát Singapur a jeho zakladateľa Lee Kwan Yewa, uvedomujeme si, že autoritatívny systém sa opiera o náuku konfucionistického filozofa zo štvrtého storočia pred našim letopočtom? Zišlo by niekedy na um prvému nemeckému kancelárovi, ktorý sa stretol s čínskym despotom Maom, poučovať ho o prednostiach západnej demokracie?“

Pokiaľ ide o Rusko, napísal Latour – pravda, po precestovaní celej oblasti – knihu Putinovo impérium medzi NATO, Čínou a islamom (2006). Pripomína aj teraz: „Americkým diplomatom a stratégom by sa zišla aspoň štipka rozvahy, aby si uvedomili spoločnosť záujmov na post v sovietskom priestore, kde stojí Rusko zoči-voči čínskej a moslimskej výzve – dôsledkom by mala byť spolupráca s Ruskom založená na dôvere. V rozpore s tým sa zodpovední politici na washingtonskom Potomacu vydali cestou tvrdení, že V. Putin sa usiluje o oživenie expanzionistického ruského vlastenectva a sprevádzajú to celou sériou protiruskej šikany, ale aj subverzných akcií (covert action), ako keby Kreml bol ešte stále vyznávačom svetovej komunistickej revolúcie. V skutočnosti, čo sa týka Západoeurópanov, objektívnemu pozorovateľovi sa to musí zdať veľmi bizarné. Je pri-

najmenšom čudné, ak predstavitelia krízami otriasaného kapitalistického systému vyčítajú Putinovi pri znovuzvolení úsilie po samovláde ako za cára a odvolávajú sa na všeobecne úplatné ľudské práva a demokraciu a s publicistickou vehemenciou to presadzujú, kde sa len dá.“

■ KREML NIE JE HROZBA

Z Ruska – tak v akom stave dnes je a v akej situácii sa nachádza – s určitosťou možno povedať, že aké nebezpečenstvo pre Európsku úniu nehrozí. Spoluprácu s Ruskom začal podporovať kancelár Schröder, je to v nemeckom záujme. „Čo nás núti a aký význam to pre nás Nemcov má, že sa stále miešame do záležitostí Bieloruska a Ukrajiny, že sa rozhorčujeme nad nedostatočnou medicínskou starostlivosťou „plynárrenskej princeznej“ oligarchyne Júlíe Tymošenkovovej?“

Až po stredoázijskú Kirgizskú republiku siaha americké úsilie pomocou amerických agentov pod krytím nevládnych organizácií rozvracať štáty a rôznymi trikmi vyradiť proruské sily – ale v moslimských postsovietskych štátoch to prinieslo len nezmieriteľné klanové a etnické krvavé nepokoje. Kreml si z toho postoja Západu urobil záver, že si nemôže nijakým spôsobom dovoliť – tak ako kedysi za Stalina – konfrontáciu na dvoch frontoch. Preto sa začala intenzívna spolupráca s ČĽR, o. i. obchodná, a spoločné vojenské manévry. Samozrejme, sú si v Kremli vedomí čínskej prevahy, ľudnatosti a možnosti, že v budúcich desaťročiach môže nastať migrácia z čínskeho východu na ruský západ. Otázka je, či v tomto je európsky záujem, záujem Európskej únie.

Napokon niečo aj o médiách: patrí to k vlastnostiam západných médií, že neraz s neuveriteľným oneskorením a so zarmucujúcou ignoranciou sa venujú veľkým témam kríz a oneskorene sa zaoberajú krízami súčasnosti a ak áno, píšú pamflety, vrhnú sa na nové senzácie, len čo sa objavia, a zabudnú na predchádzajúce. Reálny svet vyzerá inak a novinári by ho mali zobrazovať, aj keby šli proti prevládajúcej verejnej mienke. Povedané s inou autoritou, Tony Judtom: „Potenciál roku 1989, ktorý bol jedinečnou možnosťou na zmenu v medzinárodných vzťahoch a chápaní kapitalizmu, bol premárnený. Rok 1989 otvoril dvere globálnej neoliberalnej ideológii neviditeľnej ruky trhu – a to je nebezpečný trend.“



Kríza, Slovensko, ilúzie

Prudko sa zmenil svet okolo nás a svet, v ktorom my sami žijeme. Je mnoho otázok, kam to všetko speje. Na Slovensku je k dispozícii aj hľadanie odpovedí od pozoruhodnej dvojice – rakúskeho a slovenského vedca. Rakúšan, prof. J. Becker je profesorom na Ekonomickej univerzite vo Viedni a o. i. pôsobil aj v Latinskej Amerike.

Málokto má tú možnosť poznať, ako podobne sa prejavuje nehatelný liberalizmus na druhom konci sveta a v strednej Európe. Vývoj, ktorý smeroval ku kríze vo východnej a v strednej Európe a v Latinskej Amerike, je podobný. Druhým autorom je prezidentom Slovenskej republiky ocenený mladý vedec zo Slovenska I. Lesay. Získal doktorát na Ekonomickej univerzite v Bratislave, študoval aj v Budapešti a politológiu v Trnave.

Takáto dvojica urobila analýzu, ktorú zverejnila v knihe pod názvom Život na úver. Kladie si otázku, čo môže zachrániť terajší stav – Medzinárodný menový fond alebo príklady štátov, ktoré sa MMF vzopreli. Ako môže Slovensko krízu prestať? A ako Slovensku v prekonaní krízy pomôže alebo ako mu môže poškodiť spoločná mena euro? Už z takto kladených otázok sa dá usúdiť, že je to naozaj prvá slovenská ucelená kniha o kríze.

Autori čitateľovi ukazujú, že kríza nespadá z neba, ale cestu k nej dládli strategické hospodárskeho rastu v tzv. vyspelých západných štátoch. „Rastové stratégie boli založené na celom rade iluzórnych predpokladov,“ konštatujú jednoznačne autori. Jednou z nich je „ilúzia, že spotrebné úvery pomôžu trvalo udržať hromadnú potrebu a podpora nákupu nehnuteľností na hypotéku.“ Dnes, keď sa na nás dennodenne valí reklama a ponuky zadlžovania sa, spotrebných úverov na čokoľvek, je to varovanie aj užitočnou výstrahou, aj keď to iste nie je zámerom knihy.

Kniha vysvetľuje o. i. aj večnú grécku otázku – Grécko bolo prvou krajinou periférie, ktorá sa dostala do mimoriadnych ťažkostí, lebo bolo ideálne pre špekulatívny útok a na krízu veľmi pomaly reagovala EÚ. Autori hovoria, že ohniskom krízy je dnes Európa a politika sa dostala do slepých uličiek aj v USA. Ak to bude pokračovať, nie je nepravdepodobné, že Európska únia sa čiastočne rozštiepi. Kríza totiž zdá-leka nie je za nami.

Analýza rakúskeho a slovenského vedca – pričom obaja majú za sebou aj inú životnú i vedeckú skúsenosť a dráhu a patria k rozdielnym generáciám – je cenná dnes, keď si všetci klademe otázku: je nespokojnosť namierená proti vládnej praxi alebo aj vláda čelí problémom systému, do ktorého sme vstúpili, keď sme sa stali členmi EÚ a sme v zóne eura?

Príbeh krízy a Slovenska v nej je napísaný nielen prístupným štýlom, ale najmä umožňuje dobrú orientáciu v tom, čo je skutočným slovenským záujmom.

Dušan D. KERNÝ

Zabudnutý smutný príbeh a jeden nedokončený slovenský televízny film

Krvavé Vianoce nad Ladcami na Považí

Text: Ján ČOMAJ – Koláž: Emil SEMANCO

Vojaci Slovenskej armády, ktorí bojovali v SNP, po jeho potlačení sa rozišli do svojich domovov alebo vytvorili jadro partizánskych jednotiek, ktoré sa chystali prežiť zimu v horách, napádať nemecké pozície, sklady, zásobovacie cesty, transporty smerujúce na front a v príhodnom čase zaútočiť na jednotky ustupujúce pred valiacou sa Červenou armádou, jednotkami 1. česko-slovenského armádného zboru a rumunskými vojskami bojujúcimi po boku ČA – obyčajne v prvých líniiach. Najsilnejšie partizánske jednotky neboli len v Malej a vo Veľkej Fatre, v Nízkyh Tatrách a na iných ťažko dostupných miestach, ale aj vo vrchoch Považského Inovca. Na Považí sa vtedy rozšíril chýr, že sa tam pohybuje tlupa zločincov...

Ľudia z Ladiec ešte pred príchodom studených dní vybudovali v horách nad mestečkom pevné a ako-tak znesiteľné bunkre pre svojich židovských spoluobčanov, lebo ak by ich neschovali, okupačné nemecké vojská by ich naisťo vyviezli na smrť. Príbeh mi po dvadsiatich štyroch rokoch, krátko po okupácii v roku 1968, vyrozprával jeden z partizánov, čo bunkre staval.

■ VÝPOVEĎ SVEDKA

„Tu máte moju partizánsku knižku, vyznamenania, fotografie,“ a rozkladá mi po stole zažltnuté dokumenty čias, „aby ste verili, že nechcem nikoho škandalizovať. Privádza ma však do zúrivosti, ako niekto dokáže vyťkať kapitál ešte aj zo svojej gangsterskej minulosti. Ľudia z tej inoveckej bandy sa v tomto pookupačnom maglajze zase vyšplhali ku korytám, jeden je dôstojníkom štátnej bezpečnosti, druhý náčelníkom väznice, tretí vedie katedru na vysokej vojenskej politickej škole a neviem, či má dokončenú meštianku! Ja som počas SNP slúžil na Troch duboch a naši velitelia – Marko, Tóth, Kubica – skončili po Februári degradovaní na vojakov a vyhlásili ich za triednych nepriateľov. A títo rabovali, vypaľovali hájovne a poza-bíjali tých Židov! Za pár prsteňov!“

■ VTOM SA TO ZAČALO

Rozprávanie povstaleckého pilota, otrasnú drámu, ktorú mi potom vyrozprával, som ako reportáž napísal do Smeny; vyšla 12. novembra 1968. Uviedol som však len mená obetí. Nemohol som predsa obviňovať z vraždy ľudí len na základe rozprávania jedného svedka tragédie, a to ešte po toľkých rokoch! Navyše, ak by to bola lúpežná vražda, už by bola premlčaná. Ako vojnový zločin by to však premlčané nebolo. V závere reportáže som dal udalosť do pozornosti justičným orgánom.

Od jari 1968 som pripravoval v spolupráci s dramaturgom STV Jozefom Kočim a režisérom Ernestom Stredňanským scenár cyklu televíznych filmov podľa skutočných príbehov. Obaja televízni pracovníci ma presvedčili, že tento príbeh treba do môjho triptychu pridať a nechali si vo vedení schváliť, že seriál bude štvordielny. Film sa mal volať Kto zavraždil tých Židov? Hrať v ňom mali Eva Poláková, Juraj Vašek a neviem už kto, za rozprávača príbehu vybral režisér uja Adamčika. Zrejme sa noviny o tom zmienili a ja som začal dostávať anonymy: Vieme, kde bývate! Váš syn chodí do školy na Štrkovci! Dávame vám týždeň – nijaký film nebude! Dobrehol za mnou vtedajší šéfredaktor vydavateľstva Smena Pavol Koyš, náhodou pochádzajúci z Ladiec, anonym sa zrejme nazdával, že príbeh mi on vyrozprával. Keďže ma našiel práve v televízii, režisér to využil a nahral si ho tiež. To bude bomba, nadchýnal sa. Paľova mama bola na strednom

Považí pojem. Hrdinka socialistickej práce, členka ÚV KSS... Anonymy chodili riaditeľovi televízie, režisérovi, ja som ich jedného dňa – bol to už balíček – zanešol vtedajšiemu náčelníkovi krajskej kriminálky plk. JUDr. Jánovi Kravčíkovi...

Nakoniec čas to vyriešil sám. Televízia mi zo štyroch filmov odvysielala dva, tretí cenzúra zastavila, štvrtý – Kto zavraždil tých Židov – sa ani nedokončil, lebo režisér Ernest Stredňanský zdrhol za kopčeky a hoci ho nitriansky Karol Spišák dobehol zaskočiť, zmluvu mu už nepodpisali. Bola jar 1969. Začínala sa normalizácia.

■ ZOSTAL LEN PRÍBEH

Niekedy začiatkom leta 1944 sa v horách nad Považskou Bystricou, Ladcami a Hlavou diali veci, o ktorých sa hovorilo ešte dlho po vojne. Začalo sa to vylamovaním horární – mizla strava a pálenka. To si ešte ľudia hovorili, nuž, čože, vojna, stávajú sa aj oveľa horšie veci. Keď však Nemci potlačili povstanie, podobných prípadov bolo čoraz viac a aj škoda bola oveľa väčšia. Niekoľko usadlostí v horách neznámi lupiči doslova vymietli. Potom sused našiel suseda priviazaného v kôlni, ďalšieho laznička našli zmláteného pri studni, nedokázal sa ani pohnúť, ani len doplať do domu. Ženy a deti sa zvyčajne krčili v kúte, kým skupina chlapov v dome rabovala. Vždy to bolo v noci, takmer nehlasne, nik nevedel povedať, ako sa títo ľudia oslovujú, ako vyzerajú, vždy sa hovorilo len o bradách a spomínali sa červené rajtky s koženým flakom na zadku, ktoré mal na sebe najkrutejší z nich, asi veliteľ bandy, vpraveto sa, že sa volá Kukučka. Koncom októbra našli na Kopci zabitého farára. Od jari pomáhal partizánom, na jeseň ho čakal takýto osud. Turčanovci z Ladiec mali v horách dvoch synov. Jedlo im a ich kamarátom nosila sestra, raz ju po ceste prepadli a znásilnili neznámi chlapi. Jeden mal na sebe červené rajtky. Potom bratia poslúchli výzvu prezidenta Tisa a na jeho amnestiu sa vrátili domov. Nemecké komando v mestečku nerešpektovalo nijaký sľub prezidenta – vzali ich do Dachau, a to bol ich koniec.

Hodný čas predtým vykopal robotníci z cementárne s vedomím lesníkov a žandárov v neďalekých horách úkryty pre tri židovské rodiny z fabriky – Herberta a Evu Weissovcov, Ervína Šáleka a jeho manželku Máriu Šálekovej-Brezovú a bývalého riaditeľa cementárne Jozefa Furmanna, jeho ženu Margitu a ich deti – trinásťročného Ivana a deväťročnú Vierku. Keď sa tu ubytovali, o ich zásobovanie sa starali lesníci, ktorí chodili nakladať krmelce v okolí, a miestni žandári.

Jedného dňa pred Vianocami, keď z dediny niesli bohatšiu poživenu, našli ich postrieľaných, zvrátených, bez obrúčok a retiazok, s vybitými zubami. Iba Vier-



ky nebolo. Ešte pred sviatkami začala masaker vyšetrovať stopovacia skupina policajnej stanice v Trenčíne, ktorá už predtým mala záznamy o vlámaniach, lúpežných prepadoch, ťažkých ublíženiach na zdraví, znásilnení dievčat z Ladiec a o vražde horára na Kopci.

■ MOZAIKA TRAGÉDIE

Prácu na scenári som začal pátraním po ľuďoch, čo mi mohli dať autentické svedectvo o starostlivo zahmlievaných skutočnostiach. Rozprával som sa so žandárom, ktorý našiel nezvestnú dievčinu Vierku, nadstrážmajstrom Schubertom, už dôchodcom v Zemianskej Blatnici, s trenčianskym vyšetrovateľom JUDr. Pavlom Baumschneiderom, prokurátorom JUDr. L. Lacom, väzenskými dozorcami... Z tých rozprávání som mohol začiatkom roka 1969 krvavý príbeh rekonštruovať do podrobnosti.

Do zemľaniek, v ktorých sa ukrývali Židia z Ladiec, začala v decembri prichádzať skupina ozbrojencov, ktorú viedol istý Ernest Hlaváč. Židia sa s nimi podelili o tú trochu jedla, čo im dedinčania poslali po žandároch alebo hájnikoch. Raz sa ich Hlaváč opýtal, či by nemali aj dajaké zlato, za zlato by sa dalo zabezpečiť aj fajnovejšie jedlo. Ervín Šálek vtedy stiahol prsteň a dal ho mládencom. Na druhú noc prišli opäť. Vyliekli všetkých von. Chlapov zahnali asi sto metrov ďalej k úvozu a tam ich postrieľali. Ženy a deti zastrelili pred zemľankami. Zlato vzali všetko – z prstov, hrdla, aj zo zubov. Na druhý deň sa u žandárov zastavila nemecká patrola, vypočula

si hlásenie a keď sa dozvedela, že išlo o Židov, prípad ich prestal zaujímať. Nadstrážmajstrovi sa akosi podarilo ich presvedčiť, aby sa vybrali hore, je to len kúsok cesty, môžu tam pochytať tých gauneroch partizánov, čo tu už pár mesiacov vyčíňajú. V duchu si myslel, keď my na tých lotrov Hlaváča, Kukučku a bohvie ako sa volajú, nestačíme, nech ich zlikvidujú Nemci. A rýchlo spomenul, že on to už dal do hlásenia na vyššie miesta. To veliteľa prinútilo, aby sa vybrali hore. Po obhliadke dali Nemci súhlas na odpratanie obetí. Nadstrážmajster Schubert si však všimol niečo, čo ľahostajní Nemci v tej záplave krvi nespozorovali – kvapky smerujúce kamsi k senniku. Keď zišli do mesta, Schubert sa ihneď vrátil. Vyšiel až k senniku. S vystrečenou zbraňou sa šplhal hore. Odtiaľ sa ozval dievčenský hlások: „Ujo Schubert, nestrieľajte, to som ja, Vierka Furmannová!“ Noc a deň tam ležala v pyžamke a s veľkými bagančami na nohách, zakutraná v sene, vyľakaná, preglgajúca iba sneh z deravej strechy. Potajme ju ošetrili v kláštore alžbetinok a odtiaľ ju starý žandár zaviezol nocou do evanjelického sirotinca v Modre. Podarilo sa mi ju vypátrať – už bola lekárkou, manžel bol docentom na Otolaringologickej klinike na Zochovej ulici. Keď som ta vtedy v zime 1968 – 1969 prišiel, bola už pár týždňov na druhej strane opony. Kým sa ešte dalo, emigrovali.

Informácie od vyšetrovateľov sudcu, s ktorým som sa rozprával dvakrát, sa dajú zhrnúť do niekoľkých viet: skupina Eugena Hlaváča, to boli lotri. Stáli však ako partizáni prakticky nad záko-

nom. V máji ich aj zatkli, bolo ich sedem. Dvaja boli ešte mladiství a s vraždou v Ladcoch nemali nič spoločné, tak ich pustili. Ostatní zaťato zapierali. Pamätal si ešte ich tváre, v ktorých sa desivo miešalo detstvo a brutalita – niektorí mali sotva osemnásť. Keď mali narukovať, išli radšej k partizánom a o pár týždňov na zboj. Kryli ich vysokí partizánski velitelia. Všetci justiční funkcionári, čo na prípade pracovali, začali dostávať výhrážné listy. Ľudia sa vyľakali. Prežili hrôzy vojny – a tu zrazu máte dostať guľku od chrbta alebo sekerou do hlavy! Každý už chcel žiť v pokoji....

Prokurátor: „Do väzby sme vzali piatich v máji 1945. Veriť sa mi nechcelo: šéf bandy Hlaváč mal osemnásť rokov, najstarší, Kukučka asi dvadsaťpäť. Pripravili sme proces, hoci celý čas do toho zasahoval, kto len mohol. Keď sa súd začal, do rokovacej miestnosti vošla skupina ozbrojencov, predsedovi senátu položila na stôl akési papiere a veliteľ skupiny vyhlásil: „Zväz slovenských partizánov proces zastavuje, lebo poškodzuje povest’ Slovenského národného povstania!“ Potom prikázal obžalovaným vstať a opustiť sálu. Príslušníci VB sa len nemo prizerali, čo sa deje. Patrola s obžalovanými odpochoďovala. Právo sa potom vzbúrilo ešte raz. Ako zdochýňajúci kôň, keď ešte raz kopne. Približne o rok, v januári 1947, boli opäť všetci vo vyšetrovacej väzbe. Druhé kolo vyšetrovania bolo už fraškou. V novembri súd vyniesol verdikt: Obžalovaní sa oslobodujú spod rozsudku pre nedostatok dôkazov.

■ ZLOČIN BEZ TRESTU

Prokurátor sa odvolal. Zničil si kariéru. Zbytočne. Hlavný súd v Bratislave v novembri 1948 už po „februárovom víťazstve pracujúceho ľudu“ potvrdil prvostupňový rozsudok. Len ženatý Vít Kolman mal smolu. Objavili sa nové svedectvá a on dostal sedem rokov za znásilnenie.

V príbehu som našiel ešte jednu zvláštnosť. Niekedy v roku 1955 si matka zastrelenej Márie Šálekovej-Brezovej, ktorá bývala v Trenčianskych Tepliciach, všimla, že za ňou už dlhší čas kráča nejaká mladá žena. Akoby sa jej chcela prihovoriť, len sa bojí. Tak zastala a ozvala sa ona: „A čo ty, dievča moje, tak chodíš za mnou? Čo máš na srdci, povedz!“

„Pani Brezová, vy si ma už nebudete pamätať, za vojny som bola decko... Ja som Kukučkova dcéra, toho Kukučku, čo robil v cementárni a potom ho zavraždili, že zastrelil... no, aj vašu dcéru. Chcela by som vaše odpustenie. Idem sa vydávať, a tak som bola aj na spovedi. Dôstojný pán sa ma pýtal, či nemám niečo na svedomí... A mne prišlo zle. Tak som vedela, že vám to musím povedať. Na Vianoce v roku 1944 prišiel otec z hôr a povedal mame: A je po starosti. Už sme tých Židov odpravili! Iba čo lákali Nemcov...“

Vtedy s Kukučkovou dcérou spísali aj zápisnicu. Manžel pani Brezovej to dal na súd. Tam mu povedali: „Pán Breza, kde žijete? Dnes má štát iné starosti, ako súdiť partizána!“

Tak sa prípad pre mňa uzavrel.

Aby sa predsa len neuzavrel celkom a naveky, chcel som ho ešte raz pripomenúť. Aby ani táto nepravosť nezostala už naveky zabudnutá.

Boh prišiel na svet chudobný v jednoduchej drevenej maštaľke či v skalnej jaskyni

Drevená krása a symbol Vianoc

Text a foto: Igor VÁLEK

Dvojica betlehemov, ktoré si predstavíme, je sprístupnená po celý rok. Predsa však, nájdite si čas na ich návštevu práve v nadchádzajúcich sviatočných dňoch. Umocnite sebe i svojim blízkym prežitie najkrajších sviatkov roka a pochopíte určite aj nezastupiteľnú úlohu betlehemov v nich, v neopakovateľnej atmosfére i odkaze.



Skvost, unikát, jedinečné dielo rúk, umu a viery. Všetky spomínané atribúty (a mnohé ďalšie!) v sebe spája Slovenský betlehem. Už natrvalo vystavený v Rajeckej Lesnej neďaleko Žiliny smerom na Rajec. Nájdete ho v strede obce hneď vedľa kostola v Dome Božieho narodenia, ktorého stavba sa uskutočnila vďaka pomoci obyvateľov celej obce, ale i širšieho okolia. Pred sedemnástimi rokmi bol práve v tomto dôstojnom „príbýtku“ pre verejnosť otvorený spomínaný unikátny betlehem. Obdivuhodné dielo, ktoré nezobrazuje len samotné Kristovo narodenie, ale zaujímavo ponúka aj dejiny slovenského národa. Tiež mnohé prírodné krásy a kultúrne pamiatky krajiny pod Tatrami. V nádhernej a výstižnej „skratke“ vykresanej z dreva. Myšlienkou jeho tvorca, majstra Jozefa Pekaru, bolo včleniť do biblického prostredia obrazy zo života slovenského ľudu, čo sa mu neuveriteľne napadlo podarilo. Treba pripomenúť, že Jozef vyrastal v rodine, ktorá mala k drevu veľmi blízko. Otec pracoval ako debnár, brat bol rezbárom. Sám hovoril, že ako malý chlapec ráno vstával a večer si líhal s vôňou dreva. K tvorbe betlehemu sa neraz vracal i v rozhovoroch a rád ho prezentoval aj pred nadšenými návštevmi doslova z celého sveta. Napríklad aj týmito slovami: „Pätnásť rokov som premýšľal, stružlikal, projektoval. Aj pochybnosti ma občas chytali. Ale keď som spravil strednú časť s majestátnym Kriváňom, symbolom nášho krásneho Slovenska, tak sa mi začala práca dariť.“

■ KARDINÁLOVA VIZITA

Traduje sa i jedna pekná a príznačná historka. Jedným z prvých oficiálnych hostí, ktorí videli betlehem úplne hotový ešte v majstrovej dielničke, bol Ján Chryzostom kardinál Korec. Oči mu vraj doslova behali z jednej postavičky na druhú, zastavili sa mu na dvoch deduškoch sediacich pod jablňou a povedal: „*Toto je naše Slovensko tak, ako ho vidíte vy. Ľuďom sa bude páčiť. Je veľmi krásne. Ale najviac závidím tým dvom...*“ Pohľad do pomyselného rodného listu nám hovorí aj to, že prvý, kto prišiel s myšlienkou vytvoriť Slovenský betlehem ako stálu súčasť pútnického miesta Rajecká Lesná, bol kňaz Vojtech Valent, ktorého podporil bývalý správca farnosti Alexander Klabník. O realizáciu a výstavbu budovy a inštalácie Slovenského Betlehema do nej sa mierou vrchovatou zaslúžil Pavol Šadlák. Kňaz s otvoreným srdcom a roduvernou prajnou slovenskou dušou, ktorý, žiaľ, už tiež nie je medzi nami...

Základný kameň pre budovu, v ktorej je betlehem umiestnený, požeňal 29. januára 1995 nitriansky pomocný biskup Mons. František Rábek. Slávnostné verejné otvorenie tohto pozoruhodného diela sa uskutočni-

lo 26. novembra 1995. Sprístupnená prvá časť – oblasť stredného Slovenska. Oblasť Západoslovenského kraja bola inštalovaná v novembri 1996 a o rok neskôr doplnením Východoslovenského kraja sa dielo skompletizovalo. Stredné a východné Slovensko požeňal J. E. kardinál Ján Chryzostom Korec a západné Slovensko doc. Anton Hlinka, SDB. Budova nesie ne dvojznačné pomenovanie – Dom Božieho narodenia. Jej súčasťou sú aj spovednice, ktoré využívajú pútnici počas slávnosti Najsvätejšej Trojice a Narodenia Panny. Na čelnej stene víta návštevníkov freska Panny Márie od tunajšieho rodáka Jána Šimuna. V súčasnosti je Slovenský betlehem z poverenia Biskupského úradu v Nitre cirkevným majetkom, ktorý spravuje tunajší farský úrad.

■ JASLIČKY A SLOVENSKO

Vstúpme dovnútra. Ocitneme sa takpovediac v centra diania medzi zdravo voňajúcim a živo sa pohybujúcim drevom. Uprostred diela zákonite leží scéna Božieho narodenia, harmonicky začlenená do obce Rajecká Lesná. Okolo nej sú zastúpené všetky slovenské regióny, pravdaže svojimi najznámejšími miestami a pamiatkami. Majestátné hrady Devin, Bratislava, Trenčín, Orava, katedrály v Nitre, Trnave, Spišskej Kapitule a či v Košiciach ... V pozadí sa týči Kriváň, jeden zo symbolov našej krajiny, histórie i ducha národa. Skúste sa postaviť trochu bokom a zistíte, že je zaujímavé sledovať reakcie ľudí, ktorí ho navštívia prvý raz. Veď doslova každý tu nájde kus svojho domova, jeho históriu a tradície. Dielo ďalej zobrazuje práce a remeslá, ktorými sa voľakedy ľud živil, kroje, zvyky a spôsob života. Postavy sa pohybujú, pracujú, ale i zabávajú sa. Jednoducho – plnokrvne žijú. Tak ako žije a dýcha celý Slovenský Betlehem, ktorý je učebnicou dejepisu i zemepisu, zrkadlom umu a umenia. Ako by osvietený prirodzenou oslavou optimizmu i vitalizmu, všedného i sviatočného dňa Slovákov. Mimochodom, dielo je dlhé 8,5 metra, široké 2,5 metra a vysoké 3 metre. Spolu je na jeho ploche rozmiestnených asi 300 postáv a z nich polovica sa aj pohybuje. Stredobodom celej kompozície je chudobná maštaľ. Okolo Ježiška uloženého v jasičkách stoja postavy Panny Márie, sv. Jozefa a dedinského chlapčeka, ktorý prináša svoju obľúbenú hračku – koníka. Bokom stoja traja králi. Okolo nich sú rozmiestnení pastieri i zvieratá. Obraz dopĺňajú ďalšie postavy, ktoré prichádzajú v sprievode popri maštaľke a pred jasličkami sa poklonia. Na čele dominantne stoja sv. Cyril a sv. Metod, pokračujú sviatočne občeňené rodiny zo všetkých oblastí Slovenska a prinášajú dary. Dcéra, matka, otec a dedko, všetci v čičmianskom kroji, obetavo prinášajú krčah mlieka. Starček a starénka prichá-

džajúci z oravských hor a s nimi zas ruka v ruke pokoj, vrúcnosť a zbožnosť. Postavy od Malaciek, zo známej vinohradníckej oblasti, ponúkajú putne plné sladkého hrozna. Za nimi idú majster a učeň – drotári z Trenčína, chlap a žena s košíkom hribov zo Ždiaru. Chlapec z Detvy nesie na rukách jahňa, za ním kráča žena v typicky vyšívanom detvianskom kroji a muž s fujarou. Chlap prichádzajúci aj s rodinou z Nitry nesie gajdy, na ktorých radostne preberá. Zo Šariša prichádza žena s vlniakom na pleci, v ruke nesie košík, v ktorom gagoce hus. Sprievod uzatvára rodina z východného Zemplína ... Čo dodať? Azda len to, že podľa dostupných prameňov podobný vyrezávaný betlehem v Európe neexistuje.

■ ŠTIAVNICKÁ PARÁDA

Už bola reč o tom, že mnohé desaťročia betlehemy v mnohých podobách poznáme a vytvárame i na Slovensku. Jeden z najmladších a zároveň najpozoruhodnejších nájdete v Banskej Štiavnici. Radí sa medzi najväčšie drevené pohyblivé betlehemy a je unikátny aj zobrazenou ústrednou témou – baníctvom ... V pozoruhodnom rezbárskom stvárnení a umeleckom priemete Ing. arch. Petra Chovana, rodáka z malej neďalekej dedinky Dekýš. Toto umelecké dielo, ktoré nájdete v príjemných priestoroch jedného z domov neďaleko Radničného námestia, nápadito zobrazuje vývoj, históriu a tradície jedného z najkrajších historických miest (nečudo, že je od roku 1993 zapísané v Zozname svetového kultúrneho dedičstva UNESCO) na Slovensku. Aktuálne (ešte stále sa rozrastá!) rozmery betlehemu sú impozantné: dĺžka viac ako 21 metrov, šírka 2,5 metra a výška 3 metre. Oživuje ho viac ako osemsto (!) postavičiek, z ktorých asi 400 je pohyblivých. Vieme však, že drevorezba nie je ukončená, keďže téma – Banská Štiavnica, jej bohatá minulosť, jedinečné pamiatky a krásna príroda, svojské mýty a symbolika – je pre nápaditého a usilovného autora nevyčerpatelným zdrojom nápadov, tém a inšpirácie.

Podme sa teraz na dielo jeho umu a rúk pozrieť bližšie, takýto – hoci aj veľakrát opakovaný – pohľad stojí za to... Celá drevorezba Banskostiavnického betlehemu je umne a s citom k historickým reáliám rozdelená hierarchicky. Základ tvoria malí (a v tomto prípade ešte menší!) permonici, známi vládovci podzemia, nad ktorými doslova tróni historický erb mesta. Nad nimi sú znázornené spôsoby stredovekého dobývania zlata a striebra, vychádzajúce z autentických historických dokumentov. Vidíme napríklad povrchovú ťažbu i ryžovanie zlata, premývanie i vyvážanie rudy z bane. Nechýba „sálajúca“ hutnícka pec, výroba zlata a striebra či razenie mincí. Klepoce banský „gápel“ poháňaný

konskou silou, „rumpál“, spoznáme vtranie v bani.

■ SVÄTÁ RODINA I REMESLNÍCI

V centre celého diania je – ako ináč! – samotný biblický motív: Betlehem a narodenie Ježiška, ktorému sa klaňajú traja králi a za nimi zastup pastierov i baníkov. Nad uvedenými motívmi sa rozprestiera majestátna panoráma Banskej Štiavnice s jej dominantami a najznámejšími stavbami. Čelný pohľad tvorí do perspektívy roztvorená hlavná štiavnická ulica, tzv. Horný Trotuár. Po ňom kráča legendárny (a dodnes každoročne na jeseň úspešne oživovaný) Salamandrový sprievod na čele s pastierom nesúcim jaštericu. Za ním, vďaka dômyselnému hnaciu mechanizmu, idú ďalšie postavičky. Povestné pre sprievod i mesto samotné. Spomenieme aspoň radných, vedenie škôl i študentov, nechýba Nácko... Nad ulicou vidíme historické školy: chemickú, lesnícku i banícku, ale aj neodmysliteľnú botanickú záhradu.

Do stredu drevorezby umiestnil autor Námestie Svätej Trojice s morovým stĺpom, budovu prvej Banskej akadémie na svete (!), Kostol sv. Kataríny, radnicu a súsošie Panny Márie. Neďaleko je Starý zámok, gotické sochy sv. Barbory a sv. Kataríny, Klopačka, Pianska brána, pod ňou Kammerhof, niekdajšie sídlo komorských grofov a sídlo hlavnej banskej komory. Prehliadnuť nemôžeme postavy Márie Terézie a Františka Lotrinského...

Pravú stranu tvorí Kalvária s púťou veriacich, Kostol Nanebovzatia Panny Márie, bývalé cirkevné gymnázium, hotel Grand, katolícka fara, kostolík Sv. Alžbety. Osobitý kolorit celému celku dodávajú krčmičky a v nich sa odohrávajúce banícke a študentské tradície: slávnostný banický Šachtág (prijímanie nových členov do cechu), postavy neomylného prezidia, harmonikár, pivný dispečer. Na ľavej strane sa týči Nový zámok a vidíme neúspešné obliehanie mesta Turkami. V pozadí sa čnie legendárne Sítro s rozhladňou, vystrúhané podľa dobovej fotografie. Dolu vidíme aj uhliarov pri výrobe dreveného uhlia, pozoruhodný je rez banskými šachtami, v ktorých sa lopotia baníci, odčerpáva voda... V strede miestnosti okolo nosného stĺpa pribudla najnovšia časť – predstavuje remeslá a remeselníkov pôsobiacich v banskom meste. V spodnej časti premláva vláčik (známa Štiavnická Anča) a nad ňou už pracujú sudári, korytári, kolesári, tesári, peciari, kamenári, tehlári, mlynári, pekári, cukrári, mäsiari. Nechýba dielňa fajkárov, výrobcov známych fajok „štiavnických“. Úplne navrchu pulzuje štiavnický trh a na ňom vyhráva muzika. Čo dodať? Azda len toľko, že vždy lepšie raz vidieť, ako dvakrát čítať. Vyberte sa teda do Banskej Štiavnice za krásou nevidanou, do dreva vykresanou.



Vianoce a betlehemy

Jeden zo symbolov Vianoc. Svätá Rodina – Ježiško, Mária a Jozef – obklopená ľuďmi i zvieratami v jaskyni, kde sa zrodil večný život. Betlehem. Tradíciu zaviedol sv. František z Assisi, ktorý na Vianoce 1223 naaranžoval v jaskyni blízko talianskeho mesta Greccio jasličky. Do nich uložili živé dieťa, k nemu postavil Máriu a Jozefa, oslíka...

Napodobnením situácie opísanej v Biblii chcel budúci svätec upozorniť na chudobu, v ktorej sa Boh rozhodol prísť na svet. Podme domov. Na území dnešného Slovenska sa prvé betlehemy objavili v 13. storočí. Neskôr v kostoloch vznikali gotické kridlové oltáre, najznámejšie asi sú drevené reliéfy narodenia Krista z okruhu legendárneho Majstra Pavla v Kostole sv. Jakuba v Levoči. Prajny barok priniesol ľuďom honosné betlehemy v životnej veľkosti, k Svätej Rodine pribudli traja králi, anjeli i zvieratá okolo jasličiek.

Osvietený syn svojej osvietenej matky, panovník Jozef II. koncom 18. storočia zakázal betlehemy umiestňovať v kostoloch, a tak si ich ľudia začali stavať doma. Pravdaže v zjednodušenej podobe. Nikoho neprekvapí, že vzhľadom na každodennú blízkosť a priam zrasťnosť s materiálom išlo predovšetkým o betlehemy vyrezávané z dreva. Odborníci sa zhodujú, že k najkrajším patria tie na strednom Slovensku, pretože rezbárski majstri bývali zväčša v okolí banských miest a tí do svojich betlehemov umiestňovali množstvo pestro maľovaných postáv. Na severnom a východnom Slovensku zas dominovali jednoduchšie betlehemy, často prenosné, ktoré plnili svoj cieľ pri vianočných pochôdzkových hrách.

Doslovný rozkvet zaznamenali betlehemy po roku 1989. Súčasnú obľúbenú líniu betlehemov reprezentujú monumentálne diela vystavené na námestiach väčších miest (napríklad Košice, Trnava a Žilina), sú prípady, keď ide o trvalo vystavené artefakty v kostoloch (Terchová) s pohybujúcimi sa časťami. Unikátne je monumentálne dielo Jozefa Pekaru, pohyblivý Slovenský betlehem v Rajeckej Lesnej, jedinečný je i ďalší pohyblivý betlehem s baníckou tematikou v Banskej Štiavnici. Podme sa na obidva pozrieť bližšie...

(lek)

Ján Sokol: Nech Boh žehná túto krajinu a všetkých ľudí v nej Každý národ túži po svojej samostatnosti

Zhovárala sa Eva ZELENAYOVÁ – Foto: Ladislav LESAY

Blížiac sa vianočné sviatky a 20. výročie vzniku Slovenskej republiky sú časové momenty, ktoré precitnú v každom z nás. Pre katolícku cirkev to platí dvojnásobne. Blíži sa deň narodenia Krista, nášho spasiteľa, ako aj okrúhle narodeniny samostatného Slovenska, ktoré sa stalo plnohodnotným partnerom na medzinárodnej scéne a patrí medzi najvyspelejšie štáty sveta. V tejto súvislosti sme sa obrátili na Jána SOKOLA, emeritného arcibiskupa Trnavskej arcidiecézy.

• **Spomedzi slovenských biskupov ste prejavovali najväčšiu radosť zo vzniku Slovenskej republiky. Aký máte z neho dnes pocit?**

Každý národ túži po svojej samostatnosti. Môžeme to pozorovať aj v dnešnom svete, keď mnohé národy o ňu bojujú. A niektoré z nich sú počtom obyvateľov omnoho menšie ako Slovensko. Slováci sa napokon dožili toho, po čom iste vždy túžili. Veď tento zákon je zakódovaný v srdci každého človeka, v každom národe samým Bohom. Aj ja som mal vo svojom srdci radosť zo slovenskej samostatnosti a iste všetci biskupi Slovenska. Ba aj všetci, ktorí si uvedomujú tento dar daný každému samým Bohom. Po dvadsiatich rokoch vidíme, cítime, že to bolo správne a dobré. Mohli sme to počuť aj z úst prezidenta Českej republiky Václava Klauza pri tomto výročí. Iste, všetko má svoje plusy aj mínusy. Ale je isté, že dnes už nepočuť ako predtým, že jedni na Slovákov doplácajú a od tých druhých, že oni nás okrádajú. Každý si orie na svojom. I to je pekné a pozitívne. Preto prosím, aby Boh žehnal túto krajinu, dal šťastia tej-

to zemi, všetkým ľuďom v nej. Nech v nej slnko šťastne svieti každý Boží deň. Dôležité je, aby si ľudia zachovali vzťah k pravým hodnotám, medzi ktoré na prvom mieste patrí Boh a viera v neho. Dvadsať rokov dokázalo, že si vieme vládnúť, a vyvracia názory neprajníkov, ktorí pri rozdelení tvrdili, že za tri mesiace pôjdeme po kolenách do Prahy prosiť, aby nás prijali späť. Dokonca ako sme počuli od českého prezidenta, Slovensko získalo viac a prosperuje lepšie ako Česko.

• **Na čom pracujete po odchode z aktívnej služby?**

Po odchode do dôchodku mám menej času, ako som mal, keď som bol v úrade. Vtedy sekretár prijímal stránky, ktoré sa hlásili o prijatie. Teraz si ich prijímam sám a neviem povedať to, čo mohol on, že to bude možno až o tri mesiace. Dnes v tomto uponáhľanom svete majú ľudia veľa problémov a ťažkostí. Často im nemá kto poradiť alebo musia za čas poradcov zaplatiť. Ja ich prijem, vypočujem a ak môžem, poradím. A to potrebujeme, poradíme. Navštevujem chorých, rodiny a snažím sa



rozdávať radosť, povzbudzovať a dávať im optimizmus a nádej, ktorú dáva viera. Usilujem sa mladým ľuďom pri vychádzkach mestom pripomínať, aby sa nedali zotročiť vášňami, ktorých drieme v našom srdci veľa. Ale keď sa niektorá prebudí, zotročí človeka, urobí ho nešťastným, závislým, urobí z neho otroka. Teraz im zvlášť pripomínam, aby sa zbavili fajčenia, ku ktorému ich privádza márnivosť a faloš-

ná modernosť. Niektorí povedia, budem o tom rozmýšľať. Iní mi povedia, sú tri hodiny a to je moja prvá cigareta. Na čo im odpoviem, aj tej sa zbavte, tej jednej a budete slobodní. Azda trochu viac sa venujem sebe. Od operácie kľbu, čo zapríčinila havária, každý deň pol hodiny cvičím. A keď sa mi nechce, vždy si poviem, koľko pokročíš, koľko násilia si urobíš, a tým sa mi podarí zvíťaziť a cvičiť ďalej. Iste

ľudia vedia, že najťažšou prácou je práca na sebe. Preto radšej každý robí v záhrade, pri počítači... a málo na sebe. A tak to aj vyzerá. Medziľudské vzťahy sa zmenili v rodinách, na dedinách i v mestách. Vytráca sa úcta, poslušnosť, medziľudské vzťahy... Vyrastá žiarlivosť, závisť, ktorá prepuká až v nenávisť. Často dnes počuť, kam tento zvlčilý svet ide? Teda snažím sa apótolovať medzi ľuďmi a rozdávať lásku, šťastie... len žiť, pre lásku žiť. Ona jediná je toho hodná. A pripomínať, že Boh je láska, ktorá jediná môže poľudštiť tento zvlčilý svet.

• **Kňazi sú na očiach verejnosti. Čo sa prepáči iným, im nie. Je ťažké byť kňazom?**

Je ťažké byť manželom, manželkou? Každý stav má svoje úskalia. Pozitíva aj negatíva. O tom iste nikto nepochybuje. Ale kto chápe svoj stav ako obeť, tomu je všetko ľahké a krásne. Kto na všetky udalosti, aj neprijemné, pozerá očami viery, večnosti a križa, všetko sa mu javí ako ľahké a krásne. Tak nám to povedal sám Pán Ježiš. „Podťe ku mne všetci... Moje jarmo je príjemné a bremeno ľahké.“ Je isté, že dnes to majú kňazi omnoho ťažšie ako v minulosti. Lebo sa stratila úcta, poslušnosť – ako som už spomenul. Pán je s nami, a to si málokto uvedomuje v tomto svete plnom zmätkov. A kto si to uvedomuje, tomu je život vždy krásny a ľahký.

Pozdravujem členov redakcie aj všetkých čitateľov SNN a vyprosujem s vierou prežívajúce Vianoce a požehnaný a šťastný nový rok 2013. Boh vám žehnaj! O to prosí emeritný arcibiskup Ján.

Na vianočnej posiedke s generálnym biskupom ECAV Dr. Mgr. Milošom Klátikom, PhD. Bez Božieho požehnania sú márne naše namáhania

Zhovárala sa Eva ZELENAYOVÁ – Foto: Ladislav LESAY

Evanjelickú cirkev augsburského vyznania (ECAV) na Slovensku vedie od roku 2006 generálny biskup PhDr. Mgr. Miloš KLÁTIK, PhD. (1963). Od detstva obklopený duchom evanjelickej viery vytvára rovnaké prostredie aj pre svoje štyri deti. Skutočnosť, že rástol v ECAV, vníma ako veľkú milosť a požehnanie pre svoj život. Vzdelaný, rozhľadený, činorodý a nadovšetko hlboko veriaci človek má za sebou a nepochybne aj pred sebou úspešnú kariéru. Do zvolenia za generálneho biskupa ECAV zastával funkciu prodekana pre vzdelanie Evanjelickej bohosloveckej fakulty UK v Bratislave.

• **Prečo ste sa stali kňazom?**

Určite to bolo predovšetkým preto, že som vnímal Božie povolanie do tejto služby. Narodil som sa a vyrastal v rodine evanjelického farára, veľa vecí vzbudilo môj záujem a do určitej miery som vedel, čo to znamená v praxi – poslúchnuť toto Božie povolanie.



• **Čo je na kňazskom povolaní jedinečné?**

Dalo by sa jednoducho odpovedať slovom: všetko. Jedinečné je predovšetkým vnímanie toho, že je človek povolaný do tejto služby, z čoho vyplýva aj hlboké uvedomenie si, že nie je sám, ale Pán Boh je s ním, že „bez Božieho požehnania sú márne naše namáhania“; sú to aj okolnosti, udalosti, vnímanie života ľudí, pre ktorých tu som, i vnímanie svojho života, pest-

rosť a zaujímavosť tejto služby, radosť z toho, že môžem byť kňazom – evanjelickým a. v. farárom, vedomie zmysluplnosti života a tiež jedinečnosť toho, čo znamená byť kresťanom – poslom radosnej zvesti o záchrane človeka. V tejto súvislosti mi na um prichádzajú známe slová Dr. Martina Luthera: „Kresťan je slobodným pánom nad všetkým a nikomu nie je poddaný.“ A v druhej vete Luther vraví: „Kresťan je sluhom hotovým slúžiť všetkému a každému je poddaný.“ Toto platí o každom kresťanovi, teda aj o farárovi.

• **Ako prežíva Vianoce rodina kňaza?**

Rodina evanjelického farára prežíva Vianoce tak ako každá kresťanská rodina s tým, že súčasťou sviatkov je služba otca či matky (farára alebo farárky) alebo aj obidvoch. Je to náročnejšie na organizáciu, čo sa týka času, ale sú to krásne a vzácne chvíle – najprv v kruhu veľkej duchovnej rodiny na službách Božích a potom v kruhu tých najbližších. Naše deti od malička vedia, že rozbaľovanie darčiekov pod stromčekom je posledný bod slávnostného Štedrého večera. Najprv je to spoločná večera, ktorá sa začína modlitbou ich starého otca. Po večeri si spolu čítame z Písma svätého a spievame naše krásne vianočné piesne z Evanjelického spevníka. Panuje radosná atmosféra rodiny so štyrmi deťmi v prítomnosti babičky, starkej a starkého. Na deduška našich detí,

otca mojej manželky, už druhýkrát počas Vianoc budeme „len“ s láskou spomínať. Tým intenzívnejšie si uvedomujeme, aké je to vzácne môcť byť takto spolu so svojimi deťmi aj so svojimi rodičmi.

• **Na budúci rok oslávime 1 150. výročie príchodu sv. Cyrila a Metoda na naše územie. Ako sa na toto jubileum pripravuje evanjelická cirkev?**

V našej cirkvi si každoročne 5. júla vo sviatok Cyrila a Metoda pripomíname ich príchod a požehnané pôsobenie na našom území. Pri príležitosti 1 150. výročia ich príchodu sa pripravujú slávnostné služby Božie na hrade Branč za účasti evanjelikov zo Slovenska i z okolitých krajín.

• **Evanjelická cirkev má niektoré odlišnosti od katolíckej, kňazi môžu uzatvárať manželstvo, kňazmi sa môžu stať aj ženy. Pomáha to cirkvi?**

Je to otázka, resp. sú to otázky na dlhšiu debatu, ale pozitívum povedzme toho, že kňaz má rodinu, že aj ženy sú farárkami, sú viditeľné priamo v praxi. Z vlastnej skúsenosti poznáme radosť i starosti v rodine; muži a ženy majú rôzne vnímanie, uhol pohľadu i rôzny prístup ku konkrétnym záležitostiam, čo sa navzájom dopĺňa.

• **Aký je váš názor na ekumenizmus?**

Ak sú kresťania kresťanmi, sú bratmi a sestrami v Ježišovi Kristovi – to ich

spája a to znamená konkrétne prejav života a vzájomných vzťahov medzi kresťanskými cirkvami: spolunažívanie v kresťanskej láske a porozumení, vo vzájomnom akceptovaní sa a v spolupráci. O to sa usilujem aj ako predseda Ekumenickej rady cirkví na Slovensku.

• **Aká je spolupráca s inými cirkvami, prípadne s cirkvami v zahraničí?**

Spolupráca s cirkvami u nás je dobrá, a to aj v rámci Ekumenickej rady cirkví na Slovensku. Evanjelická cirkev augsburského vyznania na Slovensku má partnerskú spoluprácu s evanjelickými cirkvami v zahraničí – v rámci Svetového luteránskeho zväzu (napr. v Nemecku, Rakúsku, Poľsku, Českej republike, Chorvátsku, USA). Veľmi dobrú spoluprácu máme aj so slovenskými evanjelikmi žijúcimi v zahraničí.

• **Ani evanjelickú cirkev neobchádzajú problémy. Podľa niektorých ide o nové formy práce, podľa iných o sektárstvo. Ako vnímate pohyb v cirkvi?**

Keďže cirkev je živý organizmus, ktorého súčasťou sú ľudia, je v pohybe. Ide o to, aký je to pohyb, a tiež o to, čo sa mení a čo má stáť hodnotu a platnosť. Ľudia, vedomí si svojej zodpovednosti, musia vedieť povedať svoj názor, ale aj si za ním stáť (aj vtedy, keď to pre nich nie je príjemné a ľahké). Evanjelická cirkev určite má svoju budúcnosť, pretože je založená na

Božom pôsobení a nie na ľudskej nedokonalosti.

• **Aký máte vzťah k Matici slovenskej?**

Ako k inštitúcii so svojim historickým pozadím – kladný.

• **Aké je vaše vianočné pranie pre našich čitateľov?**

V elká radosť, ktorú anjel zvestoval pastierom, ako radosť, ktorá bude všetkému ľudu, nemusí byť len niečo, o čom počúvame a hovorme. Môže a má byť aj našou veľkou radosťou, ktorá človeka naplní nielen počas Vianoc. Narodenie Spasiteľa prinieslo, stále prináša a aj bude prinášať radosť. Štedrý večer naplní radosťou dieťa i starca. Vianočné piesne znejú v rovníkových i v polárnych krajoch. Vianočné stromčeky zdobí väčšina ľudí, dokonca aj takí, ktorí nie sú kresťania. Priblíženie neba k zemi, ktoré sa uskutočnilo narodením Syna Božieho v betlehemskej maštálke, nám poukazuje na to, že keď sme blízki nebu, sme iní, sme lepší, celý život je iný, krajší. Z toho môžeme poznávať, že keby nám bol Ježiš Kristus drahší, bližší, celý náš život, naše rodinné i medziľudské vzťahy by boli lepšie, naša práca požehnanjšia, naše srdcia čistejšie a šťastnejšie. Pán Ježiš Kristus je pôvod a dôvod všetkého toho, čo Vianoce robí Vianocami. Prišiel pre naše dobro, pre našu spásu, preto, aby nám vrátil ten stratený obraz Boží, ktorý človek pre svoju neveru stratil.

Ježiš Kristus je nádejou i pre náš svet, to je veľká pravda. Pravda je taká, že Boh poslal svojho Syna a s ním veľkú radosť. Preto, keď ho v tento požehnaný čas radosť, veselosti víta, prosme ho s celým kresťanstvom na zemi, so všetkými ľuďmi, aby sme aj my patrili medzi tých, ktorí sú obdarovaní skutočnou radosťou, a to nielen nakrátko, ale na celý život. V tento čas radosť máme veľkú možnosť, aby sme si prisvojili veľkú radosť z Kristovho príchodu, z blízkosti Boha, z blízkosti nebies. Nedajme si túto radosť vziať za žiadnu cenu.

Súčasný stav slovenskej čítanosti je varujúci a znamená vážnu hrozbu do budúcnosti

Kniha si žiada pozornosť i pomoc štátu

Ján ČOMAJ – Foto: archív

Na jednej strane je tu kríza a tá velí, že treba udržať štátny rozpočet v prípustných medziach a nezadlžovať ešte viac budúce generácie. Na strane druhej je naše zaostávanie v produktivite práce aj v hrubom domácom produkte na obyvateľa, z čoho sa odvíjajú tragikomicky nízke mzdy a dôchodky v porovnaní hoci len so susedným Rakúskom a z toho zas plynú absolútne oprávnené požiadavky ľudí na ich zvýšenie. To je náš kľúčový problém najmenej v najbližšom desaťročí. V takejto situácii môže byť akákoľvek ďalšia požiadavka na štátny rozpočet nezmyselná. Štát však vo svojom poslaní nepredstavuje len kasu, ktorá z daní svojich občanov a rozličných iných platieb rozdeľuje peniažky na potreby spoločnosti, ale má aj povinnosť koordinovať a integrovať. Skúsme teda uvažovať týmto smerom, ak máme na mysli hrozivý vývoj knihy v našom vlastnom štáte. Možnože náprava si ani nevyžaduje veľa peňazí, pričom výsledok môže byť potešujúci.

Ak človek nie je zlomyseľný, nemôže dvadsaťročnú vinu hádzať len na doterajších ministrov kultúry, i keď sa v tom kresle vystriedali rozliční, aj takí, ktorých z literatúry najviac zaujali čierne knihy a z podmienok spisovateľskej práce kaštieľ v Budmericiach. Každý z nich mal však obmedzené prostriedky a z veľkej disponibilnej sumy sa od veľkých sypalo najviac do prepadliska Slovenského národného divadla (o ktorom osobnosti dramatického umenia ako Osvald Zahradník, Anton Kret alebo Milan Polák už neraz zapochybovali, či je ešte vôbec slovenské a národné). Ešte viac peňazí z kasy rezortu spotrebúva ochrana historických pamiatok a kultúrneho dedičstva, hoci by mala byť financovaná z oveľa väčšieho počtu zdrojov, lebo má aj viacero väzieb na súčasnosť, teda aj z ochrany a tvorby prírody a krajiny, z prostriedkov turizmu a cudzineckého ruchu, z peňazí miestnej samosprávy, z investícií podnikateľov, z privatizácie niektorých vhodných objektov (kaštieľov, kúrií, bášť...) s určenými podmienkami, ako je dôstojné využívanie objektu, nenarušenie stavebného slohu a pod. Kniha tieto možnosti nemá.

■ VZÁCNA MYŠLIENKA

Jeden z cieľov vládneho programu, ktorý potešil každého, komu záleží na osude slovenskej knihy v pretechnizovanom, uponáhľanom a odnáródňovanom svete, v čunami mediálnych beštialit, stupidností a ošklivosti, je finančne podporiť podvyživené verejné knižnice. Stane sa tak zrejme až v druhej polovici vládnutia tejto garnitúry, ale aj tak zaplaťpánboh! Je to profesionálny ťah, sofistikovaný, s niekoľkonásobným úžitkom, ktorý pri relatívne nevelkých nákladoch zo štátneho rozpočtu priniesie mnohostranný efekt. Oživí knižnice, ktoré pomaly odumierajú aj pre nezáujem čitateľov, lebo neponúkajú knižné novinky, a neponúkajú ich preto, lebo nemajú na ich nákup. Umožní vydávať pôvodnú slovenskú literatúru v trochu vyšších nákladoch, čím o čosi klesne výrobná cena na jeden výtlačok. Vydavateľia nebudú musieť predávať aspoň časť svojej produkcie za približne štyridsať percent maloobchodnej ceny, keď dnes si vyše polovice z peňazí, ktoré človek dá za knihu, berie distribútor, knihkupec a daň z pridanej hodnoty, a ak by vydavateľia aj dali knižniciam rabat, ekonomický výsledok pri tituloch, o ktoré budú mať knižnice záujem, bude oveľa lepší ako dnes. Ak sa zväčšia tiráže nových titulov, bude to znamenať aj o čosi lepší honorár pre autora, ktorý sa okrem niekoľko bestsellerov, často nízkej hodnoty, pohybuje zväčša v rozmedzí 500 – 2 000 eur (častejšie päťsto ako dvetisíc), pričom autor na knihe pracuje rok, dva i dlhšie. A autorovi, ktorého novinku si knižnica kúpi, na konci roka pribudne aj pár eur z podielu na požičovnom. Neveľrili by ste, ako aj sto eur vie slovenského spisovateľa okolo Veľkej noci potešiť, najmä ak vie, že sú to tantiémy za knihy desať rokov staré, lebo na novšie a čitateľsky lákavejšie nemali knižnice peniaze.

Na Slovensku sme volakedy mali – okrem štátnych vedeckých a iných špecializovaných biblioték – približne osemtisíc verejných (obec-



ných, mestských a školských) knižníc. Dnes ich je asi štvrtina. Splnenie tejto úlohy z vládneho programu môže byť ich poslednou možnou záchranou pred totálnym kolapsom.

■ TROCHU NOSTALGIE

Keď som sa pred pár rokmi sťahoval z Bratislavy na vidiek, musel som sa z priestorových dôvodov rozlúčiť s časťou kníh. Opýtal som sa riaditeľku knižnice v mojom novom dome, o čo by mala záujem. Neváhala s odpoveďou: slovenská klasika, lebo decká si nevedia zohnať knihy povinného a odporúčaného čítania, a ľahké čítanie pre starších pánov, lebo záplava drastických krvákov ich nebaví a limonády pre ženy ich zaujmajú ešte menej. Tak som prišiel o celú moju Hviezdoslavovu knižnicu, Zelenú knižnicu – edíciu klasických detektívok 20. storočia, a veľkú časť kníh z edície SPKK – Spoločnosť priateľov krásnych kníh –, vynikajúco redigovaný vydavateľský program, s vyváženým pomerom literárnych hodnôt a čitateľskej príťažlivosti, ktorý sa akýmsi zázrakom podarilo realizovať už od temných rokov päťdesiatych. Zrejme nie všetko bolo až také temné.

Ak je reč o zaujímavých knižných sériách, na ktoré si slovenský čitateľ aj po rokoch spomína, treba spomenúť aj veľkú česko-slovenskú edíciu troch vydavateľstiev (Mladá fronta – Naše vojsko – Smena) Máj, s prevažne zaujímavými a hodnotnými titulmi, nádherné výtvarne riešený mnohoročný program Kruhu milovníkov poézie, o čosi mladšiu edíciu svetových bestsellerov, bohatú sériu vydavateľstva Smena Mladá tvorba – rad sympatických prvotín slovenských autorov, v ktorej začínalo mnoho dnešných abrahámov slovenskej prózy, a veľa starších čitateľov si istotne spomenie aj na iné slovenské edície, ktoré ich spriatelili a možno aj naveky spútali s knihou. Nič také nemáme. Azda jediný mnohoročný program, čo ma upútal, bola edícia vydavateľstva MARENČIN PT Bratislava – Pressburg a istotne aj edícia Memoáre vydavateľstva Perfekt, ktorému však, žiaľ, po asi päťnástich tituloch vyschli zdroje. Pri súčasnej rozdrobenosti vydavateľstiev (obchodný register ich donedávna evidoval asi osemsto, aktívnych je viac ako sto) veľkorysejšia edícia asi ani nie je možná. To neznamená, že nám nechýba.

■ ABSENCIA KLASIKY

Na príklade pani riaditeľky, ktorá mi pri ponuke podarovať im pár balíkov kníh povedala, čomu by sa najviac potešili, vidno, čo študujúcej mládeži v knižniciach a knihkupectvách najviac chýba – a mnohí to poznáte z vlastnej skúsenosti: Sloven-

ská klasika. Pravda, od vydávania prvých zväzkov Hviezdoslavovej knižnice uplynulo vyše šesťdesiat rokov, vidno to aj na pravopise, v prvých zväzkoch ženy ešte robili – lebo robili až od roku 1956. Slovenská klasická literatúra je už roky ako od macochy, takmer nikto sa o ňu nestará; za povšimnutie stojí azda len aktivita Petit Press a Ústavu slovenskej literatúry SAV Zlatý fond SME. Ak však máme jej odkaz poznať, ak chceme uchovať slovníkové a frazeologické bohatstvo slovenčiny, ak sa nemá zubožiť aj hovorová reč, je nevyhnutné ju vydávať. Hranice slovenskej klasiky by sa istotne posunuli smerom k nám, klasikou by už bol Ján Smrek, Dominik Tatarka, Alfonz Bednár, dokonca aj nedávno zosnulý Ladislav Ťažký... Pravdaže, to už je vec odborného posúdenia, redakčnej rady alebo komisie, ktorá by robila výber takejto edície. Čo je však dôležité, veľkorysý vydavateľský počin by si neobjednávalo ministerstvo kultúry či školstva zo svojich peňazí, nemyslím si, že by to malo zatažiť našu biednu štátnu kasu. Potreba týchto kníh, lákavosť mať ich vovedne, v jednej aj formálne príťažlivej, dôstojnej edícii, životnosť záujmu o tieto knihy, ktorú možno odhadnúť najmenej na tri desaťročia, kým čas nanovo preoseje výber diel a autorov a než pribudnú „noví klasici“, sú dostatočnou zárukou ekonomickej úspešnosti dobre zvládnutého projektu. Možno je to plán na dlhý peniaz, možno by potreboval nejaké štartovné, možno nejakú podobnú výhodu, akú dáva štát zahraničným investorom, neviem. Viem však, že štát tu nie je len na to, aby bol dojnou kravou (z našej paše), ale aby plnil aj úlohu iniciátora, koordinátora a garanta. Možno by sa diela ujalo konzorcium dvoch či troch vydavateľov. To všetko je otázkou ďalšieho cizelovania projektu. Isté je len jedno: slovenská literárna klasika na trhu i vo verejných knižniciach absenteje. Žiakom a študentom zostáva jedine: opísať si navzájom a od starších súrodencov obsahy z Kukučina, Timravy a Rázusovho Maroška, naučiť sa spamäti prvé verše Vesper dominicae a tváriť sa, že čítali Nox et solitudo.

■ VEČNÁ ŠKODA HREBENDU

Myslím si, že to bol dobrý nápad mať vedľa súkromnej knihkupectej siete, patriacej niektorým vydavateľom, zväčša však distribučným firmám a drobným knihkupcom, aj alternatívnu štátnu sieť knižných predajní zameranú na slovenskú literárnu tvorbu, staršiu i súčasnú, ale aj na notový materiál, zvukové a audiovizuálne nosiče a reprodukcie diel slovenských výtvarných umelcov. Tým, že sieť Hrebenda plnila obe funkcie – veľkoobchodnú i maloobchodnú –, že predajne spravidla sídlili v ob-

jektoch patriaciach štátu a že štát od nich nevyžadoval zisk, boli ceny všetkých ponúkaných diel najmenej o tretinu nižšie ako inde, v slušnom výbere a ak niečo v predajni chýbalo, radi to záujemcovi do týždňa dodali, stretla sa s veľkým záujmom najmä medzi študentmi a mladými intelektuálmi, teda tou čitateľskou vrstvou, ktorá obýčajne smrdí grošom.

Prišiel však nový minister, vyznávajúci vieru slobodného podnikania a božstvo trhu, a zrušil sieť Hrebenda skôr, ako mohla vojsť do širokého povedomia a rozšíriť sa aspoň do krajských a vysokoškolských miest na Slovensku. Istotne mala realizácia sľubnej myšlienky aj veľa nedostatkov. Pre ľahťkárov však bolo jednoduchšie sieť zrušiť, ako chyby odstrániť. Stalo sa tak na škodu slovenskej umeleckej tvorby a najmä na škodu jej mladých vnímateľov. Nenájde sa po nebohom básnikovi Rudovi Čižmárikovi ďalší nadšenec, ktorý by sa toho chopil v súčasnosti, keď je stav ešte žalostnejší ako za Čižmárikových čias?

Prednedávnom v rozhovore s jubilujúcim Antonom Hykischom na stránkach Slovenských národných novín k otázke, či by nebolo múdre oživiť tento nápad (a zároveň k predchádzajúcej téme), sa majster Hykisch vyjadril takto: „Je to inšpirujúci námet. Lepšej ponuke pôvodnej slovenskej literatúry naozaj treba pomôcť. Združenie vydavateľov by mohlo iniciovať založenie spoločného Knižného klubu. Niečo ako kedysi bol SPKK – Spolok priateľov krásnych kníh. Taký knižný klub by zahrnul do ponuky knihy slovenských autorov, aj často zabudnutých klasikov, z viacerých vydavateľstiev. Ponúkal by knihy raz ročne na záväzný odber. Tým by sa zaručil prílev potrebných financií už vopred. Myšlienky by sa mohli ujať aj internetové knihkupectvá. Ministerstvo kultúry by mohlo podporiť aj reedície zabudnutých diel slovenských klasikov. Skúsťe zohnať Vajanského či Kukučinov román, Sládkovičov Marínu alebo Hviezdoslavovu poéziu ako darček? Nezoženiete.“

■ NAJVYŠŠÍ ČAS

Televízia s pochybným programom sa stala prvým likvidátorom knihy. Ešte väčším – najmä v mladšej populácii – sa stal internet. Tieto vplyvy sú tu, to treba jednoducho rešpektovať. Zároveň sa však musí spoločnosť, a teda aj štát, usilovať zmierniť záplavu ničotností na dušu mladého človeka, sprístupňovať mu hodnoty, ktoré sú nakoniec nezničiteľnou súčasťou jeho duchovného bohatstva, múdrosti, citu, vlastenectva, ba dokonca aj spôsobu reči, schopnosti sa kultúrne vyjadrovať slovom i písmom, mať dôstojnú slovnú zásobu a vkus. A pritom to nemusí stať veľa peňazí.

Vianočné sviatky pre tých skromnejších prinášajú pranie ani nie tak hojnosti ako dostatku. Najkrajšie sviatky v roku zasahujú do našich vreciek a spoločnosť s tým ráta. Usporiadávajú sa benefičné a charitatívne akcie na pomoc tým najchudobnejším. S pomocou ráta aj štát, keď pre najzraniteľnejšiu vrstvu spoločnosti vždy pripraví vianočný príspevok k tým nižším dôchodkom.

Závisť nevezme pokoj sviatkom

Bohužiaľ aj to vzbudzuje závisť, a to aj u tých, ktorí by mali mať k novonarodenému Ježiškovi a súcitu k blížnym najbližšie. Poslanec za OLaNO Richard Vašečka, ktorého krédom v živote i politike je „nezradiť Božie princípy“, vianočný príspevok dôchodcom ostro kritizuje. Vidí rozdiel v tom, keď on dá svojim rodičom na Vianoce 50 eur a keď to isté urobí štát „neznámy“ ľuďom. Jemu sa dostane konkrétna vďaka. Nuž keby som bol poslancom, dal by som svojim rodičom aj desať ráz toľko a ani to by nebola adekvátna vďaka za to, že ma vychovali a urobili zo mňa statočného človeka. Tí, čo majú dnes nárok na dôchodok, statočne budovali tento štát za komunistické nízke platy. Ale náš poslanec si povie: „Prečo by to mali kapitalisti naprávať?“ A doštávame sa k poznatku, že ani jeden z týchto systémov nie je v odmeňovaní za prácu spravodlivý. Zodpovednosť zostáva na štáte podľa toho, v koho rukách práve je. Pán poslanec asi nevie, že v Písme stojí: „Hoden je robotník mzdy svojej“, ani nepozná príkaz iného náboženstva – islamu, ktorý v jednom zo svojich hlavných príkazov nariaďuje veriacim venovať milodar chudobným. Vašečkovi prekáža pri „vianočnom“ anonymita. Jeho príjemcovia – dôchodcovia, aj verejnosť, však dobre vedia, že sa tak štát stará o tých, čo sa, keď boli v plnej sile, starali o štát.

Náš poslanec v súčasnosti najväčšie nebezpečenstvo vidí v politikoch, ktorí „zamenili reálny svet za politickú scénu“. Aký je jeho reálny svet: isté zamestnanie, dobrý príjem, rodinný dom, štyri deti a milujúca manželka. Realita vzdialená od skúseností mnohých z nás. Jeden z kresťanských idolov František z Assisi, keď podporoval chudobných, nikdy za to nečakal vďaka, ako Vašečka čaká za svoje možné dary. Taká bola pravda sv. Františka. Sebavedomie však nášmu poslancovi nechýba: Voličov vyzýval, aby ho volili iba v presvedčení, „aby bol človek ako ja členom slovenského parlamentu“. Údaje vedie zápas „s kniežatstvami a mocnosťami, s vládcami tohto temného sveta, so zloduchmi v nebeských sférach“. To je nadzmyslové vyjadrenie svätých kníh. Ale nevidieť v dôchodcoch ľudí, čo si aspoň na Vianoce zaslúžia viac Božích darov, nie je nijako nadzmyslové – ale čosi reálne temné. A tam patrí aj závisť.

Peter JÁNOŠÍK



Víno je dovolené nielen kráľom

Po tom, čo konvertoval franský kráľ Clovis na kresťanskú vieru, v roku 496 požehnal vínu zo Champagne. Henrich III. počas svojej korunovácie požiadal práve o šampanské a Mária Stuartová dostala pri svojej ceste Francúzskom debnu sektu do daru. Ľudovít XIV. ponúkal počas svojej korunovácie na pitie stovky fliaš šumivého.

Príklady, keď králi a iné svetové osobnosti dvíhali z najrôznejších dôvodov ruku s čašou šumivého či iného vína, by nemali konca. A bolo by čo robiť, aj keby sme chceli opísať všetky prípady konzumácie našich akostných vín počas významných návštev zo zahraničia či priamo na slávnostných tabuliach aj v súčasnosti existujúcich kráľovských rodín v Európe i vo vzdialenejších kútoch sveta. Iba ignorant by si vo Francúzsku pýtal naliať z iného ako francúzskeho vína. Poznajúc veľmi dobre mentalitu ľudí z krajiny galského kohúta asi by mu do toho pohára čašníci aj napľuli. Po viacerých nákupoch v sieti istého francúzskeho obchodného reťazca, ktorý je známy aj u nás, nadobudol som dojem, že iné ako francúzske víno tam neexistuje. To však bolo tam, u nich. Pod tou istou značkou obchodu na Slovensku je na jeho regáloch vín od výmyslu sveta – juhoamerických, kórejských, indických a ešte neviem akých iných. Slovenských je pramálo a aj ak, cenovo sú diskvalifikované v súťaži s tými malinovkami, hrdo, ale neprávom nesúcimi názov víno z už spomenutých oblastí. Už roky nepracujem ako sprievodca zahraničných turistov po našom Slovensku.

Nikdy však nezabudnem na zájazdy Francúzov a ich návštevu našich obcí pod Malými Karpatmi. Za tamojšie vína, už len za ich ochutnávku, boli ochotní minúť majetky. Pohľad na ich tváre po ochutnaní takej frankovky modrej by sa dal charakterizovať ako čosi od prekvapenia cez úžas až po pocit nirvány. V hanbe nezostávali rizlinky, muškáty, veltlíny, ale ani zmesky. Autobus, vracajúc sa z Modry do hotela v Bratislave, hrkotal a cinkal cestou cez Pezínok a Svätý Jur ako hrkáka v kočiariku bábätko. Náš prezidentský palác pri významných návštevách objednáva vína aj z tejto oblasti. Málokto však o tom vie a málokto vie o nich. Veď na svete, aj tom našom slovenskom, je toľko „dôležitých“ udalostí a faktov!

Hoci slovenské vína sú nespochybniteľnou súčasťou slovenských „devizových“ rezerv. Vari nie je také ťažké konečne pochopiť, že naše vinárstvo potrebuje našu podporu a náš záujem. Ešte kým je naše. Ak neveríte, zájdite si niekedy na prechádzku popod svahy Malých Karpat, tam, kde kedysi prosperoval vinič a medzi riadkami jahody. Určite vám bude smutno.

Ivan BROŽÍK
Foto: archív SNN

Prečo by mali zostať chýrne zemplínske tokajské vinice a pivnice slovenské Veselo si pospevujte, stojí ešte Tokaj

Dušan D. KERNÝ – Foto: autor

V dejinách diplomacie je zrejme výnimočným miestom Tokaj. Ruský cár tu mal osobitného vyslanca. Ručil hlavou za kvalitu vína. Sudy balené v kožušinách vozili najradšej v miernej zime alebo v suchých častiach roka. Vtedy bol povrch ciest okolo Baltského mora alebo cez Poľsko tvrdý. Sudy smerovali do Petrohradu, vtedy hlavného mesta ruskej ríše. Čakala ich niekoľkomesačná cesta – preto víno muselo byť to najkvalitnejšie. Prednosť tak malo najmä tokajské. Tokajské dlho zrelo, malo vysokú cukornatosť, čím viac putní, tým aj dlhú výdrž... Nevie, akú výdrž mal ruský vyslanec v Tokaji, ale muselo to byť naozaj to najlepšie celoročné remeslo v diplomatickom svete. Určite sa tam dala získať vynikajúca odborná kvalifikácia, akú mal v Európe málokto.

Nikdy by som na to neprišiel, keby z rozhodnutia rodeného Petrohradčana neboli od základu obnovili celý cársky palác, vrátane pivníc. Vladimír Putin sa v ňom rozhodol privítať pri výročí Petrohradu samit Ruská federácia – Európska únia, ako aj stretnutie štátov G-8. Ruská federácia obnovila cársky Konstantinovský palác tak, že tam mohli zasadiť aj predstavitelia najmocnejších štátov sveta. A za vrch stola ako hostiteľ Vladimír Putin.

■ LIETAJÚCE PUTNE

A maďarský predseda vlády mal ten najlepší nápad – batožinový priestor vládneho lietadla naplnil tokajským vínom, tentoraz aj bez ruského vyslanca, podľa vlastnej maďarskej chuti, výberu a skúsenosti. Flašami naplnili petrohradský palác, ako keby Vladimír Putin bol tým cárom, jeho nástupcom. Bol to vydarený počin. Nielen tokajské, ale aj iné maďarské vína boli prvé, ktoré zaplnili pivnice novučičkej repliky cárskeho paláca. Stali sa také vyhľadávané, že potom predávali záujemcom za 400 rubľov, teda okolo desať eur, jeden ochutnávkový pohár...

Petrohradský zážitok v podmanivej scenérii mi tak utkvil v pamäti, že mi pred očami vyvstali zážitky zo zájazdu študentov žurnalistiky v roku 1961 do Slovenského Nového Mesta, kde sme čakali, kým okolo prejde vlak vezúci jedného z najmocnejších mužov sveta, šéfa sovietskeho kolosu Nikitu Sergejeviča Chruščova na stretnutie s americkým prezidentom Johnom Fitzgeraldom Kennedym – do Viedne.

Všetci účastníci odprisahali, že pri okne vlaku videli nezabudnuteľnú a nezameniteľnú postavu sovietskeho vodcu. Ešte dnes by som na to prisahal. Ale výnimočné spomienky mám na blondavú spolužiačku, potom moderátorku vychýrených rozhlasových relácií a dnes matku chýrneho, najlepšieho televízneho moderátora, ktorá plná dobrej vôle a nálady si sadla obkročmo na sud tokajského, aby dirigovala chór nadšencov.

■ ZEMPLÍNSKY ZÁZRAK

Tokajské robí zázraky. A zlú krv. Ako to vyzerať po polstoročí tam, kde bol bývalý štátny podnik? Po ceste nás strašili čudné drevené stavby podnikateľa známeho, že sa riadne namočil do kauzy o dane. Vysoké drevené stavby – opustené drevené veže – sa týčia pri benzinovej pumpe, nikto nevie povedať, čo to malo byť. Z druhej strany stavby pštrosie hlavy a celý plot je zdobený figúrkami dvojice Laurel a Hardy. Čo tu na východnom cípe Slovenska, na Zemplíne tento čudný park znamená? Nikoho tu niet...

Cestou za tokajským vínom sme odbočili do najprv do Borše – nemožno obísť toto miesto, kaštieľ, kde sa narodil František Rákoci II., jeden z vodcov protihabsburských povstaní, vlastne posledného v rokoch 1703 – 1711. Nakoniec skončil v exile u svojich tureckých spojencov. Kaštieľ a kastelán Štefan – to je zážitok! A poučenie: rozsiahle výkladové panely urobilo pre pamiatku na Slovensku Maďarské národné múzeum – Magyar Nemzeti Múzeum v Budapešti. Všetky názvy obcí v anglickom texte sú v maďarskom prepise, ortografii, iba v zátvorke je slovenské znenie, akoby bolo nové, akoby nie dávne, nehistorické...

Kaštieľ je plný malých či väčších venčekov. S maďarskou trikolórou. Nosia ich sem školské výpravy. Rákoci sa stal z protihabsburského vodcu povstaní terajším národným hrdinom podporujúcim vlastenectvo nových generácií zo susedného Maďarska. Vence sa kladú aj pred jeho bustu pred kaštieľom. Pritom až tu sa v dospelosti naučil maďarsky.

Sme na maďarskej hranici, sme na jednom z brehov Bodrogu a zároveň na hranici tokajského regiónu. O ten región – práve tak ako sa bude nazývať tu do-

pestované víno – sa viedol a vedie dlhý dejinný spor.

■ KOLLÁROVE RADY

Ján Kollár vo svojich cestovných zápisoch píše, ako niet problémov dohovoriť sa, teda dohovoriť sa v slovanskom, slovenskom jazyku; má veľa štipulavosti na maďarskú adresu, ale samozrejme aj pripomienok, ako treba vedieť piť tokajské. Preto si dávame pozor!

V obci, kde pred polstoročím bol výnosný štátny podnik, ktorý však nemohol tokajské exportovať iba pod značkou maďarského štátneho exportného podniku – teda aj s príslušným cenovým rozdielom v prospech konečného, maďarského štátneho predajcu, nie je rušno. Okrem opusteného dreveného amfiteátra plného plagátov s podobizňou podnikateľa, čo si to tak ako keby mu to jeho meno prisúdilo, zamiešal s daniarmi poriadnou varechou, pusté sú aj stavby postavené do podoby veľkého U. Na najkratšej strane účka je rozľahlá stavba vily, mohutného domu niekdajšieho riaditeľstva. Tiež opustenej, všade rastie burina...

Je nedeľa. V reformovanom kostole je deväť veriacich. Ak ich oslovíte po slovensky, odpovedajú po slovensky, ak po maďarsky, odpovedajú po maďarsky. Jazyk tu nie je problém. Práce niet. Prijmy sú malé, všetko požeré, prepáče, tá Bratislava, tam sa majú, tu nie. Z kostola na kopci ideme okolo upraveného domu Svedkov Jehovových v dedine. Je tam plno, tak päťdesiat ľudí tejto novej cirkvi.

Penziónik súkromného vinára, ktorý má predajňu aj v Bratislave, je útulný, ale v izbách niet vešiakov, ako keby ste v tom, v čom pridete, na druhé ráno aj odišli, ako keby tu však nikto nepotreboval, zato kúpeľňa je poriadne priestoranná...

Pivnica je skvelá, hlboká pod zemou. Dlhá chodba so starými sudmi a na každom horiaca sviečka. Sú ich desiatky. Je to dlhé, priam filmové putovanie do priestoru vykopaného iba v tufe bez akejkoľvek podpory, nosníkov. To všetko, čo o vine počujete, si tu môžete aj vlastnojazyčne overiť.

■ PAMÄŤ JAZYKA

Malá someliérka Lucia má špičkové skúsenosti. Bez váhania na otázku odpovie: „Áno, pijem každý deň, teda ochutnávam. Piť každý deň, to neznamená, že si aj vypijem. Každý, nielen someliér, sa musí k znalosti vína doslova prepíť.“ S nadšením vítam toto vysvetlenie. Od toho skvelého slnečného letno-teplého jesenného dňa som prívržencom značky najmä preto, že sa odkláňa len od tradičného viacputňového tokajského a robí suché či suchšie vína. Vráťane omšového. Pozoruhodné kombinácie. Couvé len tejto pivnice. Someliérka Lucia, jedna z autoriek, to vie pri ochutnávke vysvetliť tak, že nám to nadiho ostane v pamäti jazyka.

Vydávame sa na cestu nielen po malej časti toho, čo Slovensku zostalo z tokajskej oblasti, ale aj na maďarskú stranu. Prv ako však akýkoľvek hlt vína dáme do úst, hľadáme na maďarskej strane v meste Tokaj pamätnú tabuľu Jána Kollára s nápisom Veselosti písne prozpěvuje, stojí ještě Tokaj, časti jeho sonetu. Okrem dátumu 1793 – 1852 je len stručný nápis – Básnik, slavista, ev. farár. Aspoň to, veď tabuľa je tu len nedávno.

Nijakých vencov s nijakou trikolórou tu niet. V neďalekom Sárospataku, ktorý sa mal stať akýmisi kalvínskymi Aténami, je hneď niekoľko tabúl na pamiatku Jána Amosa Komenského, ktorý tu pôsobil. Prizvali ho protihabsburské stavby, hoci ony sami menili vierovyznanie z katolíckeho na protestantské – podľa výhod a okolností. V miestnom suvenírovom obchode robia aj pamätné mince, pravda nie počas obedňajšej prestávky. Vojská boli poddanské. Slovanské. Sľubovali im slobodu a zeme.

■ AJ TU JE ZEMPLÍN A TOKAJ

Tokaj z maďarskej strany – to sú kopce, viničné kopce, pod nimi sa steli dedinky a vinárske podniky. Je to krásny kus prírody, nádherná scenéria. Niektoré podniky sú moderné, rakúsky someliér prichádza až z 559 kilometrov vzdalenej Viedne. Dokonalý moderný podnik s trojposchodovým nerezovým valcom, do ktorého sypú hrozno, aby dalo samotok, ale tiež majú výborný suchý Furmint. Do okola sú tokajské vinice, časť tehlovo betónovej stavby medzi nimi priam ako socha. Máme šťastie, objednal sa veľký zájazd zo Švédska. Podnik je vyhľadávaný, korene dnešných majiteľov siahajú až k rodokmeňu maršala Radeckého, preto sem prichádzajú návštevníci až z Viedne – inak by dnes bolo zatvorené.

Iný podnik patrí zasa španielskej spoločnosti. Ten je zatvorený. Patrí medzi najväčšie v oblasti. Postupujeme ďalej. Obrovský firemný areál so salónom zariadeným ako v časoch monarchie je nielen marketingovým trikom. Naozaj má spojitost s cisárskou rodinou a každá fľaška vína nesie hrdo aj príslušné korunky. Podnik má dnes tiež zahraničného majiteľa. Všetky veľké podniky sú na tejto strane Tokaja vlastne v zahraničných rukách.

■ DLHOROČNÝ SPOR

Keď si pripíjam s tokajským na jeho vinnu podstatu, v hlave si zrovnávam posledný spor. Trval osem rokov, spor o značku Tokaj, ktorú nakoniec Slovensko získalo, teda získala ho aj slovenská časť tokajskej oblasti až v zime tohto roku. Bol to dlhý spor, bývalý minister mi pre nás týždenník povedal, že robil stretnutie a dotazník pre 800 vinárov a majiteľov viníc z celej oblasti. Vtedy to za bývalej vlády podľa vtedajšieho ministra vyzeralo tak, že „za sedem rokov, čo trvá tento spor, sme z Maďarskom dohodli najst' nevedeli, samotných vinárov sme akoby od súvali do pozadia a sústredili sme sa skôr na politiku než na kvalitné riešenie problému. Netreba zabúdať na fakt, že Maďarsko vedie súdny spor s Európskou komisiou, v ktorom namietá právo Slovenskej republiky používať názov Tokaj, no a komisia od nás chce, aby sme používanie značky zakázali.“ To tvrdil minister Simon. Vo februári tohto roku si jeho predchodca Jureňa nedával obrúsok pred ústa, keď povedal, že minister Simon „konal proti občanom SR v prípade občianskeho združenia s názvom Tokajské združenie, keď sabotoval administráciu ich žiadosti, ktorú nakoniec zúradoval Úrad priemerného vlastníctva SR 28. októbra 2011 a nie ministerstvo. V tomto prípade minister Simon jednoznačne konal v prospech záujmov Maďarska“, tvrdil a TASR vtedy citovala bývalého ministra Jureňa.

Teraz v decembri 2012 je jasné, že slovenský Úrad priemyselného vlastníctva neurobil chybu, keďže názov Tokaj nám ostáva a maďarskú žalobu európsky súd zamietol.

■ VOJNA VINÁROV

Keď sledujete tento spor cez hrdlo a keď ho vnímate na oboch stranách svahov a rovin, kde sa pestuje tokajské, dostáva sa to všetko do iného svetla. Vlastne ten spor o to, aby tokajské mohlo byť aj na Slovensku, u slovenských výrobcov v slovenskej oblasti, mohlo mať svoje vlastné meno a nie nejaký pseudonym, je spor jednej mocnej lobby s malými výrobcami.

Keď prejdete pivnice a ochutnáte ušľachtilý mok z rôznych častí Tokaja, vyzerať to tak, že veľkí zahraniční vlastníci v maďarských „dresoch“ využili takmer storočný spor o Tokaj a neuspeli. Na slovenskej, zemplínskej strane je zrejme, že robia dobré vína – vína, ktoré obstoja. Prichádzali s nimi do najlepších hotelov, na najlepšie európske a stredoeurópske adresy, všade tam, kde je názov Tokaj histo-

ricky zavedený, kde všetci vedia pogúľať dobrý tokaj na jazyku.

„Uspel som, vína mali jednoznačný ohlas, chceli ich, mal som aj toľko fliaš, že som mohol vyhovieť jednému z najlepších hotelov s reštauráciou vo Viedni a iným záujemcom. Keď sa ukázalo, že ja som víťazom výberu, prišli veľkí výrobcovia, zahraniční výrobcovia, respektíve majitelia z Maďarska, a ponúkli cenu, ktorá bola pod mojimi výrobnými nákladmi. Nestalo sa mi to raz,“ rozpráva hovor Jaroslav Ostrožovič. „Dnes už na súťaže či výbery nechodím, poplatky sú vysoké a aj keď sa presadím, vždy je tu to riziko – príde niekto a dá protiponuku na hranici mojich možností. Som malý výrobca, jeden z jednej dediny; našich ‚tokajských‘ je sedem. Všetci potrebujeme trh – a vlastne to tak vyzerať, že môžeme ísť len tam, kde nie je konkurencia veľkých zahraničných výrobcov. Nepochybne majú dobré, veľmi dobré vína. Ale keď im nebodaj skrížime cestu, tak začne oné zákulisné preťahovanie. My sme priveľmi malí na to, aby sme sa postavili proti naozaj veľkým a znížili ceny pod výrobné náklady. Oni to však urobia len preto, aby získali trh, potom ich zvýšia – my však nemáme toľko kapitálovej sily, nemôžeme tento zápas dlho vydržať, máme ‚len‘ dobré a skutočne tokajské vína.“

A tak vlastne slovenským by Tokaj mal ostať, pretože ide o ochranu malých výrobcov proti veľkým. Ide o to, aby sa toto územie, tento priestor kultúrne udržal, vinna kultúra, kultúra obrábania, tvárnosť tohto priestoru. Je to tak, ako keby malý výrobca bojoval proti veľkému, ktorý by najradšej mal európsky monopol. Samozrejme, sedem je dedín, a tiež ide o to, že Tokaj hodný svojho mena bude aj hodný svojej ceny – o tom sa vlastne tiež rozhodlo, keď Maďarsko neuspelo so svojou žalobou proti Slovensku.

Ide aj o to, aby zázemie Košíc, Trebišova, Zemplína malo toto kultúrne územie, územie, ktoré treba kultivovať; je málo mať iba raz za čas hlavné mesto kultúry – treba, aby ono malo zázemie v krajine, zázemie v neopakovateľnej Tokajskej oblasti.

■ VÍNNA BAZILIKA

Takmer nám pripadol celý Tokaj. Voľakedy som si od historika Mariána Hronského nechal vyrozprávať, ako kedysi Československo po prvej svetovej vojne požadovalo pripojenie celej Tokajskej oblasti k slovenskému územiu, teda k územiu prvej ČSR, ktorej súčasťou bola aj celá Podkarpatská Ukrajina. Nechýbalo veľa, ČSR mala pádne dôvody...

■ KDE JE OZAJSTNÉ TOKAJSKÉ?

Keď som pri splne mesiaca končil svoju tokajskú puť vedno so Štefanom nad maďarskou dedinou, ukazoval mi v mesačnom svite, ako vidno svetlá komínov až do vzdialenosti 49 kilometrov. Má tiež svoju malú vinicu a pivnicu vykpanú v tufe, tiež bojuje o každé hrdlo zákazníka, jeho tiež valcujú veľkí zahraniční majitelia. Internetová stránka jeho Vinnej baziliky je úplne samozrejme aj v slovenčine. Lebo turisti zo Slovenska nielen veľmi dobre rozumejú vínu, a tokajskému zvlášť, ale najmä jeho tokajskému. Pozýva ich sem s otvorenou náručou.

„Lebo vieš, Dušan, naozajstný tokaj sa rodí len v mojej vinici a ešte v dvoch susedných dedinách tu na tomto kopci. Už ani v Tokaji nie je pravý tokaj, nikto iný tu nemá pravý tokaj. A o tom, čo je na slovenskej strane, už ani nehovorím, to už vôbec nie je nijaký tokaj...“

Nechajte si prejsť tokaj hrdlom všade, kde sa to dá, a nerájdete vo vine pravdu, ale dejiny V nijakom inom vine to nehnájete – aj keď z Bratislavy tam a naspäť musíte prejsť tiež nezabudnuteľných tisíc kilometrov bez toho, aby vás delili hranice.

Národný poklad použili na to, čo uznali za vhodné, nie však na to, na čo mal slúžiť Čas možno zahojí rany na tele, nikdy však nie jazvy na duši

Ivan BROŽÍK – Foto: archív

Bola to pieseň starého námorného kapitána. Nikdy ju nespieval sám. Všetci sa ho báli, tak nôtli zarovno s ním. Až kým sa objavil záhadný Čierny pes. To je časť deja, ktorý sa odohráva najskôr kdesi na škótskom pobreží v krčme na útese a neskôr na Ostrove hrdlorezov, kde ukryl svoj bájny poklad kapitán Flint. Kto by si nepamätal literárnu prvotinu spisovateľa Roberta Louisa Stevensona?



Na Národný poklad sa skladali aj politici.

Ten Flint vlastne vôbec nebol Flint, ale pirát William Kidd a Ostrov hrdlorezov je akýsi Skull Island ležiaci kdesi v Kari-biku. Ale Flintov, teda Kiddov poklad tam vraj leží dodnes. Na rozdiel od toho matičného, Národného pokladu Slovenska. No aj on má nepresný názov – totiž vôbec nebol matičný. Spočiatku to bola celoslovenská zbierka, organizovaná pod dohľadom Národnej banky Slovenska a v spolupráci s vtedajšou VÚB bankou a ďalšími inštitúciami. Matica slovenská bola jednou z nich. V roku 1993 iba jednou z nich. Matica teda nikdy nespievala Národný poklad spolu s VÚB, so Slovenskou poisťovňou, so Slovnaftom, s VSŽ a so ZSNP sa podieľala iba na založení Nadácie Matice slovenskej. Národný poklad, ktorý začal vznikať v prvom roku samostatnosti Slovenska, od samého začiatku spravovala Nadácia Matice slovenskej, v ktorej nastali štatutárne zmeny – od roku 2002 je zriaďovateľom tejto nadácie už len ona sama. Ani dnes teda nemá s Národným pokladom nič spoločné. Ten si totiž v plnom zmysle slova prívlastníla Nadácia Matice slovenskej.

■ REPUBLIKA ĎAKUJE

Časopis Biatec, ktorý vydávala Národná banka Slovenska (NBS), vo februárovom čísle z roku 1993 píše: „S výzvou zorganizovať zbierku na národný poklad Slovenska prišla Správna rada Nadácie Matice slovenskej. Nadácia, ktorú založila Matica slovenská spolu s VÚB, a. s., a s niekoľkými ďalšími bankovými inštitúciami a veľkými štátnymi akciovými spoločnosťami na podporu a šírenie národnej kultúry doma i v zahraničí, udržiavanie kontaktov a spolupráce so Slováckmi žijúcimi v zahraničí, sleduje touto zbierkou dva ciele. Hlavným je: vytvoriť nevyhnutné zlaté, korunové a devízové rezervy v Národnej banke Slovenska, pomôcť stabilizovať a zachovať vnútornú konvertibilitu slovenskej koruny. Pretože prispievateľmi budú najmä Slováci žijúci doma i v zahraničí. Nadácia chce zabezpečiť aj spätnú väzbu. A to je ďalším cieľom – z úrokových výnosov korunovej časti zbierky bude Nadácia Matice slovenskej zabezpečovať vyššie spomenutú činnosť. Nadácia prostredníctvom siete pobočiek a expozitúr VÚB všetkým darcom, ktorých hodnota finančného, ako aj nefinančného daru (drahé kovy, kamene, resp. klenoty) bude vyššia ako 100

korún (právnické osoby nad 1 000 korún), odovzdá pamätnú medailu ako prejav vďaky a výraz podpory mladej Slovenskej republiky. (Jej dnešná zberateľská hodnota sa pohybuje v rozmedzí 10 – 15 eur, pozn. red.) Nadácia zabezpečí pravidelné zverejňovanie prostredníctvom Slovenskej televízie, mená darcov a sumu – hodnotu daru. Na záver tým, ktorí chcú prispieť, prezradím, že medailu razia v Štátnej mincovni v Kremnici.“ (Ing. Vladimír Hromý) Pre archívnu presnosť – zbierka na Národný poklad Slovenskej republiky sa začala v posledný januárový deň v roku 1993 v Slovenskom národnom divadle slávnostným umelecko-spoločenským večerom.

■ DARCOVIA TIEŽ ĎAKUJÚ...

Ale nielen to. Rozhorčení žiadajú preveriť, čo sa stalo s Národným pokladom a v akom stave sa nachádza v súčasnosti. „Žiadame Nadáciu Matice slovenskej, aby zverejnila správu o skutočnom stave verejnej zbierky na Národný poklad Slovenskej republiky v peňažnej, vecnej a kovovej podobe. Žiadame príslušné orgány verejnej správy, aby poskytli súčinnosť orgánom Matice slovenskej pri zisťovaní skutočného stavu Národného pokladu Slovenskej republiky. My občania Slovenskej republiky, ako aj darcovia na Národný poklad SR, v záujme historickej pravdy máme právo vedieť, aký je osud Národného pokladu Slovenskej republiky.“ Tak sa píše vo výzve, ktorú spolu s viacerými signatármi adresoval verejnosti, ale aj príslušným štátnym inštitúciám Jozef Šimonovič. Nateraz posledné verejné ubezpečenie z úst predsedu správnej rady Nadácie MS Jozefa Markuša z novembra 2012 znie až prekvapivo: „.... Odvtedy (rok 1995, keď bol NP naposledy ocenený – pozn. red.) sa cena zlata, striebra hýbala – našťastie pre Národný poklad smerom nahor. To nové ocenenie neznižuje hodnotu kovovej časti Národného pokladu, ale ho aspoň mierne zvyšuje.“ Nuž ale ako veriť týmto slovám, keď tu je poruke hneď niekoľko jasných príkladov hospodárenia so zverenými hodnotami, ktoré ich darcovia pôvodne cez Maticu chceli venovať pre dobro Slovenska? Jeden málo známy, no možno najokatejší je tak trochu „mimo záujmu“.

■ STRATENÝ DAR LUDOVÍTA PAVLA

O jednom z výkonných riaditeľov Slo-

venskej ligy v Amerike, doktorovi Pavlovi toho vie najmä naša mladšia generácia pramálo. Tak si teda pripomeňme, že Ľudovít Pavlo po maturite na gymnáziu v Michalovciach v roku 1946 študoval medicínu na Lekárskej fakulte Slovenskej univerzity v Bratislave. Pre politickú angažovanosť v študentskom hnutí bol v roku 1949 väznený, po prepustení vo februári 1950 emigroval do Rakúska, v rokoch 1950 – 1955 študoval medicínu v belgickom Louvaine, v roku 1955 promoval na Univerzite Johanna Guttenberga v Meinzi v Nemecku, od roku 1956 žil v USA, kde po nostrifikovaní lekárskeho diplomu pôsobil od roku 1960 ako rodinný lekár v Derby. Matici slovenskej pod vedením Jozefa Markuša daroval 103 tisíc dolárov. Tento dar podmieneil podporou slovenskej literárnej tvorby, keďže sám bol spisovateľ. Mal iba jednu podmienku – s finančným darom mala MS narábať iba po porade s ním alebo s jeho zástupcom Ivanom Regulim. A hoci sa tak nikdy nestalo, Matica od Pavla žiadala ďalších 200 tisíc dolárov. Pôvodné Pavlove peniaze sa „stratili“ v Nadácii Matice slovenskej. Keďže nejaké projekty sa z daru predsa len uhradili, jeho zostatok by mal byť vo výške aspoň 88 tisíc dolárov. Lenže dnes nikto nevie ani len o dolári z Fondu Ľudovíta Pavla. Skončili tam, kde peniaze darcov na Národný poklad? Alebo – keďže aspoň podľa Ivana Reguliho neexistuje nijaký hodnoverný účtovný doklad – skončili kdesi ešte „privátnejšie“?

■ INVENTÚRA S POCHYBNOSŤAMI

Novembrové otváranie kovovej skrine v priestoroch MS v Martine malo dohru vo vyhlásení a kontravyhlásení. Najskôr bola tlačová konferencia, z ktorej mal pravdepodobne do verejnosti preniknúť upokojujúci odkaz v zmysle – všetko je v poriadku, nič sa nedeje, poklad je predsa stále pokladom. Časť nepenažného majetku Národného pokladu, ktorý spravuje Nadácia Matice slovenskej, by sa mohla dokonca v budúcnosti predať. Myslí si to správka nadácie Jozef Steiner, ktorý odhaduje, že by sa od predaj mohol týkať zhruba polovice tejto časti pokladu. Celková hodnota nepenažnej časti bola ocenená v roku 1995 na 124 288 eur. Nadácia však presadzuje, aby bol majetok počas budúceho roku prehodnotený opätovne.

„Uložený poklad neslúži svojmu účelu. Treba to spraviť veľmi pragmaticky, to znamená, čo najtransparentnejšie speňažiť to, čo sa dá, a to, čo má svoju historickú, morálnu alebo umeleckú hodnotu poskytnúť príslušným ustanovizniám, ktoré by sa o to všetko s opaterou starali,“ vyhlásil Jozef Steiner. Druhý Jozef, tentoraz Markuš, pripomenul, že nad čiastočným predajom Národného pokladu sa uvažovalo už aj v minulosti, no pre nepriaznivý vývoj cien na trhu sa od toho ustúpilo. Peniaze z predaja by mali podľa neho ísť do istiny Národného pokladu a využiť by sa len výnosy, a to na rôzne kultúrne ciele. Vedenie samotnej Matice slovenskej predstaviteľov nadácie za takýto zámer kritizuje a považuje ho za „neuveriteľne scestný“. Pripomína však, že správu národného majetku nemôže ovplyvniť.

„Rozhodujúca časť pokladu, približne 870 000 eur, už bola nenávratne ‚preinvestovaná‘ a stratená a zrejme rovnaký osud by čakal aj výnos z predaja kovových predmetov,“ píše sa v stanovisku Matice. Predstavitelia Nadácie MS však informovali aj o zisteniach komisie, ktorá v októbri preverovala podozrenia z nehospodárneho narábania s kovovou časťou národného majetku. Podľa Jozefa Steinera komisia zložená z piatich zástupcov Nadácie MS a člena dozorného výboru MS nezistila žiadnu neoprávnenú manipuláciu ani porušenie pečatí obalov, v ktorých bola vecná časť pokladu uložená. „Hodnota kovovej časti pokladu sa neznížila. V štruktúre a obsahu zodpovedá stavu, v akom ho Nadácia MS prevzala z VÚB,“ podčiarkol Jozef Steiner. Matica slovenská však záve-

ry komisie spochybňuje. Podľa nej nestačí porovnať súčasný stav so stavom pri prevoze z VÚB v roku 2006.

„Ako priznáva Jozef Markuš, v rokoch 1993 až 1996 sa pokúšal predať časť výnosu zo zbierky dokonca na dražbe v Austrálii, čo nemal nikým odsúhlasené,“ poukazuje Matica na možné nezrovnalosti. Inventúra kovovej časti majetku pod dohľadom notára sa uskutočnila po tom, ako sa objavili podozrenia, že s touto časťou pokladu sa mohlo nehospodárne narábať. Osobne chceli obsah trezoru v priestoroch Matice v Martine vidieť aj poslanci parlamentného výboru pre kultúru a médiá, ktorí sa však k nemu v októbri nedostali. Veľmi vecné a konkrétne pomenovanie pre to, čo sa v súvislosti s Národným pokladom udiaľalo a deje, ponúkol predseda parlamentného výboru pre kultúru Dušan Jarjabek: „Absolútna perverzná národná zlodějčina. Bolo pošliapané po istej dôvere, takže žiadajme, aby vinníci boli odhalení.“

■ HRA S OHŇOM

Lenže slovenská dvadsaťročná skúsenosť s touto hrou vraví: Tí, ktorí sa radi hrajú s ohňom, sa nikdy nepopália. Jeho plamene pohltia iba nevinných. Na atole Pinaki v súostroví Tuamotu vo Francúzskej Polynézii je vraj ukrytých osem debien s pokladom z katedrály peruánskeho mesta Pisco, ulúpených v roku 1860 skupinou amerických dobrodruhov. V 30. rokoch 19. storočia prekopalo 600 domorodých kopáčov, dovezených Španielmi, ostrov Agrihan v Severných Marianach južne od Japonska (niekedy sa uvádza, že šlo o neďaleký ostrov Guguan). Hľadali tam dva milióny zlatých španielskych „pesos de oro“, ulúpených v roku 1826 škótom Andrewom Robertsonom na anglickej lodi Peruvian. Na ostrove Calayan v Babuyan-skom súostroví medzi Filipínami a Tchajwanom je vraj ukrytý poklad čínskeho piráta Li Ma Chunga zo 16. storočia. Pred druhou svetovou vojnou ho tam hľadal fínsky novinár a cestovateľ Aleko Lilius. Blízko juhozápadnej zátoky na nehostinnom ostrove Trinidad, 715 kilometrov východne od brazílskeho pobrežia, sú údajne tiež zakopané poklady. Podľa niektorých tvrdení dokonca ide o ukradnuté zlato z katedrály v Lime, hľadané inak skôr na Kokosovom ostrove. V močaristom ústí riečky Bath od rieky Pamlico v americkom štáte Severná Karolína údajne začiatkom 18. storočia zakopal britský pirát Edward Teach, prezývaný Čiernofúz, na rôznych miestach osem debien plných pokladov. Jednu z nich sa vraj podarilo nájsť v roku 1928. Na ostrovčeku Norman, patriacom dnes k Britským Panenským ostrovm, bol svojho času nájdený veľký poklad zamurovaný v jednej z jaskýň. Nie je známe, komu patril. Ostrovček bol považovaný za prototyp Stevensovhov Ostrova pokladov. A jeho Flint si stále spieva pesničku o ranách na duši...

Ten Flint vlastne vôbec nebol Flint, ale pirát William Kidd a Ostrov hrdlorezov je akýsi Skull Island ležiaci kdesi v Kari-biku. Ale Flintov, teda Kiddov poklad tam vraj leží dodnes. Na rozdiel od toho matičného, Národného pokladu Slovenska. No aj on má nepresný názov – totiž vôbec nebol matičný. Spočiatku to bola celoslovenská zbierka, organizovaná pod dohľadom Národnej banky Slovenska a v spolupráci s vtedajšou VÚB bankou a ďalšími inštitúciami. Matica slovenská bola jednou z nich. V roku 1993 iba jednou z nich. Matica teda nikdy nespievala Národný poklad spolu s VÚB, so Slovenskou poisťovňou, so Slovnaftom, s VSŽ a so ZSNP sa podieľala iba na založení Nadácie Matice slovenskej. Národný poklad, ktorý začal vznikať v prvom roku samostatnosti Slovenska, od samého začiatku spravovala Nadácia Matice slovenskej, v ktorej nastali štatutárne zmeny – od roku 2002 je zriaďovateľom tejto nadácie už len ona sama. Ani dnes teda nemá s Národným pokladom nič spoločné. Ten si totiž v plnom zmysle slova prívlastníla Nadácia Matice slovenskej.



Slovákov nemožno klamať donekonečna

Pisali sa šesťdesiate roky dvadsiateho storočia a kolektív mladých architektov prišiel s odvážnym, ba až futuristickým nápadom vybudovať vo Vysokých Tatrách jednodokojku na pilieroch s názvom Alweg.

Napriek tomu, že vtedajší režim rád podporoval megalomanské projekty, Alweg sa s pochopením vlády nestretol. Spontánne sa rozbehla celonárodná zbierka na jeho výstavbu, do ktorej prispeli občania vtedajšieho Československa miliónmi Kčs. Minister dopravy Alois Indra však povedal výstavbe Alwegu definitívne stop.

Visutá dráha tatranského Alwegu mala mať štyri stanice – Poprad-Tatry, Starý Smokovec, Štrbské Pleso a Tatranskú Lomnicu –, medzi ktorými mal vlak vyvinúť rýchlosť až 50 km/h. Oproti rýchlosti 16 km/h, ktorou jazdili tatranské električky, to mala byť doslova revolúcia. Nakoniec rozhodnutím štátnej moci došlo k rekonštrukcii jestvujúcej električkovej trate, nákupu nových vozidiel a modernizácii staníc. Jednodokojka na pilieroch ostala iba v hlavách mladých projektantov. A peniaze zo zbierky? Podeli sa nevedno kam.

To bolo prvý raz, keď Slováci eufórii verili, že spolu niečo dosiahnu. O tom čase Ivan Luluha napísal: „Verejná mienka na Slovensku priaznivo akceptovala, vzhľadom na vyššiu religiozitu spoločnosti, uvoľnenie politiky štátu voči cirkvám, rehabilitácie nevinne postihnutých, odmietnutie kampane proti tzv. slovenskému buržoáznemu nacionalizmu, úsilie o federáciu, uvoľnenie stykov so zahraničím, zrušenie cenzúry a najmä výsledky v sociálnoekonomicknej oblasti ako sociálne zákonné opatrenia, prechod na päťdňový pracovný a vyučovací týždeň. Eufória spoločnosti sa o. i. prejavovala záujmom o spoločensko-verejný život, účasťou na mítingoch, politika dostávala výrazne iný charakter, bola to doslova ‚prebudená spoločnosť‘. Mládež organizovala s veľkou podporou spoločnosti zbierku na výstavbu modernej železnice vo Vysokých Tatrách (Alweg) a jej prípravu, svojráznym symbolom sa stali ‚dubčkovské rohlíky‘, pripravoval sa zákon o postavení menšín na Slovensku atď.“

Podobná eufória zasiahla Slovensko aj v roku 1993. Aj vtedy Slováci verili, že môžu pomôcť vlastnej krajine, že ich príspevok bude využitý. Rozhodnutím akej moci však tentoraz zažili opäť len sklamanie? Vyhovárať sa na normalizátorov už hádam nemožno. Alebo vari predsa len? A ak sa po zbierke na Alweg aspoň zrekonštruovala Tatranská železnica, čo sa vybudovalo zo zbierky na Národný poklad?

Ivan BROŽÍK
Foto: archív SNN

Snaha o zmenu zákona o umeleckých fondoch vyvolala verejnú diskusiu. Stanovisko Literárneho fondu nám poskytla námestníčka riaditeľa Eva Sokolová. „Literárny fond musí opäť čeliť staronovým atakom niektorých jednotlivcov, ktorí iniciovali nielen Petíciu za zrušenie povinných príspevkov do umeleckých fondov, ale vyvíjajú i aktivity priamo na pôde slovenského parlamentu za zmenu Zákona č. 13/1993 Z. z. o umeleckých fondoch.“

Ide len o peniaze?

„Táto iniciatíva je založená na nepresnom výklade daňových zákonov SR (vraj dvojité zdanenie autorov a umelcov). Keďže aj niektoré médiá o tejto situácii informujú neobjektívne, obraciame sa na tvorivých pracovníkov, o ktorých sa Literárny fond stará, ako aj na profesijné združenia a umelecké zoskupenia, aby v týchto skutočne zlomových dňoch zareagovali a zaslali nám svoje podporné stanoviská. Naša inštitúcia sa za uplynulých dvadsať rokov osvedčila ako efektívny nástroj podpory tvorivých autorských zámerov často aj v spoločensky zložitých situáciách, preto veríme, že umelci teraz zabojujete za Litfond, teda vlastne sami za seba.“

Svoj pohľad nám ponúkol aj spisovateľ Andrijan Turan: „Podporujem petíciu za zachovanie umeleckých fondov a veľmi sa čudujem pánovi M. Hvoreckému, ktorý sa tvári ako veľký propagátor slovenskej (či skôr svojej?) literatúry v zahraničí a pritom sa momentálne snaží o to, aby reálne zlikvidoval jediný zdroj neštátnych príjmov na podporu spisovateľov, prekladateľov, žurnalistov, divadelníkov, ľudí z filmu, televízie a iných umeleckých odvetví.“

Je mi trápne, že človek, ktorý sa považuje za spisovateľa, ide proti vlastným kolegom, pretože určite vie, ako je kultúra na Slovenku podvyživená. Je naivné si myslieť, že situácia v štátnej podpore kultúry sa bude zlepšovať. Preto podkopávať jeden z posledných pilierov podpory, ktorý sa snaží umelcom aspoň krátkodobou pomocou (napríklad formou štipendii), je minimálne neslušné, ak nie úplne ignorantské.

Nie každý dokáže, chce, či má žalúdok na to, aby svoju tvorbu ponúkal ako mediálne dokonale preprataný popový produkt, ako to už roky robí pán Hvorecký, ktorý nemá problém predať aj v zahraničí, kde je tak rád a tak doma. Je to jeho šikovnosť, ktorú mu nikto neberie, tak ako mu nikto neberie jeho príjmy z vystúpení kdesi na čítačkách v zahraničí, ale myslím si, že je krátkozraké myslieť si, že tie 2 percentá z honorárov, ktoré dosiaľ odovzdával aj on, by sa mu nejakým spôsobom nemohli v budúcnosti vrátiť. Pokiaľ je skutočne slovenským spisovateľom, mal by skôr hľadať akékoľvek spôsoby, ako široko rozvetvenú a tak trochu aj rozhádanú spisovateľskú obec stmeliť, akokoľvek jej pomôcť, a nie podieľať sa na likvidácii toho, čo na Slovensku preukázateľne už roky funguje a tvorivým ľuďom pomáha.“

(rkh)

Otakar Kořínek, predseda Rady Literárneho fondu SR hovorí o „perlách“ Keby z toho nebolo do plaču, bolo by to na smiech

Zhovárал sa Roman KALISKÝ-HRONSKÝ – Foto: (mab)

Všetci umelci odvádzajú podľa platných zákonov o umeleckých fondoch dve percentá z každého svojho honorára na činnosť fondov. Už dlhšie je tu snaha, aby tieto príspevky neboli stanovené zákonom, pričom iniciátori petície za premenu fondov na dobrovoľné príspevkové organizácie argumentujú tým, že povinné dve percentá znamenajú dvojité zdanenie, keďže umelci samozrejme platia aj všetky dane a odvody. Spisovateľ, prekladateľ a publicista Otakar KOŘÍNEK je ako predseda Rady najvyšším voleným predstaviteľom Literárneho fondu a myslí si o tom svoje.



• **O poslaneckom návrhu zákona na zrušenie povinných dvojpercentných príspevkov umeleckých fondom tvrdíte, že predkladatelia v dôvodovej správe „peria“. Ako to myslíte?**

Predkladatelia zrušením príspevkov chcú „zlepšiť“ sociálne postavenie umelcov“. Hudobný fond pride v priemere o 17 percent ročného rozpočtu, Literárny fond o 46 percent. Výtvarný fond to nemá konkrétne špecifikované. Ako to nahradiť? Umelecké fondy vraj majú prejsť do grantového systému MK SR. Ten je už napätý na maximum. Žiadať od grantového systému zo štátneho rozpočtu náhradu výpadku financií po zrušení dvoch percent z honorárov, je nezmysel. A rátať s tým, že odbúrané povinné príspevky nahradia fondom dobrovoľné dary pre občianske združenia, ktoré si poplatníci môžu odpísať z daní, je iluzórne. Túto čiastočku z dane

dávajú ľudia zväčša na charitu a mimovládny organizáciám v oblasti zdravotníctva, školstva či športu. Statisticky je kultúra pri týchto daroch posledná.

• **Ako vyznieva výzva riadiť sa príkladom Českej republiky, kde si umelecké fondy premenili na nadácie?**

Trestuhodne ignorantovsky. Podľa prezidenta Únie českých spisovateľov Karla Šýsa: „Za najväčší omyl pri reorganizácii našich umeleckých organizácií považujeme to, že umelecké organizácie v roku 1994 dopustili prevedenie fondov na nadácie, zdanenie umelcov ako podnikateľov a tým i zrušenie dvojpercentných odvodov z autorských honorárov, z vydavateľských ziskov a iných príjmov. Tak sa nechali zbaviť hlavného zdroja finančných prostriedkov, ktoré slúžili na podporu vzniku no-

vej tvorby, udeľovanie tvorivých štipendií, sociálnych výpomocí a pod. Umelecké organizácie sa stali bezprizornými, dožívajú z rozpredaného majetku, nemôžu chrániť profesijné záujmy umelcov a riešia len zástupné problémy. Sme za obnovu umeleckých fondov

ROZHOVOR

na základe ich v minulosti osvedčeného modelu.“ Toto navrhovateľa zákona pani Magdaléna Vášáryová a Miroslav Beblavý nepočuli?

• **V mnohých štátoch na podobné ciele existujú funkčné nadácie. U nás nie. Prečo?**

Existujú, ale s jedným podstatným rozdielom – najprv sú k dispozícii financie a potom sa na ich využitie založí nadácia. Opačne to nie je možné. Najprv založiť nadáciu a potom hľadať prostriedky?! Stalo sa to v Česku a malo by sa stať na Slovensku. To vedie do slepej uličky. Ale môže to byť aj zámer...

„Povinné financovanie systému len úzkou skupinou ľudí evokuje nespravodlivosť a diskrimináciu len kvôli príslušnosti k profesijnej skupine.“ píše navrhovateľ zmeny zákona v dôvodovej správe.

Nech sa spýtajú, či to pociťujú ako nespravodlivé a diskriminačné tí, čo z fondov dostávajú a dostávajú podporu. V prípade Literárneho fondu je ich okolo 2 600 ročne. A ako sa „zlepšiť“ zrušením

povinných príspevkov „sociálne postavenie“ tých, čo už pre pokročilý vek alebo iné okolnosti nevládzu tvoriť a Literárny fond im v mnohých prípadoch dovoľáva najnižšie dôchodky a poskytuje sociálnu výpomoc? Nebudú už môcť dostať vôbec nič.

• **Čo vravíte na vetu: „návrh zákona má ďalej pozitívny vplyv na podnikateľské prostredie“? Vari príjmy autorov a umelcov patria medzi „príjmy z podnikania“?**

Nuž, môže súdny človek, ktorý chápe, o čo ide v procese tvorivej práce, s vážnou tvárou zaradiť autorov a umeleckú činnosť do sféry podnikania? Azda len ten, kto netvorí, ale iba obchoduje a komerčnou činnosťou v rámci šoubiznisu bohatne, pričom sa honosí tým, že zvelaďuje kultúru...

• **Známu pesničkou je tvrdenie, že v prípade umelcov a tvorcov ide o dvojité či dodatočné zdanenie, keď platia okrem daní ešte dve percentá fondom. Je to pravda?**

Nie je. Stanovil to posudok znalca z odboru daní a finančných záležitostí. Na Literárnom fonde si ho môžu záujemcovia pozrieť. Rád by som zdôraznil, že umelecké fondy sú dnes jedinými, celoplošne fungujúcimi organizáciami na podporu autorov. Najdôležitejšie je, že nič nežiada od štátu, financujú si ich sami autori. Prečo treba fondom odkrojiť z príjmov? V záujme koho a čoho? Nuž...

obracajú do zahraničia, kde si umelcov vážia viac.

• **Vyjadrovali ste sa aj k nepotrebnosti Domu slovenských spisovateľov v Budmericiach pre väčšinu slovenských autorov. Litfond sa zámku musel vzdať a dnes je objekt v štádiu chátrania. Považujete za úspech, že Ministerstvo kultúry SR stratilo Litfond ako nájomníka a zámok je dnes opustený?**

Nechodil som do Budmeríc preto, lebo som nesúhlasil so systémom, ktorý tam fungoval. Podľa mňa to tam bolo postavené na hlavu. Stávalo sa, že sa tam o dvoch bývajúcich spisovateľov staralo aj desať zamestnancov. To bolo neuveriteľné plytvanie. V minulosti sa tam vytvorilo veľa dôležitých diel, prekladov aj pôvodnej beletrie, ale systém sa skorumpoval. Budmerice ovládla úzka skupina ľudí, ktorá si kaštieľ uzurpovala a ja som s nimi nechcel mať nič spoločné. Teraz je kaštieľ v správe ministerstva kultúry a chátrá. Iba strážna služba stojí mesačne asi tritisíc eur. Je to veľmi smutný vývoj. Taká devastácia je však príznačná pre slovenský postoj ku kultúrne-mu dedičstvu.

• **Ak NR SR nezmení zákon o umeleckých fondoch budete v iniciatíve pokračovať? Pokiaľ áno, akým spôsobom?**

Ak sa nám napriek ohlasu petície nepodarí zákon zmeniť, bude to signál, že Ministerstvo kultúry SR ignoruje názor veľkého množstva tvorivých ľudí na Slovensku. Ja aj kolegovia budeme upozorňovať na to, ako sa štátna moc stavia k vôli ľudí, ktorí v tomto štáte tvoria kultúru – vo filme, v hudbe, v literatúre, v divadle a vo vizuálnom umení. Už ďalej nechceme platiť o dve percentá vyššie dane, než ako platia napríklad nadnárodné korporácie alebo poslanci. Nežiadame výhody, iba spravodlivosť. Reforma kultúry na Slovensku bude ešte trvať dlho. Toto by bol malý, ale dôležitý krok.

Michal Hvorecký sa snaží zmeniť zákon o umeleckých fondoch Nechcú platiť o dve percentá viac než poslanci

Zhovárал sa Roman KALISKÝ-HRONSKÝ – Foto: archív MH

Jedným z iniciátorov petície za zmenu zákona o umeleckých fondoch, ktoré by sa mali zmeniť na dobrovoľné príspevkové organizácie, je aj spisovateľ Michal HVORECKÝ. V záujme objektiv-ty sme mu dali možnosť odpovedať na naše otázky.



• **Vaša iniciatíva za premenu umeleckých fondov na organizácie s dobrovoľnými príspevkami pripomína to, čo sa kedysi udialo v ČR, kde Litfond premenili na nadáciu. Viete, že to v krátkom čase znamenalo umŕtvenie činnosti českého Litfondu a zánik jeho podpornej činnosti pre autorov?**

Áno, ale vôbec to neznamenalo utlmenie tvorivej činnosti v Českej republike. Naopak, tá prežila jedno z najlepších období. V Česku totiž na rozdiel od nás prebehla reforma kultúry, nie dokonala, nie úplná, ale pre-

behla. Zatiaľ čo u nás väčšina kultúrnych inštitúcií funguje ako za komunizmu a kultúra sa prakticky vôbec nezreformovala. Ja aj mnohí ďalší na to upozorňujeme už roky, ale nič sa nemení. Naša petícia, ktorú už podpísalo skoro 1 200 ľudí z umeleckej obce, upozorňuje aj na zlé fungovanie Literárneho fondu. Ten napríklad vôbec nezverejňuje, koľko peňazí ročne od slovenských tvorcov vyberie! Pritom mu to zákon prikazuje. Nedozviete sa ani, koľko ročne stojí prevádzka fondu, nie je jasné, kto v ňom vlastne pracuje a ako. Zato

vo výročnej správe nájdete údaje o zdravotnom stave niektorých ľudí, čo je nedovolené narábanie s osobitnou kategóriou osobných údajov! Umelecké fondy sa teraz snažia navodiť dojem, že ak by sa zrušilo povinné platenie dvoch percent zo všetkých honorárov, zanikne aj umelecká tvorba na Slovensku. To je nezmysel. Naopak, odbremenilo by to umelcov od dvojitého zdanenia.

• **Vy sám ste síce od Litfondu nikdy podporu nečerpali, ale podobné aktivity ste využívali v zahraničí. Myslíte si, že by aj mnohí ďalší autori zo Slovenska uspeli, keby sa o takú podporu uchádzali kdekoľvek vo svete s tým, že na Slovensku ju nedostali, lebo sa o ňu ani nikdy neuchádzali?**

V zahraničí tento systém funguje úplne inak – predovšetkým transparentne. Finančná podpora ide najmä zo súkromných nadácií. Nie je možné, aby štát vyberal extra dve percentá povinne od všetkých a z toho potom profitujú iba niekolkí, ako je to na Slovensku. Keď som bol na štipendijných pobytoch v zahraničí, uchádzal som sa o to v demokratickej súťaži. Nik sa o mňa nestaral, nik mi nevaril, iba som dostal izbu a symbolické vreckové, aby som mohol mesiac či dva písať. Na takéto pobyty chodievala veľa slovenských spisovateľiek a spisovateľov, spomeniem napríklad Milu Haugovú alebo Moniku Kompaníkovú a desiatky ďalších. Žiaľ, na Slovensku je grantový systém v katastrofálnom stave a tvorivé štipendia prakticky neexistujú. Preto sa tvoriví ľudia

Dvadsať rokov po nežnej revolúcii z peňazí EÚ podporujeme ideológiu komunistov

Ako sa jeden Havran celkom zhavranieť musel

Koncom novembra usporiadal Ústav pamäti národa diskusný večer na tému Média do roku 1989. Ukázalo sa však, že ani súčasný stav médií nie je uspokojivý. Ibaže na rozdiel od toho do roku 1989, ktorý je dobre zdokumentovaný napríklad Štúdiom novinárskym ústavom a môže sa ním zaoberať i súčasná štátna inštitúcia ÚPN, stav médií po roku 1989 zostal bezprizorný.

Eva ZELENAYOVÁ – Karikatúra: Ivan MIŠANEK



Štát doviedol spomínaný novinarský ústav do zániku a v súčasnosti sa jeho archív nachádza na pôde súkromnej školy. Štát, teda slovenské vlády, nevytvorili nijakú štátnu inštitúciu, ktorá by mapovala mediálny priestor. Pozornosť mu venuje najmä mimovládna organizácia Inštitút pre verejné otázky a jej previazanosť s pravicovou politikou pregnantne dokázal bývalý minister kultúry Milan Kňažko, keď pokus vydávať alternatívnu správu o stave Slovenskej republiky Maticou slovenskou tvrdo napadol. Skončil vydaním jediného ročníka...

■ NÁZOROVÉ GETO

Dnes teda nemáme seriózne zdokumentovanú situáciu na mediálnom trhu, pričom jej potreba je viac než akútna. Slovenský mediálny trh sa vyprofiloval do uzavretého názorového geta. Verejnú mienku režírujú tí istí žurnalisti, ktorí sa od roku 1989 grupujú okolo politikov s čechoslovakistickou a liberálnou orientáciou. Slovenská spoločnosť nie je len neoliberálna so žiadnym vzťahom k vlastnému národu alebo vyslovene ľavicová bez vzťahu ku kresťanstvu a k národu. Pravicová politika na Slovensku zadržala nepriateľský postoj k národ-

ným otázkam a vzhľadom na spojenosť raz s ľavicou inokedy s liberálmi aj vlažný vzťah ku kresťanstvu. Pre slovenského, kresťanského a národne založeného voliča nespôsobuje v súčasnosti ideologicky spriaznený parlamentný subjekt.

Na mediálnom trhu je situácia ešte horšia. Priestor dostávajú nositelia buď neoliberálneho založenia, alebo ľavicoví intelektuáli. Podporuje sa politika nijaký štát, osobná zodpovednosť, multikulturalizmus, proticirkevná, protislovenská orientácia. Aj keď navonok by sa zdalo, že to nemôže byť pravda, lebo máme stranu, ktorá dokonca v názve nesie solidaritu, i strany s kresťanstvom v názve. No ani v reálnej politike, a tiež v médiách niet po týchto hodnotách pomaly ani stopy. Stačí pozorne sledovať médiá a internetové portály. Obhajcovia slobodného trhu nevidia nič zlé na súčasnom stave médií, v absencii názorového pluralizmu. Argumentujú tým, že každý si predsa môže vydávať, čo chce. V tejto argumentácii je však presne toľko cynizmu ako povedať poberateľovi minimálnej mzdy, že cestovanie je slobodné, môže ísť, kam chce. Lenže niektoré skupiny si aj v slovenskom rozvrátenom mediálnom priestore

dokážu nájsť spôsob existencie. A najmä financovania. Napríklad cez občianske združenia, na ktoré prispieva štát... i anonymná Európska únia.

■ VYFARBENÝ PORTÁL

Občianske združenie Alternatíva – Komunikácia – Občania má na svojej internetovej stránke uvedené, že jeho poslaním je „napomáhať rozvoju modernej solidárnej spoločnosti a kritického myslenia“. Projekt je spolufinancovaný Európskou uniou v rámci Európskeho sociálneho fondu. Od roku 2007 vydáva internetový portál JeToTak.sk, ktorého zakladateľom a šéfredaktorom je Michal Havran ml. Presne v tom čase ho internetový portál Sme predstavil čitateľskej verejnosti v rozsiahlom rozhovore. V krátkom životopise o Havranovi denník uviedol, že „ho baví najmä počúvanie ľudí“. Pre novinára by to mala byť síce samozrejmosť, navyše ak je ešte funkcionárom novinárskej organizácie. Na jeseň tohto roku sa však Havran ml. vzdal postu podpredsedu Slovenského syndikátu novinárov. Podľa denníka Sme jedenásť rokov žil vo Francúzsku. V Štrasburgu vyštudoval protestantskú teológiu. Jednoducho, Havran má všetky predpoklady na slušnú, etickú komunikáciu. Avšak...

Portál JeToTak.sk sa netají tým, že preferuje ľavicových intelektuálov, napríklad pedagóga Eduarda Chmelára. Chmelár je známy svojím proticirkevným zmýšľaním a v jednej diskusnej relácii vo verejnoprávnej televízii ohúril svojou neznalosťou či odmietaním historických postáv sv. Cyrila a Metoda. Pre Chmelára sú to nejakí Cyril a Metod, ktorých súsošie by nemal majoritný národ vnucovať Maďarom v Komárne. Rovnaký názor na vierozvestcov sv. Cyrila a Metoda zdieľa aj Michal Havran ml. Článok, v ktorom napadol Maticu slovenskú, nazval Zvierozvestcovia z Matice a neskôr v Pravde a na blogu Sme vulgárne napadol zmysel celého kultúrneho a duchovného odkazu jubilujúcej misie.

Havranova slobodomyselnosť je sympatická a bola by azda

aj viac, keby rovnaký diel slobodomyselnosti doprial iným. Publika a spisovateľ Viliam Jablonický v rámci výmeny názorov požiadal Michala Havrana o zaradenie polemickú diskusie s ním na portáli JeToTak.sk. Práve pre Havranovu jednostrannú a monopolnú interpretáciu vierozvestcov Konštantína – Cyrila a Metoda v Pravde a inde. Vysvetlil mu, že dialóg je to, čo najviac potrebuje naša spoločnosť vo všetkých otázkach, aby sa dopátrala k pravde o sebe, vrátane historickej, aby sa konsenzuálne hľadala prijateľná vízia spoločnosti pre všetkých občanov.

■ OBŤAŽUJE HO DIALÓG

Slušný a aktuálny návrh, veď v budúcom roku oslávime 150. výročie príchodu sv. Cyrila a Metoda na naše územie. Navyše ide o jednu z tabuizovaných tém počas rokov komunistického režimu. Havrana však návrh tak pobúrila, až zhavranel. Emailová korešpondencia medzi Jablonickým a Havranom prebehla na internete a dostala sa aj do môjho počítača. Zamrazila ma, ale neprekvapila. Žiaľ, Havranova odpoveď vôbec nekorešponduje s uvedenou charakteristikou na portáli Sme.sk, že ho baví najmä počúvanie ľudí. Nie je ani v súlade s proklamovaným poslaním občianskeho združenia AKO, ktoré si kladie za cieľ napomáhať rozvoj modernej solidárnej spoločnosti a kritické myslenie. AKO na svojej stránke o. i. tvrdí, že portál JeToTak.sk „sa stal pevnou súčasťou všeobecného verejného diskurzu, v ktorom vytvára protiváhu prúdom, ktoré mainstreamu v súčasnosti dominujú“. Deklarovaným i ušľachtilým cieľom stojí v ceste práve šéfredaktor Michal Havran ml. Nažiadosť čitateľa-publicistu V. Jablonického o diskusiu na jeho portáli sa vyjadril, že ho nezaujímajú takéto témy, ani názory na Gorazdov a Metodov, že ho diskusia obťažuje, že profesor Letz je neofudák, že Matica slovenská a Ústav pamäti národa diskreditujú akademický výskum, že Slovenské národné noviny sú „fašounské“ a podobné reči hodné názorového diktátora.

(Pozn. autora: V. Jablonický poskytol redakcii SNN kompletný záznam ich emailovej komunikácie medzi občanom a šéfredaktorom súkromného média.)

■ NEUZŇAVA ARGUMENTY

Viliam Jablonický mu zásadne oponoval argumentmi, že nepozná základy slovenských a stredo-európskych dejín a svojimi článkami vnáša do nich nepriateľné a jednostranné ideologické dezinterpretácie. Ale Havrana vôbec nebaľí počúvať ľudí, prispievať ku kritickému mysleniu. Nálepkuje a znevažuje osoby i médiá s iným názorom. Prečo podľa Havrana ÚPN diskredituje akademický výskum? Lebo sa zaoberá aj obdobím komunistického režimu. Tým krvavým obdobím, v ktorom človek s rovnakým menom ako on robil závažnú kariéru? Žeby to bol jeho otec? Bývalý vedúci zahraničného oddelenia Sme v časoch komunizmu a rodinne prepojený na vedúceho oddelenia ÚV KSS, ktorý kontroloval tlač? Na jednej strane priznáva (v rozhovore z 13. 7. 2007), že k rozhodnutiu študovať teológiu ho priviedla „silná rodinná tradícia“. Čudné... Jeho terminológia verne korešponduje s vyjadrovaním sa šéfov z čias totality. Havran dopredu, bez diskusie hodnotí, robí závery. Vraj by z nej vzišla nepoctivá interpretácia našich dejín. Lenže bol to práve komunistický režim, ktorý nepoctivo interpretoval slovenské dejiny. Havrana obťažuje zaoberať sa vierozvestcami, hoci sú spolupátrníkmi Európy, a teda iní ich uznali za významné historické a najmä mravné osobnosti. Jablonický pripomenul Havranovi ml. dialóg aj s jeho otcom počas normalizácie, „keď mi súkromne razantne vyčítal, že som si v Poľsku na spoločnej novinárskej ceste dovolil v diskusii verejne opýtať sa v tom čase vládnuce komunistických Poliakov na jedného z najvýznamnejších a proskribovaných spisovateľov Andrejewskeho...“ Nebodaj ho urazil?

Havran demonštruje, že s ľuďmi s inými názormi nediskutuje, ale bojuje. Nuž, úprimnejšie sa priznať k totalitnému mysleniu ani nemohol. Predseda Správnej rady ÚPN Ivan Petránsky k tomu dodal: „Ak je pán Havran po viac ako 20 rokoch od nežnej revolúcie presvedčený, že s ľuďmi, ktorí majú iný názor ako on, treba bojovať a nie diskutovať, vypovedá to veľa o jeho charaktere a myšlienkovom ukotvení.“

Je to tak. Taký je Havran de-mokrat.

FEJTÓN

Onú noc nie a nie zaspáť, prevaľoval som sa na posteli z boka na bok, v hlave sa mi rojila nepokojná mátež myšlienok; rozhodol som sa totiž, že aj ja prispem svojou troškou do gigantického vrecu námetov, ako poraziť dnešnú globálnu krízu. Zrazu akoby sa mi rozsvietilo, áno, už to mám, je to niečo geniálne, neopakovateľné. Občianska povinnosť mi káže podať sa o svoj unikátny vynález rovno s predsedom vlády.

Skočil som za počítač a začal písať:

„Vážený pán premiér, ako občan tejto republiky pokladám za nevyhnutné oboznámiť Vás so svojím návrhom na jedinečnú možnosť, ako usporiť štátne peniaze a zároveň do dôsledkov vylomiť krk finančnej a hospodárskej krízy. Je to úplne jednoduché – stačí zreorganizovať tri základné piliere moci.

Začnem súdnictvom; teraz sa o ňom toľko hovorí. A pritom, načo nám je vlastne súdnictvo?! Na Vašom mieste by som predložil do parlamentu návrh na jeho zrušenie. Aké súdy?! Nestačia nám vari sudcovia z médií?! Nie všetkých, ale tých médií, ktoré si vy-

árendovali post na najvyššom sudcovskom piedestáli. Spakruky vynesú rozsudok nad každým je zaraz na všetkým. Len si spomeňte, vyhrali ste desiatky súdnych sporov s médiami, ale ony, postaviac sa do pozície najvyššieho senátu, všetko spochybnili. Oponovali ohrozo- vaním slobody tlače, nepáčili sa im vysoké náhrady ujmy atď. Neuvedomujete si, pán premiér, že najvyšší mediálny senát dal vlastne

také zdlhavé procedúry?! Keby sa to posunulo tejto hviezdnej novinárskej zostave, rozsudok je zaraz na svete. Potvrdil to aj Váš ‚priateľ‘ Miki slovami: ‚V deň vynesenia rozsudku Fico hovoril ináč, ale keď si ráno prečítal noviny, hneď pocho- pil, o čo ide.‘ Presne tak – médiá sú tým najlepším sudcom.

Môj prvý návrh teda znie: zrušte súdy a poverte touto úlohou spo- minané médiá!

dent rozpustí parlament ustanove- ný z vôle ľudí a nahradí ho medi- álnym parlamentom! Zákony budú mať cveng! Prípadnú kritiku žur- nalistu do detailov prefiltrujú. Nijaká opozícia, nijaké odvolávanie minist- rov! Hádky a spory?! Kdeže! Len samé potľapkávanie po plec!

Aj vládnutie by som im prepus- til. ‚Najexkluzívnejšie‘ médiá sú na to zrejme najpovolanejšie. Len sa chyťte za srdce, pán premiér, ani

najsprávnejšie zákony, vláda vyjde médiám absolútne v ústrety. Tlač, rozhlas, televízia budú všetko idy- licky chváliť, opozícia vymizne, Slo- vensko sa stane rajom na zemi.“

Len čo som list dopísal, bežal som s ním za priateľom z časopisu Mesiac. Človeče, výskal od radosti, to je geniálny nápad. Ihneď to po- šleme našej medzinárodnej novi- nárskej organizácii. Musí sa o tom dozvedieť celý svet! Doma zorganizujeme tlačovú konferenciu. Nena- mietal som.

O tri týždne som našiel v pošt-ovej stránke list. Od Medzinárod-nej novinárskej organizácie. Nedo-čkavo, s trasúcimi rukami som ho otvoril a čítal: „Za originálny nápad na posilnenie vplyvu nezávislých médií Vám udeľujeme naše najvyš-šie vyznamenanie – medailu Zla- tý cap.“

Konečne, po dlhých rokoch som dostal aj pochvalu. Také nie-čo treba osláviť! Skočil som do ne-ďalekej krčmy na pivo. Za podlho- vastým stolom sedela skupina novi- nárov z denníka Neexistujeme, teda sme. Len čo ma zbadali, vrhli sa na mňa a začali ma všetci radostne objímať. Platili mi pivo za pivom...

Ešteže netušili, že list som pre- miérovi napokon neposlal. Inak ne- viem, neviem...

Hurá, mediálny štát!

Pavol DINKA

za pravdu médiám?! Alebo toť ne- dávno, denník Neexistujeme, teda sme vyšetroval šéfredaktora isté- ho periodika; za otázky, ktoré mu kládol, by sa nemusel hanbiť ani Pontský Pilát. A vôbec, je všeobec- ne známe, že najvyššími znalcami ústavnosti v našom štáte sú títo a im podobní žurnalisti zhromaždení v košiari vlastnej výnimčnosti a ne- omylnosti. Pozrite, ústavný súd sa dlhé mesiace mocuje s rozličnými kauzami, študuje tisícky strán súd- nych spisov. Potrebujeme azda

A teraz k zákonodarnej moci, k parlamentu. Ukazuje sa, že tie- to vychytené médiá a ich žurnalisti najlepšie rozumejú legislatívnemu procesu, vždy im v návrhoch záko- nov niečo chýba. Vraj najlepšie ve- dia, čo ľudia potrebujú, čo si žia- dajú. Vezmite si napríklad taký zá- kon o daniach – ešte návrh ani ne- poznali, a už vedeli, že je zlý. Tre- ba uznať! Načo sa zamýšľať, načo seriózne diskutovať?! Strata času! Čo je zlé, je zlé! A hotovo!

Môj druhý návrh – nech prezi-

jedno rozhodnutie Vašej vlády ne- odobrili a neodobria. Všetko ozna- čujú za populistický humbug, za cestu do pekla.

... preto môj tretí návrh: prosím Vás, pán predseda vlády, podajte demisiu a odporučte prezidentovi, aby vymenoval mediálnu vládu.

Ak prijmete tieto tri opatrenia do svojich protikrizových priorit, kri- za bude zaraz na lopatkách. Ušet- ria sa tým stovky miliárd eur. A nie- len to! Súdy budú súdiť najspravo- livejšie, parlament bude prijímať

Bývalí poslanci Federálneho zhromaždenia ČSFR odpovedajú na anketové otázky SNN

Spoločný štát vyhovoval najmä Čechom

Rok 1989 nebol len príslubom nového demokratického režimu, ale aj národnej slobody. Najmä Slováci, v minulosti toľkokrát sklamaní zo spolužitia s inými národmi, prejavovali veľkú túžbu po samostatnosti. Reakcia zo strany Čechov bola viac-menej neprimeraná. Svoju identitu stotožňovali s celým štátom. Keď časopis Mladý svět na sklonku roku 1992 uverejnil anketu, čo by želali Slovákom, keď sa národy skutočne rozdelia, nechýbali ani odpovede typu: Aby všetci skapali. Vášne lomcovali ľuďmi v oboch častiach štátu, bolo nevyhnutné prijať definitívne riešenie. To napokon padlo 25. novembra, keď poslanci Federálneho zhromaždenia odhlasovali zákon o zániku spoločného štátu.

Eva ZELENAYOVÁ – Foto:archív SNN, (mab, II)

Oslovili sme vtedajších poslancov FZ ČSFR a položili im otázky:

1. Prečo ste sa rozhodli hlasovať za zánik federácie?

2. Aký máte pocit z toho, že ste prispeli k vzniku Slovenskej republiky, a aký bol váš osud po prvom januári 1993?

3. Čo považujete za negatívne a čo za pozitívne v dnešnom Slovensku?

PETER BACO (HZDS)



1. Preto, aby sa umožnil vznik samostatnej Slovenskej republiky ako subjekt medzinárodného práva.

2. Som spokojný, lebo sme neurobili len to, čo sa „dalo urobiť“, ale urobili sme to, čo bolo treba urobiť. Môj osud bol vždy, chvalabohu, priaznivý a je aj dnes.

3. SR nemá v ústave zakotvenú štátnu doktrínu – dlhodobú víziu, rozvojové priority a národnostné záujmy tak, aby politici museli pri ich realizácii spolupracovať v rámci demokratickej politickej súťaže. Pozitívom však je disponibilný potenciál na nápravu spomínaných chýb, ktorý môže zabezpečiť napredovanie Slovenska.

LUBOR BYSTRICKÝ (SDSS)



1. Rozhodnutie vo mne dozrievало postupne, predovšetkým v reflexii diania na politickej scéne, ktoré charakterizovalo čoraz väčšie napätie i vo vzájomných česko-slovenských vzťahoch. Zároveň bolo čoraz zjavnejšie, že dominantné politické zoskupenia vylučujú možnosť zachovania spoločného štátu.

2. Mal som a stále mám predovšetkým pocit zodpovednosti za svoje rozhodnutie. Po prvom januári 1993 som sa vrátil k svojej pôvodnej profesii chemika a zároveň som sa venoval práci v sociálnodemokratickej strane. V máji 1994 som bol vládou SR vymenovaný do funkcie štátneho tajomníka MZV SR. Stal som sa predsedom prvej funkčnej Rady vlády pre integráciu SR do EÚ a OECD. V tejto funkcii som sa podieľal na príprave

prístupového procesu SR do týchto organizácií. Po voľbách v septembri 1994 som sa stal riaditeľom Odboru integrácie SR do EÚ a zároveň tajomníkom novokonštituovanej Rady vlády pre integráciu. V apríli 1996 som bol nútený bez uvedenia dôvodov z ministerstva odísť. Vo februári 1997 som prijal ponuku na miesto riaditeľa odboru zahraničnej politiky v kancelárii prezidenta SR, kde som zotrval až do marca 1998. V novembri 1998 som bol vymenovaný za veľvyslanca SR v Rakúskej republike, kde som pôsobil až do júna 2004. Po návrate na MZV SR som do februára 2008 pôsobil vo funkcii riaditeľa Konzulárneho odboru. Na ministerstve som zotrval do februára 2010, keď som odišiel do dôchodku.

3. Sloboda je možnosť zodpovednej voľby. Mrzí ma, že si drvivá väčšina reprezentantov dnešných politických elit túto skutočnosť neuvedomuje. Teší ma, že sa väčšina najmä mladej generácie s existenciou vlastného štátu stotožňuje, a to nielen vďaka občasnému úspechom našich športovcov. V súvislosti s mojim rozhodnutím prejavovým pri hlasovaní vo FZ ČSFR 25. novembra 1992 ma to naplnia pocitom hlbokého zadosťučinenia.

PAVEL DELINGA (SDSS)



1. Pre mňa to bolo jednoznačné rozhodnutie. Aj napriek tomu, že som bol ako predseda Roľníckej strany Slovenska poslancom v tzv. tichej koalícii so Sociálnodemokratickou stranou Slovenska, pričom bolo známe, že predseda klubu poslancov za SDSS Alexander Dubček nebol za rozdelenie štátu. Vo Federálnom zhromaždení aj mimo neho sme mali úzky kontakt s poslancami HZDS, ale najmä s poslancami SNS. Utvrdzovali sme sa medzi sebou v tom, čo je pre slovenský ľud z hľadiska budúcnosti potrebné a výhodnejšie. Výdatne nám v tom pomáhali českí vládni poslanci, lebo v Prahe a jej okolí iný názor nebolo počuť, iba ako sa oddeliť od Slovákov.

2. Hlasovanie za prijatie zákona o rozdelení ČSFR považujem za svoj najväčší politický čin v živote a som naň hrdý, aj keď mi priniesol mnoho príkoria. Zrejme sa nepredpokladalo, že agrárnik, ktorý v decembri 1989 zakladal Československú stranu poľnohospodársku práve v Prahe s priateľmi Čechmi, bude hlasovať za zánik federácie. Ibaže už v máji 1990 som

sa utvrdil v tom, že politická cesta pre poľnohospodárov je mať vlastnú slovenskú politickú stranu a ňou presadzovať ciele slovenských poľnohospodárov. Preto som v októbri 1990 založil Roľnícku stranu Slovenska (RSS). Od roku 1994 až do odchodu do dôchodku v roku 2002 som bol poslancom NR SR. Dôchodok som dostal vymeraný ešte podľa starých predpisov, takže niet mi čo závidieť.

3. Roky 1993 – 1995 boli veľmi zložitými. Delil sa federálny majetok. Udržať nový, malý a samostatný štát bola veľmi náročná politická zodpovednosť a to, že sa udržal a napredoval, považujem za najväčšie pozitívum. Prispeli k tomu nielen politici, ale všetci ľudia, ktorým tento štát ležal na srdci. Negatíva sa ukazujú v ťažkom postavení mnohých rodín. Považujem to za dôsledok globalizácie sveta a všemocného fenoména demokracie, lebo jej bezuzdnosť, najmä na ulici a v médiách, stráca potrebné hranice a napadá systém, ktorého je vlastne podstatou. Zastaviť tento proces, zdá sa mi, je nad sily dneška.

KAMIL HAŤAPKA (SNS)



1. V prvom rade preto, lebo sa cítim slovenským patriotom. Tak som bol vychovávaný v národoveckej rodine. Otec pochádzal z Oravy a bol zakladateľom SNS. Spolupracoval s Martinom Rázusom. Mama sa narodila v Zemianskom Podhradí, kde pôsobil Štúr, Rizner, Holuby... Treba dodať viac? A tiež preto, že ako tréner československej cyklistickej reprezentácie všade v zahraničí nás označovali za Čeko, akoby Slovensko neexistovalo.

2. Som nesmierne hrdý, že aj mojim hlasom som prispel k vzniku Slovenskej republiky! Splnil sa môj sen, len ma mrzí, že sa toho nedožili moji rodičia. V apríli 1993 som nastúpil do kancelárie prezidenta republiky vo funkcii radcu pre styk s verejnosťou, tak ako vierceri moji kolegovia – poslanci z Prahy. V októbri 1994 som bol zvolený za poslanca NR SR, zastával som funkciu predsedu Výboru pre vzdelanie, vedu kultúru a šport. Neskôr som pokračoval v diplomatickej misii v Mexiku, kde som kedysi pôsobil ako šéftrener mexickej cyklistiky.

3. Musím povedať, že takto som si to nepredstavoval. Aby Slovensko bolo rozkradané, ľudia väčšinou nezamestnaní a chudobní. Kde sú tie časy, keď všetci občania mali prácu, ba povinne pracovali aj naši spoluobčania cigá-

ni! Mali sme svoju armádu a istotu, že aj v noci môžeme prejsť cez ulicu! Viem, povieť, že sme boli pod kuratelou ZSSR. A teraz nie sme pod tutorstvom Európskej únie a USA? Toto je tá naša SLOBODA a SAMOSTATNOSŤ? Ešte šťastie, že EÚ sa časom rozpadne tak ako všetky veľké ríše a zlepenice. História sa opakuje. Vlášnu nám Tí, ktorí Slovenskú republiku nechceli, sedia v NR SR a niektorí ako Čarnogurský, Radičová, Vášáryová, Bútora a ďalší čechoslovakisti by nedbali byť zvolení za prezidenta štátu, ktorý odmietali. Mohol by som pokračovať, veď môžem si to dovoliť – som bývalý pétépák! Prínos vidím v tom, že občania, ktorí na to majú, môžu slobodne cestovať po svete, deti môžu študovať v zahraničí a máme viac banánov a pomarančov, na nedostatok ktorých sa niektorí sťažovali...

EVA MITROVÁ (HZDS)

1. Nehlasovala som proti niečomu, ale za vznik samostatného Slovenska. Dôvod? Národ, ktorý nevymizol z dejín napriek stáročiam cudzej vlády (určitý čas aj neúprosňého národnostného útlatku), ktorý prežil, zachoval si svoj jazyk a charakter, mal právo aj povinnosť zodpovedne využiť danú historickú príležitosť. Výzvu, overiť si a dokázať, že je schopný rozmyšľať a rozhodovať vlastnou hlavou a bez pomoci štát na vlastných nohách. Nešlo o rozhodovanie, skôr vďaka za možnosť byť pri tom.

2. „Pocity“, a to dosť intenzívne, som zažila oveľa skôr, ešte pred tým, ako došlo na hlasovanie. Ako podpredsedníčka Snemovne ľudu som viedla do Štrasburgu delegáciu FZ, ktorá mala obhajovať pripravované rozdelenie federácie. Kým poslanci Poľska a Maďarska v tom čase vecne vyjednávali o asociačných dohodách, naša delegácia (musím zdôrazniť, že českí aj slovenskí poslanci vystupovali jednotne) podstúpila veľmi nepriemerný, priam inkvizitný výsluch. Najprísnejšie, plný nedôvery vystupoval nemecký europoslanc, generál Holtzfuss. Sediace predsedníckym stolom som prvý a posledný raz zažila, že mi prechvenie rúk zvonila šálka s kávou. Podstatné bolo, že sa naša misia skončila úspešne. V skutočnosti o mojom ďalšom pôsobení rozhodli asi práve jej výsledky, lebo po návrate som bola vyslaná do Štrasburgu ako posledná československá a neskôr prvá slovenská veľvyslankyňa pri Rade Európy. Prvý január 1993 som prežila už v Štrasburgu a len cez telefonát z Bratislavy som sa dozvedela, ako prebiehal prvý deň v hlavnom meste samostatného Slovenska.

3. Začnem pozitívom: V Štrasburgu (a nielen tam) sa predpokladalo, že ekonomicky sa Slovensko položí do 3 – 4 mesiacov. Nestalo sa, dokonca sme aj v eurozóne skôr ako ostatné štáty V4, ktoré sme museli dobiehať. Veľmi negatívne vnímam prevládajúce priority a hodnotový systém v spoločnos-

ti (pozri „smotánka“), vulgárnosť ako prirodzený súčasť slovného prejavu v kultúrnych ustanovzeniach a v televízii, neriešené zneužívanie sociálnej siete a epidémiu vysokých škôl a univerzít s následnou devalváciou školstva.

JÁN SMOLEC (HZDS)



1. Lebo Slováci v nej hrali druhé husle a voliči, ktorí ma volili za poslanca FZ ČSFR, jednoznačne chceli, aby sme sa rozdelili.

2. Veľmi dobrý. Pomohol som splniť túžbu Slovákov po samostatnosti. Rozdelili sme sa ústavne, kultúrne a najmä bezbolestne. Svet nás za tento spôsob rozdelenia obdivoval, žiaľ, naši neskorší štátni predstavitelia (nielen tí, čo rozdelenie nechceli), nepovažovali za potrebné nám povedať slovo vďaka.

3. Zle sme zvládli privatizáciu. Neuveriteľne ľahko zbohatlo pár tisíc privatizérov, ale zároveň sa desiatky tisíc Slovákov ocitlo na hranici chudoby. Prechod od socializmu späť ku kapitalizmu cez divokú privatizáciu nebol vydařený. Mne osobitne je smutno zo stavu, do akého dospeli slovenské médiá. Opantal ich bulvár, amorálnosť a cielená, zákerná antislovenskosť. Vďaka Bohu, že Matica slovenská pod novým vedením prebúdzala slovenské vlastenectvo.

LUBOMÍR ZAMIŠKA (HZDS)

1. Môj postoj sa vyvíjal dlhé roky. To nebolo rozhodnutie proti niekomu, ale za niečo. Nefunkčnosť federácie sa potvrdzovala aj v každodennom živote federálneho parlamentu. Slovenskí poslanci nemali šancu presadiť vlastné návrhy. Ani keby boli bývali jednotní, čo neboli. Čechov bolo jednoducho dvakrát viac. Česi chceli federáciu transformovať na unitárny štát, my sme si zvolili cestu štátnej samostatnosti.

2. Určite pocit hrdosti, že som mal tú česť byť pri tom. Nebolo to jednoduché rozhodovanie. Veď išlo o rozhodnutie s dlhodobými účinkami. Črtala sa však budúcnosť, keď sme konečne mohli byť zodpovední sami za seba, za svoje úspechy, ale aj za svoje chyby. Po 1. januári 1993 som sa najprv vrátil do svojho pôvodného zamestnania. Neskôr som pracoval v oblasti diplomacie. Vo Varšave sme, podobne ako inde, začínali budovať veľvyslanectvo prakticky od nuly. Mal som tiež možnosť vychutnať si „z politických dôvodov“ aj obdobie, keď som bol registrovaný na úrade práce ako nezamestnaný.

3. Čas ukázal, že naše rozhodnutie vytvoriť si vlastný štát bolo správne.

Už len fakt, že onedlho oslávime 20. výročie jeho vzniku, je dôkazom životaschopnosti krajiny. Tešia ma všetky úspechy Slovenska a som smutný, keď sa nám darí menej. Za negatívum považujem nejednotnosť politických elit pri stanovovaní a realizácii vízií vo všetkých oblastiach. Profesionálnu a strategické myslenie potláča prílišné politikárčenie a žabomyšie vojny.

Neboli sme na námestiach iba zneužitým komparzom? Ale kto bol režisérom udalosti?

Otázky okolo nežnej revolúcie

Štefan ŠUGÁR – Foto: archív autora

V československej redakcii Slobodnej Európy musela vládnuť začiatkom novembra 1989 ponurá nálada. Redaktori ostatných zahraničných redakcií už dlhší čas prichádzali pred mikrofón so senzačnými správami o tom, ako sa ich krajiny postupne odpútavajú od sovietskeho vojensko-politického monolitu, len z Československa neprichádzali správy o nejakej prevratnej udalosti, akou bola napríklad správa o páde berlínskeho múra 9. novembra 1989.



Revolučné stretnutie v SND.

Z tejto letargie a pasivity sa nepodarilo spoločnosť v Československu vyburcovať ani prominentnému emigrantovi Pavlovi Kohútovi, ktorý poslucháčov Slobodnej Európy presvedčoval, že ak chcú, aby sa komunistický režim položil, na Václavské námestie ich musí prísť demonštrovať nie niekoľko tisíc, ale aspoň milión občanov. Nepochodil.

...

Náladu ľuďom nezdvihla ani Gorbačovova návšteva Československa, od ktorej si občania sľubovali, že pomôže deložovať z mocenských pozícií konzervatívnych konsolidátorov dosadených Brežnevom. Naopak, na zasadaní Ústredného výboru KSČ, na ktorom mal byť odvolaný Vasil Bifak, tento presadil odstavenie svojho protivníka Bohuša Chňoupka z funkcie ministra zahraničných vecí.

Jediné východisko z tejto patovej situácie bolo preniesť politický zápas z politických sekretariátov na ulicu... Otázkou bolo, kto v ňom ponese kožu na trh. Žreb padol na študentov. Blížil sa Medzinárodný deň študentstva, ktorý sa oslavoval na pamiatku nacistami zabitého študenta Opletala. To sa komusi hodilo do jeho plánov. Študentom sa pri tejto príležitosti mohla povoliť manifestácia na Albertove, disidenti mohli odísť spokojne na chalupy, vysokí predstavitelia strany a vlády si mohli plniť svoje povinnosti alebo tiež oddychovať mimo Prahy, iba pohotovostné oddiely bezpečnosti nedostali na tento deň voľno.

Ďalší vývoj udalostí, ktoré Václav Havel nazval nežná revolúcia, je už notoricky známy. Zástup študentov pri odchode z Albertova bol nasmerovaný na Národnú triedu, kde ich už čakali pohotovostné oddiely VB s obuškami. Medzi nimi bol aj istý Žifčák, agent ŠTB, ktorý pod falošnou identitou študenta Šmída predstieral, že je mŕtvý. Ak organizátori tejto akcie predpokladali, že táto predstieraná smrť vyvolá medzi obyvateľmi zdesenie, pobúrenie a sympatie k zmasakrovaným študentom, predvídali správne.

Zmlátení a dokrvavení študenti prišli ešte po zásahu medzi svojich priateľov v divadlách a vzrušene opisovali surový až sadisticky krutý zákrok na Národnej triede. Už na druhý deň sa študenti začali spontánne zhromažďovať, aby sa spoločne rozhodli reagovať na tento čin protestným štrajkom, ku ktorému sa ešte v ten istý deň prihlásili na stretnutí v Realistickom divadle Zdenka Nejedlého herci. Účastníci stretnutia vyzvali divadelníkov v celom Československu, aby sa pripojili k študentskému štrajku, aby nehrali a aby namiesto divadelných predstavení ponúkli divadelné priestory na širokú verejnú diskusiu. Herci na svojom stretnutí tiež navrhli vyhlásiť na 27. novembra dvojhodinový generálny štrajk.

Slobodná Európa mohla teda konečne vyslať správy, na ktoré tak dlho čakala.

...

Výzvu pražských divadelníkov priniesol do Bratislavy Milan Kňažko. Činohra SND na výzvu okamžite reagovala a už v nedeľu pred predstavením na Malej scéne Martin Huba prečítal výzvu pražských divadelníkov a oznámil, že herci sa pripájajú k štrajku a predstavenie hry Zberné stredisko odpadá. Diváci prijali oznámenie s pochopením, o vrátenie vstupného nemali záujem, rovnako ako o následnú besedu.

Operný súbor na výzvu Občianskeho fóra reagoval protestným mítingom až v pondelok. Výzvu na verejnú diskusiu si však vysvetlili po svojom.

Keď sa zdvihla opona, javisko bolo prázdne, členovia operného súboru boli v civilných oblekoch, aby sa, obrazne povedané, neskrývali za postavu, vystupovali tu sami za seba ako občania tohto štátu. Bol to sympatický prejav ich osobného občianskeho protestu proti udalostiam na Národnej triede. Ale neboli tu všetci. Niektorí sa v divadle objavili až po niekoľkých dňoch.

Výzvu českých divadelníkov prečítal umelecký šéf operného súboru Juraj Hrubant, ale súdiac podľa prejavu nehovoril

len za umelecký súbor, ale aj za seba ako člen strany, keď pripomenul, že „myšlienke komunizmu je cudzie všetko to, čo brzdi ľudský vývoj, ľudský pokrok a neberie do úvahy mienku iných“.

Na základe výzvy pražských divadelníkov, aby sa všetky divadlá pridali k štrajku študentov, mala nasledovať beseda s divákmi o posledných udalostiach v spoločnosti. Lenže kosi rozhodol, že na tomto mieste sa míting skončí, a preto sa neočakávane pomaly začala spúšťať železná opona a zhasínať svetlá. Šokované obecnstvo sa začalo búriť, písať, protestovať. Vtedy vyskočil z bočnej lôže známy rozhlasový hlásateľ a zakričal: Ľudia, nebojte sa. To nezachína nové temno. Zhasínanie svetiel sa skončilo, zo svojich miest v hľadisku vybehlo niekoľko disidentov na čele s Milanom Šimečkom a so spisovateľkou Hanou Ponickou, ktorá ešte pred niekoľkými hodinami sedela za mrežami, a zaujali miesto na javisku pred spustenou železnou oponou. A od tejto chvíle sme už boli účastníkmi mítingu v rézii autentických predstaviteľov nežnej revolúcie, na ktorom hlavné slovo mala subtilná, skromná spisovateľka, ktorá tichým hlasom sa zdôverovala so svojimi neblahými skúsenosťami a poznatkami z „komunikácie“ s príslušníkmi bezpečnostných orgánov. Jej protištátna činnosť spočívala v tom, že si chcela polože-

ním kvetov uctiť pamiatku obetí sovietskej okupácie pri jej výročí.

Míting mal však aj tretie dejstvo, pretože po skončení besedy vybehol na javisko zrejme člen súboru a začal spievať hymnickú pieseň Kto za pravdu horí. Spontánnosť, s akou sa pridalo k predspevákovi obecnstvo, naznačovala, že v spoločnosti existuje ešte jedna sila, ktorá prehovorí a aj prehovorila do ďalšieho politického vývoja v Československu.

...

Takto sa začala v historickej budove Slovenského národného divadla nežná revolúcia. Z toho, ako sa menilo zloženie účinkujúcich na javisku i v zákulisí, bolo zrejme, že pokiaľ ide o demontáž starého systému, nevládla medzi účastníkmi mítingu jednota. Na jednej strane bola na mítingu zastúpená tá časť verejnosti, ktorá sa k nežnej revolúcii pridala v poslednej chvíli, a na druhej strane skupina disidentov, ktorá bola režimom perzekvovaná. Ironiou osudu bolo, že nielen v divadle, ale aj v spoločnosti skupina konjunkturalistov bola neraz početnejšia, a keďže pri vyjadrovaní nedôvery sa uplatňovala demokratická zásada väčšiny, mohla táto bez problémov niektorých bývalých oponentov režimu prehlasovať. Nemálo ľudí, ktorí počas konsolidácie boli za svoje postoje diskriminovaní a perzekvovaní, boli teraz demokratickým hlasovaním nespravodlivo odstavení.

Mnoho ľudí, sklamaných vývojom v Československu si dnes po rokoch kladie otázku, či nežná revolúcia bola skutočnou revolúciou a či jej adorácia je na mieste. Prominentný český novinár Karel Hvižďala má na túto otázku jednoznačnú odpoveď: „Pripomeňme si, čím to všetchno před lety eskalovalo: Lži, že byl zabít Martin Šmíd na Národní třídě. Martin Šmíd, syn novinářky Jany Šmídové, tehdy z deníku Svobodné slovo, byl zdravý a živý doma. Dálnopisy světových agentur chrlily zprávy o Šmídově smrti, na jevišti divadel o tom hovořili stávkující ředitelé a Janu Šmídovou, která správu demontovala, nikdo neposlouchal. Nebezpečné otázky proto zní: Můžeme být na takovýhle začátek změny hrdí, když začal lží a o žádnou revoluci nešlo, když odpůrců režimu bylo tak zoufale málo: jen pár disidentů a studentů?“



Ján Budaj, Milan Kňažko a Fedor Gál (vpravo).

Okrúhle výročia a jubileá nám majú v prípade významných udalostí pripomínať, ako sa plynutím času vzdaľujeme od tých dní, keď sa udiali veci, čo navždy zmenili budúcnosť. Ľudská pamäť je (ne)milosrdná, rada zabúda a zahmlieva, skresľuje a gumuje to, čo si nechce pripomínať.

Od minulosti k budúcnosti

Čím ďalej sa posúvame na časovej osi, tým menej sú pre nás historické udalosti jasné, fakty sa pretkávajú polopravdami i zjavnými nepravdami a môžeme sa spoliehať už iba na historikov (skutočne môžeme?...), že nám objektívne pripomenú a vysvetlia, čo sa kedy-tedy vlastne stalo. Ak si nebudeme s kritickým nadhľadom pripomínať vlastnú minulosť, naša budúcnosť môže byť veľmi nejasná...

Slovenská republika oslavuje výročie svojho vzniku vždy so začiatkom nového roka. Zmena geopolitických siločiar nám priniesla možnosť žiť ako slobodní občania vo vlastnom štáte. Zdravé seabavedomie občanov Slovenska je základom racionálneho vlastenectva, ktoré otvorila v sebe ľudia väziaci si sami seba i históriu a kultúru svojho národa. Preto je zarážajúce, že okrem výnimiek málokto z verejných činiteľov si spomenú, že by bolo dobré pripomenúť si, prečo a v akom štáte to vlastne žijeme, so všetkými kladmi i záporni jeho vzniku a doterajšej existencie.

Prvého januára 1993 sa zrodila nová samostatná Slovenská republika. Bratislava sa stala metropolou nezávislého štátu. Aj keď rozdelenie spoločného štátu Čechov a Slovákov časť slovenskej spoločnosti prijala s istou dávkou ľútosti, lebo oba národy spájalo množstvo spoločných pút a napriek negatívnym skúsenostiam z dávnejšej i celkom nedávnej minulosti zostali si veľmi blízke. Veľmi rýchlo sa ukázalo, že osamostatnenie sa Slovákov i Čechov bolo správnym a logickým krokom. Už v prvých hodinách existencie Slovenskú republiku diplomaticky uznalo šesťdesiatdva krajín sveta. Prvé roky existencie súčasnej Slovenskej republiky boli poznačené úsilím o vytvorenie štruktúr a orgánov zodpovedajúcich samostatnému štátu, čo vzhľadom na nedostatok skúseností a potrebnej infraštruktúry bol mimoriadne náročný proces.

Povedzme si v dobrej vôli, že Slovensko ako štát chce byť v budúcnosti úspešné a jeho predstavitelia chcú zabezpečiť pre svojich občanov šancu na trvalo udržateľný rozvoj našej vlasti. Berme to ako želaný rozumný predpoklad a nádej do ďalších rokov. Na vlastnú budúcnosť sa treba pripravovať neustále a poctivo, pretože zanedbanie akejkoľvek zdanlivej maličkosti môže mať v čoraz náročnejšom boji o prežitie v dnešnom zrýchlenom svete fatálne dôsledky. V každodenných politických šarvatkach a mediálnych aférach nám zrejme uniká, že budúcnosť je už zajtra a každodenný život ľudí budú čoraz viac ovplyvňovať neúprosne siločiar, ktoré dnes možno ešte celkom jasne nevidno...

Roman KALISKÝ-HRONSKÝ



Z domova: slovenskému svetu

Ak by som bol básnik, začal by som v duchu okrídlennej vety o tom, že čas letí „jak kone splašené“. To by som sa však musel vrátiť o desaťročia do minulosti. Povedzme do roku 1976, keď som prišiel pracovať do Matice slovenskej. Ešte vychádzali noviny Matičné čítanie, ale už sme v redakcii začali pripravovať vydávanie mesačníka Slovensko.

Na periodikum začal časopis vychádzať netypicky uprostred roka, jeho prvý šéfredaktor Štefan Haviar nemal vtedy ešte ani (podobne ako ja) tridsať rokov. Z Martina do Bratislavy som odchádzal v roku 1988, do Slovenska som prispieval iba „príležitostne“. Od roku 2008 (teda od jeho polovice) redigujem časopis externe.

Nezanedbateľným dôvodom na návrat do „pôvodných vôd“ bola jeho trvalo nosná problematika – krajanská. Mnohogenračná téma života Slovákov žijúcich v rozličných štátoch sveta na všetkých obývaných kontinentoch si od novinára popri základnej profesii žiada „navštíviť“ to, čo sa ani neodvažujem vyjadrovať bežnou otvorenosťou. Znelo by to sčasti sentimentálne, mohlo by sa to vysvetľovať ako istá výlučnosť či nedostatočne kritická priklonnosť k tým, ktorí sa rozhodli žiť mimo svojej vlasti. Naším občanom doma, ktorí z osobných dôvodov (podporených povedzme viacerými vecnými argumentmi) emigráciu neuznávajú, by som asi nevedel dostatočne „dôveryhodne“ vysvetliť, prečo „krajanskú problematiku“ vnímam ako výsostne „vnútropolitickú“ záležitosť.

Ba sa mi zdá, že pri návratoch k tejto téme ostávam osamotenejší. A myslím, že top nie je iba osobný pocit. Keď ma minister kultúry Slovenskej republiky Ivan Hudec v polovici 90. rokov poveril vedením sekcie, v ktorej pôsobil aj krajanský odbor (jeho riaditeľom bol Claude Baláž, odbornou pracovníčkou doteraz aktívna Mária Katarína Hrkľová), veril som, že sa Slovensko konečne naplno otvára „slovenskému svetu“. Po parlamentných voľbách však prišiel na úrad nový minister a ten mal „na vec“ celkom iný náhľad. Krajanská problematika prestala byť celonárodnou témou, dnes sa k nej často stavíme buď výročno-sviatočne, alebo skupinovo (s dosť striktnou vylučovacou metódou v duchu: kto je hoden venovať sa jej – a koho treba z tohto kola administratívne vylúčiť).

Verím, že publikačný priestor, ktorý teraz otvára redakcia týchto novín, nebude o jednostrannej konfrontácii. A budem úprimne rád, ak pomôže pri hľadaní vzájomných kontaktov a vytváraní užitočných väzieb.

Dušan MIKOLAJ
Foto: archív SNN

Naši krajanovia Slováci v Maďarsku vedia ako ďalej, podporme ich! Hľadanie odpovedí na páľčivé otázky

Text a foto: Jozef SCHWARZ

Po ročnej pauze Zväz Slovákov v Maďarsku (ZSM) usporiadal 30. novembra a 1. decembra 2012 v Mlynkoch konferenciu na tému: Ako ďalej, Slováci, v Maďarsku? Zúčastnilo sa na nej vyše 90 zástupcov občianskych organizácií, slovenských samospráv a škôl v Maďarsku, aby spoločne hľadali odpovede na najpálčivejšie otázky budúcnosti našej Slovače v tomto štáte.



Slováci v Maďarsku vedia, čo potrebujú od Slovenska.

Predsedička ZSM Ruženka Egyedová Baráneková uviedla, že konferencia je pokračovaním dialógu, ktorý začali v roku 2000. Už na prvej konferencii v Békešskej Čabe sa usilovali o dialóg, ktorý je potrebný na najvyššej úrovni medzi vládou Maďarskej republiky, Celoštátnou slovenskou samosprávou v Maďarsku (CSSM), medzi ňou a občianskymi organizáciami Slovákov v Maďarsku, ale aj medzi organizáciami navzájom.

„Dialóg musí viesť aj vláda SR s vládou Maďarskej republiky a bolo by veľmi dobre, keby sme aj my ako zástupcovia národnosti boli pri týchto rokovaniach. Takže základným mottom našej konferencie je dialóg, aby sme všetci, ktorí patrime k slovenskej národ-

nosti, mali pocit, že sme aktívnymi účastníkmi nášho bytia, nie len jeho pasívnymi pozorovateľmi.“

■ KVALITA SEBAREFLEXIE

Ako aktívny účastník konferencie zo Slovenska (vystúpil som na tému: Je možné udržať slovenskosť v maďarskej krajine?) chcem podčiarknuť kvalitu sebareflexie tamajších Slovákov. Preč sú časy, keď sa ich pozornosť sústreďovala najmä na otázky folklóru v spevnej, tanečnej či kuchynskej podobe. Účastníci konferencie síce hovorili aj o politike vlády SR ku krajanským komunitám (prítomný bol veľvyslanec SR Peter Weiss a Igor Kováč v zastúpení predsedu Úradu pre Slo-

vákov žijúcich v zahraničí), ale podstatný čas venovali problémom a možnostiam ponúkaných národnostným zákonom v Maďarsku, právam a ochrane národnostných menšín, zákonodarstvu a reformám v Maďarsku, príprave menšín v Maďarsku na nastávajúce voľby, ako i školstvu, kultúre či parlamentnému zastúpeniu menšín v Maďarsku. Zhodnotili ich kriticky a vecne. Ponúkli vlastné riešenia.

■ OBAVY ZO ZÁKONA

Predsedička ZSM a viacerí účastníci z radov tamajších Slovákov presne formulovali obavy z najnovšieho zákonodarného postupu maďarského štátu. Predovšetkým: nový volebný zákon znevýhodňuje národnostné menšiny – problémom je skutočne diskriminačná registrácia voličov, ktorú zavádza nový volebný zákon. Ak sa neregistrujú vopred, nemôžu voliť. Preložené do slovenčiny, ak chcú občania voliť, musia sa predtým písomne zaregistrovať, vrátane rozhodnutia, či chcú voliť ako Slováci alebo ako Maďari. Ak sa volič zaregistruje napr. ako Slovák, bude voliť len svojho národnostného kandidáta, nemôže už voliť všeobecne politickú stranu (Predpokladá sa, že ak sa chce dostať do parlamentu národnostný poslanec, musí získať okolo 18 tisíc hlasov. Pred de-

siatimi rokmi sa k Slovákom v Maďarsku hlásilo približne 17 tisíc občanov.)

■ OTÁZKA ŽIVOTA A SMRTI

Nové legislatívne zmeny sa nevhodne dotýkajú aj národnostného školstva v Maďarsku. Od 1. januára 2013 preberá štát školy, ktoré doteraz patrili samosprávam. Štát bude vymenovávať riaditeľov škôl, bude rozhodovať o tom, či sa v nich slovenčina bude vyučovať, a aj keď samospráva má právo veta, príliš veľa nejasností pretrvávajú. So slovenskými národnostnými pedagógmi, s riaditeľmi škôl sa nevedel žiadny dialóg. Obidva problémy (voľby a národnostné školstvo) a ich správne riešenie v prospech práv národnosti je pre osud slovenskej národnostnej menšiny v Maďarsku skutočne otázkou života a smrti.

Nuž ako ďalej, Slováci, v Maďarsku? Konferencia priniesla z ich strany dobrú identifikáciu úskalí maďarskej národnostnej politiky a jasné, kvalifikované odpovede na túto základnú otázku. Zároveň upozornila, že na ich prekonanie nestačí aktívna občianska činnosť samotných Slovákov v Maďarsku. Pomocnú ruku musia podať aj Slováci z materskej krajiny. A nevyhnutným predpokladom je ústretovosť, priam pozitívna diskriminácia národnosti zo strany maďarského štátu.

Mladosť šesťdesiatročného súboru Nadeje na parížskom predmestí Bagneux Verili budúcnosti naplnenej mierom a šťastím

Text a foto: Claude BALÁŽ

V sobotu 24. novembra 2012 sa v parížskom banlieue Bagneux na rue Charles Michels konalo významné kultúrne podujatie venované 60. výročiu vzniku Folklórneho súboru NADEJE – L'ESPOIR. Jeden z najstarších aktívnych krajanských súborov v Európe vznikol v roku 1952 po návšteve mladých krajanov z Francúzska v Československu. Očarení folkloristami zo súboru Radosť z Brna sa rozhodli, že aj oni vytvoria kultúrnu skupinu. Dali si názov odrážajúci ich vieru v budúcnosť naplnenú mierom a šťastím.

Začiatky boli nesmierne ťažké, ale postupne ich vystúpenia nadobúdali stále väčšiu nádej, istotu, sebadôveru a umeleckú kvalitu. Počas šesťdesiatročnej existencie sa v súbore vystriedalo vyše tristo tanečníkov a spevákov z troch generácií. Vystupovali vo viacerých európskych štátoch – vo Veľkej Británii, v Belgicku, v Grécku, vo Švajčiarsku, v Taliansku. Pravidelne sa zúčastňujú na kultúrnych podujatiach vo Francúzsku.

■ FOLKLÓRNE NÁVŠTEVY

Na Slovensku sa Folklórny súbor NADEJE predstavil na tých najvýznamnejších folklórnych slávnostiach – vo Východnej, v Helpe, v Terchovej, na Myjave, a účinkoval aj v Michalovciach, Klenovci, Humennom či Braväcove. Od roku 1976 pravidelne vystupuje na folklórnych slávnostiach Pod Poľanou v Detve v programe Krajanská nedeľa. V rámci Dní zahraničných Slovákov v Slovenskej republike videli tento súbor diváci v mnohých slovenských mestách a obciach. V Česku sa zúčastnil na spartakiádach, na Celosvetovej výstave v Prahe a na Morave sa predstavil na podujatiach Slo-

vácko v Hluku a Jánošíkov dukát v Rožnove pod Radhoštěm.

V roku 1976 vznikla prvá detská skupina Nadejčok, aby zabezpečila neprerušovanú budúcnosť

REFLEXIA

súboru dospelých. Deti vystupovali v programoch súboru a dnes sú jeho aktívnymi členmi. Dlhoročným vedúcom Folklórneho súboru Nadeje je rodený Francúz – Daniel Compagnon. Pri svojej manželke Monike, ktorá sa narodila vo Francúzsku slovenským rodičom, sa naučil po slovensky a stal sa vytrvalým propagátorom a pestovateľom slovenskej kultúry vo Francúzsku. Je nositeľom najvyššieho štátneho vyznamenania Slovenskej republiky Radu Bieleho dvojkríža, ktorý prezident udeľuje iba zahraničným osobnostiam vykonávajúcim pre Slovensko zvlášť významné činy.

■ STOVKY NADŠENCOV

Folklórny svet má osobitý čaro. Len medzi jeho pestovateľmi a šíriteľmi môžeme stretnúť vášnivých nadšencov, ktorých životným cieľom je predstavovať tance, spevy a tradície národov. Vo Folklórnom súbore Nadeje pôsobia potomkovia slovenských, českých a

moravských vysťahovalcov spolu s francúzskymi sympatizantmi. Za celé obdobie svojej činnosti sa zoznámili so stovkami tanečníkov, spevákov a muzikantov iných kultúr. Medzi mnohými vznikli nerozlučné priateľstvá.

Jubilejný večer šesťdesiatročného súboru sa konal v preplnenej sále Leó Ferré. Bol plný spomie-

Po skončení kultúrneho programu sa krajanovia pri tónoch ľudových kapiel zabávali dlho do noci.

Súčasťou osláv bola výstava, ktorá vo fotografickej podobe dokumentovala šesťdesiatročnú históriu Folklórneho súboru Nadeje. Folklór ako neoddeliteľná súčasť kultúry a kultúrneho dedičstva každého národa je doslovne



jeho pýchou. Krajanskému súboru z Paríža patrí veľká vďaka za to, že slovenský, moravský a český folklór vo svojej neopakovateľnej podobe sa v jeho umeleckej interpretácii stal nielen nositeľom identity v cudzom prostredí, ale je aj trvalou súčasťou celoeurópskeho kultúrneho dedičstva.

Novinár Ján Smolec bol všade, kde sa pripravovala pôda a podmienky pre slovenskú štátnosť

Nepoznal malé a veľké témy, ale iba človeka

Nedávno som sa stretla so skvelým slovenským maliarom Ondrejom Zimkom. Zvrtli sme reč na našich priateľov, na vynikajúce osobnosti slovenského národa. Tu sa Ondrej zamračil a povedal: „Toľkých vyznamenávajú a pritom tohto roku oslavujú mnohí významní Slováci osemdesiatku, no predstaviteľov štátu to nezaujímajú.“ Ondreja Zimku som spoznala v redakcii REPUBLIKY.

Eva ZELENAYOVÁ – Foto: archív, II

Jeho pohotové kreslené komentáre dodávali denníku, ktorý si predšavzal chrániť slovenskú štátnosť, jedinečnú pridanú hodnotu. Šéfoval mu Janko Smolec, jeden z tých vzácných Slovákov, čo v tomto roku oslávili osemdesiatku. A aj keď sa narodil vo Francúzsku, nestal sa francúzskym vlastencom ako iný Slovák – dnes šéfredaktor istého týždenníka – americkým.

Ján Smolec mal ohromný cit na výber spolupracovníkov, takže v REPUBLIKE sa stretol tím ľudí, ktorý z denníka s nákladom 15 tisíc výtlačkov dokázal v krátkom čase urobiť mienkotvorné noviny s výše 80- až 100-tisícovým nákladom. Na porovnanie, denník SME dnes vychádza nákladom tridsaťtisíc výtlačkov...

Slovenská republika i denník Slovenská REPUBLIKA si boli veľmi blízke. Obidve vznikli z lásky, nie „z opovrhnutiahodných motívov mečiarovských lúpežníkov...“, ako pohnútky na vznik štátu pomenoval onen šéfredaktor spomínaného týždenníka – americký vlastenec. Smolec nemohol nebyť pri tom. Vo Federálnom zhromaždení hlasoval za zánik federácie, v Bratislave pripravoval pôdu na vydávanie slovenských novín. Veľmi presne vycítil, že nový štát sa nezaobíde bez mediálnej podpory a novinárov, zapálených vlastencov.

Obaja sme kedysi pracovali v Smene. Janko podstatne skôr ako ja a azda aj preto sme sa v Smene nikdy nestretli. Až raz. Krátko po novembrových udalostiach v roku 1989. Smenu obsadili ľudia, ktorým čitatelia prestávali rozumieť. Vedenie redakcie sa nezaoberalo názormi čitateľov. Ich záujmy prestávali byť prvoradé. Náklad Smeny začal rapídne padať.

■ CUDZINCOM V SMENE

– Ako by som sa dostal do Smeny? – oslovil ma Janko Smolec na prizemí vtedajšieho Presscentra. Budova bola strážená ako národný poklad. Na poschodie by sa neprešmykla ani myš. Na siedme poschodie, kde bola redakcia Smeny, som chodievala pešo, preto sa moji kolegovia nečudovali, keď som im udýchaná oznamovala novinu: Dole čaká Janko Smolec, chce prísť do redakcie. Aké bolo moje rozčarovanie, keď skupina okolo šéfredaktora Ľubomíra Chorvatoviča dostala takmer záchvat smiechu. Neveľmi som tomu rozumela, do redakcie som zavítala len na návštevu, v tom čase som bola akreditovaná v Bulharsku. Neskôr som pochopila. Redaktorov nadšených pre slovenskú štátnosť v Smene nepotrebovali. Denník si vyhládli ľudia okolo Fedora Gála, a tým bol jeho osud i osud národne orientovaných redaktorov v ňom spečatený. Neudržal sa ani Chorvatovič. No zrejme nie preto, že bol nomenklatúrnym kádom strany. Veď ho na poste šéfredaktora vystriedal ďalší straník – Karol Ježik.

■ RYTIER SLOVA

Ako sa cítil rytier slova, ako Jána Smolca nazval spisovateľ Ladislav Ťažký, keď po rokoch neslobody sa chcel dotknúť svojej Smeny? Keď sa chcel nadýchať atmosféry novín, ktoré si aj v rokoch normalizácie zachovali istý stupeň avantgardnosti? Ako privítali novinára, ktorý v Smene patrilo do skupiny legendárneho tímu žurnalistov, akými boli Gavril Gryzlov, Vladimír Ferko, Ján Čomaj, Jozef Dunajovec, Slávo Kalný či Milan Vároš? Ako sa cítil novinár, ktorý svojimi reportážami o ľuďoch a ich problémoch rozhybal stojaté vody mocenskej administratívy? Tak ako, Janko?

Túto príhodu opisuje Smolec v knižke (Ne)zabudlený reportér. Pochopiteľne, že hneď po novembrových manifestáciách obvolal vyhodnotených smenárov a dohodli sa, „že v Smene uverejnia vyhlásenie, v ktorom oznámia čitateľom, že vítajú politické zmeny v štáte a chcú prispieť k obnoveniu demokratickej spoločnosti a najmä slobodu prejavu“. Do redakcie zamierili Slávo Kalný, Oto Fülöp a Ján Smolec. Milicionár na vrátnici im oznámil, že redakciu môžu navštíviť len so súhlasom vedenia redakcie a v sprievode zamestnanca redakcie. Volali do redakcie, chceli hovoriť so šéfredaktorom. Nenašiel sa. Ani jeho zástupca.

– V redakcii nebol ani vedúci vydania, skrátka nikto, kto by troch bývalých redaktorov po dvadsiatich rokoch doviedol do redakcie, – napísal Smolec vo svojej knižke.

Smena podobne ako iné denníky prešla transformáciou, čo znamenalo, že sa ocitla v súkromnom vlastníctve. Azda dramatickejšie než Pravda či Práca, no nikdy nedosiahla úroveň svojej niekdajšej popularity.

■ SLOVENSKÁ CESTA

A Smolec? Išiel svojou slovenskou cestou. Bol všade, kde sa pripravovala slovenská štátnosť. Bol pri tom, keď sa Slovenský zväz novinárov pretváral na Syndikát slovenských novinárov. Nedokázal sa však zmieriť s nezáujmom syndikátu o veci národné. Vedenie syndikátu neprejavovalo ani najmenší záujem ochraňovať štátnosť ani objektivnosť. Nielen Smolec bol presvedčený, že fungoval v podruží novinárov odchovaných na ideológii totality. Založil klub novinárov Za pravdivý obraz Slovenska. Jeho cieľom bolo postaviť hrádz dezinformačným vlnám o Slovensku. Pod vyhlásenie sa podpísali Roman Kaliský, Ján Smolec, Ján Čomaj, Jerguš Ferko, Dušan Slobodník, Milan Blaha, Drahoslav Machala, Peter Štrelinger, Dušan Kleiman, Jozef Darmo, Imrich Demovič, Jozef Šucha, Jaroslav Chovanec, Miroslav Janek, Igor Cibula, Ivan Václavík, Anna Korimová, Štefan Šugár, Viliam Jablonický a Gabo Zelenay. Všetky mená uvádza Janko Smolec vo svojej knižke (Ne)zabudlený reportér. Vedenie syndikátu však nesúhlasilo s existenciou platformy, hoci na jeho pôde vyvíjal činnosť klub maďarských novinárov. Neskôr sa klub Za pravdivý obraz Slovenska stal základom novej novinárskej organizácie – Združenia slovenských novinárov.

Ján Smolec sa po novembri 1989 stal riaditeľom vydavateľstva Tatrapress a vytvoril v ňom edíciu Svedectvá. Začali v nej vychádzať knižky o utajovaných slovenských osobnostiach a období, ktoré malo navždy zostať pred verejnosťou tabu. Na kresťanské knižky o Jozefovi Tisovi sa zúčastnil aj Ľubomír Feldek. V ten deň sa v centrálne VPN rozhodlo o odchode Mečiarovho krídla. S Feldekom teda zamierili na Nálepkovu ulicu..., hoci pôvodne mali v pláne čašu vína.

– Už vtedy mi bol sympatický pronárodný postoj Mečiara, – zaspomínal si Janko Smolec. A nielen jemu.

■ POSLANCOM V PRAHE

V tom čase už bol na trhu týždenník Slobodný piatok, ktorý novému politickému subjektu HZDS vymedzil priestor v prílohe. Opäť sa o to pričínili Ján Smolec.

– V tom čase bol veľmi činnorodý najmä Gabo Zelenay, – zaspomínal Janko na euforický rok 1992. A boli to práve Gabo Zelenay a Dušan Slo-



Pripitok s už nebohým Gabom Zelenayom (vľavo) na Slovenskú republiku tesne po Novom roku 1993.

bodník, čo navrhli Smolca. Hnutiu za demokratické Slovensko za kandidáta na poslanca Federálneho zhromaždenia. Presvedčil ich svojou proslovenskou orientáciou a nebojácnosťou. Veď vydanie knižky o Tisovi bol v tom čase viac než revolučný čin. Pri tom si vyslúžila pozitívnu kritiku od takého historika, akým je Dušan Kováč. Aj on kvitoval, že sa v knižke po prvý raz vedľa seba objavili výpovede žalcu aj obhajcu prezidenta Tisa. Najavo vyšli mnohé, dovtedy úplne neznáme či utajované fakty. Veď kto vedel, že Ladislav Novomeský svedčil v prospech Šaňa Macha?

– Nadchýnalo ma vydávať knižky o neznámych, zatajovaných dejinách Slovenska, – vyznal sa Janko Smolec.

Napokon Smolec na snem hnutia, kde sa rozhodovalo o kandidátoch na poslancov, neprišiel. Zdôvodnil to jednoducho: – Politika ma ešte ako si neoslovovala, cítil som sa novinárom a vydavateľom. Staral som sa, aby sa v Slobodnom piatku čitatelia dozvedeli pravdu o tom, čo sa na Slovensku deje. Dávali sme priestor najmä HZDS, ktoré bolo ostatnými médiami úplne ignorované alebo o ňom informovali nepravdivo či skreslene. Rovnako som počítal veľkú túžbu splatiť dlh Slovákom vydávaním kníh s historickou tematikou.

V roku 1992 však už Smolec smeroval do Federálneho zhromaždenia ČSFR, kde bol nakrátko poslancom, hoci nebol členom HZDS. Nakrátko aj preto, že uprednostnil vznik Slovenskej republiky pred osobnými výhodami poslanca a hlasoval za zánik federácie.

– Atmosféra bola hektická, kadeháci nechceli hlasovať za zánik federácie, darom sme ich presviedčali, ukazovali české noviny, nič s nimi nepohlo. Mladá fronta napríklad uverejnila anketu o obľúbených a neobľúbených politikoch. Rebríček v obľúbenosti viedol Havel, v neobľúbenosti samozrejme Mečiar. A názory Čechov? Slováci Mečiara treba nakopať do r... No ani to nepohlo našimi kadehákmi, – spomínal Smolec.

■ PROTI PRÚDU

Rok 1992 bol plný závažných rozhodnutí. Havel trebárs navrhoval také právomoci prezidentovi, ktoré by viedli k prezidentskému systému podobnému v USA. Mečiar povedal nie. Dnes už málokto vie, že Havel nebol zvolený za prezidenta ČSFR nehlasovaním slovenských poslancov v Snemovni národov. Česká strana ho na-

vrhovala za prezidenta aj po jeho abdikácii v júli 1992, no Slováci to ignorovali. Čo my už budeme voliť českého prezidenta, nech si ho zvolia Česi, uvažovali poslanci zo Slovenska, začo sa im pred budovou parlamentu ušli nielen nadávky, ale aj pľuvance. Za hlasovanie proti zániku federácie sľubovali Sládkovi republikáni Slovákom autá...Nezabralo.

Po vzniku republiky zostal Smolec bez zamestnania. Nie nadiho. Tlačová agentúra začala vydávať vlastný denník, aby v ňom zužitkovala svoj spravodajský servis. Nestretlo sa to však so záujmom verejnosti. Bolo treba niečo urobiť. Prišiel Smolec a začal vydávať štandardné noviny so všetkými pravidelnými rubrikami, s politickými komentármi, poznámkami, glosami, ktoré čitateľ v novinách očakával. Navyše s názorovou orientáciou blízko slovenským národom.

Smolec dal príležitosť každému, slovensky zmýšľajúcemu novinárovi. V redakcii si podávali ruky významní slovenskí spisovatelia a publicisti. Nemal ľahkú pozíciu, na denník útočili zo všetkých strán. Slovenská republika v prvom roku svojej existencie zažívala množstvo podrazov. Na vládu útočili opoziční politici a takmer celá mediálna sféra. REPUBLIKA akoby plávala proti prúdu. Mať svoj štát a budovať ho, nebolo ľahké, denne sa o tom presviedčali redaktori REPUBLIKY. Napokon masívny tlak na vládu vyvrcholil do predčasných volieb. A Smolec sa opäť stal poslancom, tentoraz Národnej rady Slovenskej republiky. Musel sa vzdať funkcie šéfredaktora a Slovenská REPUBLIKA po jeho odchode začala chradnúť, až napokon zanikla. Prispeli k tomu aj majetelia.

■ CHÝBA ČLOVEČINA

Janko Smolec napísal nespočetne veľa článkov, reportáží. Fučíkova cena za socializmu málokedy putovala na Slovensko. Dostal ju za reportáž o živote v Partizánskom, kde poukázal na neprirodzené zloženie obyvateľstva – na desať žien pripadal iba jeden muž. Je spoluautorom trojdielnej publikácie Zamľčaná pravda, Vec verejná. Knihu Horúce témy napísal s týmito autormi: Ťažký, Mňačko, Kaliský, Vnuk, Čomaj, Kalný, Šimečka, Vereš, Slobodník, Vároš, Hric, Mináč. Posledná kniha (Ne)zabudlený reportér patrí do základného fondu literárny faktú z obdobia vzniku Slovenskej republiky. Ako vydavateľ sa postaral o založenie už spomínanej edície Svedectvá, v ktorej vyšli knižky objasňujúce postavy slovenskej histórie. Mal veľký osobný vklad na formovaní pravdivéj a etickej žurnalistiky. Bol vyznamenaný Cenou Ľudovíta Štúra, Slovenskej asociácie novinárov, Poctou ministra kultúry SR. Za mimoriadne osobné zásluhy o vznik Slovenskej republiky mu prezident udelil štátne vyznamenanie Rad Andreja Hlinku II. triedy. Pápežské požehnanie k sedemdesiatke mu udelil Ján Pavol II. a k osemdesiatke Benedikt XVI. K osemdesiatke mu za vlastenecké zásluhy udelila Zlatú medailu Matica slovenská.

No istý smútok v duši nezaprie. Z ľahostajnosti spoločnosti k základným ľudským i národným hodnotám, z vývoja žurnalistiky, politiky. Stále je presvedčený o tom, že tá horehronská človečina, ktorá ho ovplyvnila v mladosti, sprevádza celý život a dobíja mu baterky aj v staršom veku, sa musí vrátiť do medziľudských vzťahov. Aby sa človek neodcudzil sám sebe.



Ján Smolec sa v zdraví v tomto roku dožil 80 rokov.

Rád, ktorý ako prvý chránil kresťanstvo a tisíce pútnikov vo Svätej zemi

Do roku 1300 templári vybudovali stovky hradov

Text a foto: Igor VÁLEK

Kto to boli templári, ako žili, kde a ako pôsobili? Začnime račím spôsobom – od onoho nešťastného piatku. Moc a vplyv jedného z najväčších mníšskych rádov neboli po vôli francúzskemu kráľovi Filipovi IV. Rozhodol sa kradmou rukou siahnúť na ich bohatstvo, aj na životy. Na úsvite piatka 13. októbra 1307 dal pozatýkať okolo 5 000 členov rádu i veľmajstra Jacquesa de Molay, obvinil ich z kacírstva a mnohých dal krvavo mučiť i usmrtiť...



Templársky rád bol prvým na ochranu kresťanstva a pútnikov vo Svätej zemi. Plneniu úlohy podriadil všetky aktivity – vojenské, ekonomické i politické. V 13. storočí mal zrejme až 7 000 rytierov, seržantov, služobných bratov a kňazov, ba pridružených členov bolo asi štyrikrát viac.

■ ELITNÉ SPOLOČENSTVO

Do roku 1300 templári vybudovali stovky hradov a sídel na západe Európy. Vytvorili mohutnú flotilu, stali sa skúsenými finančníkmi. Autorom

pôvodnej templárskej reguly bol svätý Bernard, opát cisterciánskeho kláštora v Clairvaux. Elitné rytierske spoločenstvo bolo viazané prísnymi povinnosťami, základ života bol odvodený od režimu benediktínskych mníchov, nosili vyholenú tonsúru a žili skromne na znamenie pokory. Nechýbalo ošetrovanie výzbroje i koní, skladali sľub prísneho celibátu. Týždenné schôdze kapituly sa konali v domoch, kde žili najmenej štyria bratia. Po kázani sa mohli o slovo prihlásiť tí, čo sa chceli dobrovoľne priznať z porušenia regúl. Keď

sa vina musela dokazovať, vinník bol potrestaný prísnejšie. Od rozhodnutia celý rok jesť z podlahy, cez odobratie výsad, až k vylúčeniu či žaláru. Na vrchole rádu stál veľmajster, disponoval určitým majetkom a opatroval vlastníctvo rádu. Pred každým dôležitým rozhodnutím – majetkové prevody, vyhlásenie vojny, uzavretie mieru, ale aj pri prijímaní nových členov – bol povinný radiť sa s kapitulou. Jeho zástupcom bol senešal, ktorý nosil bojovú zástavu. Maršal stál na tretej priečke ako najvyšší, „výkonný“ vojenský veliteľ. V 13. storočí rád vytvoril funkciu preceptora, ktorý zodpovedal za rád v Európe a v hierarchii velenia zaujímal druhú pozíciu. Pod týmito hodnosťami stáli komturi veliaci v jednotlivých regiónoch. Turkopol velil ľahkej kavalérii; podmaršal riadil remeselníkov a ďalší pomocný personál; zástavník zodpovedal za zamestnanie a disciplínu zbrojnošov a infirmár sa staral o zdravie členov rádu. Najpočetnejšími členmi rehole boli rytieri a seržanti. Väčšina členov rádu vstupovala doň v dospelom veku, najmä bojaschopní dospelí muži. Templári boli zložkou akejkolvek vojenskej operácie kresťanských vojsk, často sa zapájali aj do obliehania. Bojujúcim templárom nebolo dovolené vzdať sa, pokiaľ bola zdvihnutá ich vlajka, z bojiska sa sťahovali ako poslední. A my, vyzbrojení vedomosťami o nich,

môžeme sa zúčastniť na päťci výprav, ktoré tvorili podujatie v Žilinskom kraji...

■ OD KYSÚC AŽ PO ORAVU

Už sme hovorili o výpravách tvoriacich projekt. Bolo ich päť, každá v inom regióne kraja, zväčša pri „kulisách“ hradnej dominanty. Všetko sa začalo v júli na Kysuciach. Tu síce hrad nestojí, no templári zavítali do kaštiela v Radoli, najstaršieho sídla. Tento si pamätá najstarší kostolík na Kysuciach, ležiaci na Koscelisku, dnešnom archeologickom nálezisku. Niektorí historici uvádzajú, že templári do Uhorska prišli v 12. storočí, aby strážili pohraničné oblasti, a Kysuce sú práve na takomto území... V septembri organizátori pozornosť preniesli na templársku povesť dobrých staviteľov, veď sa hovorí, že na Slovensku postavili viacero hradov a kláštorov. Na Liptove dodnes existuje vrch Mních, na ktorom mal stáť kláštor, a dnes tu z výšky na okolitú krajinu hľadia ruiny hradu Likava. Legendy sa viažu napríklad ku kostolu v Martinčeku a najznámejšie ku Kostolu Všetkých svätých v Ludrovej. Zrúcanina Likavského hradu sa nachádza na osamelom skalnom kopci Chočského pohoria. Hrad patril aj kráľovi Matejovi Korvínovi a ďalším významným šľachtickým rodom, pred zánikom slúžil ako väzenie (trestnica).

Krásnou Gaderskou dolinou v Turci sa dostaneme k zrúcaninám niekdajšieho kráľovského hradu Blatnica. Ho-

vorí sa, že pánni a staviteľmi boli opäť rytieri s červeným krížom na bojovom plášti. Z hlbín vekov sa vynára povesť o zamurovanom mníchovi so zámku na ústach. Prvá správa o hrade, ukrytom na zalesnenom výbežku Veľkej Fatry neďaleko obce Blatnica, je z roku 1300. Táto dominanta a jej obyvatelia strážili významné cesty z Pohronia a Ponitria smerom do Poľska, aj legendárnu cestu Via Magna.

Október patril obnovenej zrúcanine hradu Strečno, ktorá sa nachádza na strmej skale nad vstupom do tiesňavy Váhu medzi Žilinskou a Turčianskou kotlinou. V čase svojej najväčšej slávy plnil funkciu strážneho hradu vďaka strategickej polohe nad údolím. Vybudovaný bol niekedy na prelome 13. a 14. storočia a v súčasnosti je neprehliadnuteľnou dominantou Považia, často vyhľadávanou návštevníkmi.

■ STRÁŽILI HRANICE

Na záver prišiel 17. november a s ním veľké finále odohrávajúce sa na nádvoříach i medzi múrmi najnavštevovanejšieho hradu na Slovensku, ktorý je dominantou Oravy. Kto sa na Oravský hrad pozrie od rovnomennej rieky i dnes, vôbec sa nečuduje, že patril do sústavy obranných hradov severnej časti krajiny. Rečou výprav povedané a filozofiou organizátorov chápané – plnil strážnu funkciu rovnako ako templárski rytieri strážili hranice. Legenda hovorí, že rytieri vlastnili dnešnú najstaršiu časť hradu – obytnú vežu a citadelu.

Namiesto bodky. Na templárskych výpravách sa zúčastnili tisíce ľudí, ktorí sa pozreli do hlbín našej histórie a podľa vyjadrení viacerých z nich odchádzali nielen bohatší o vedomosti, ale i o odhodlanie individuálne sa venovať štúdiu dejín. Dobrá správa pre Slovensko, opäť o pozvánku: templári sa v marci a apríli vrátia opäť...

Aj na území Slovenska sú zmienky a stopy po tajomnom a bojovnom rehoľnom ráde

Tajomní červení mnísi – templári sa vrátili!

Zhovárал sa Igor VÁLEK – Foto: autor a archív ŽSK

Nešťastný piatok trinásteho. Veta s rozpätím krídel hodným orla. Málokto vie, že sa spája s templármi, legendami opradeným rádom. Ba vlastne jeho nečakaným koncom. Ešte predtým sa však zrejme viacerí templári prešli po území dnešného Slovenska, čo v druhej polovici roka reflektovalo širokospektrálne podujatie... Viac o ňom a súvislostiach najskôr v rozhovore s jedným z organizátorov, literátom a riaditeľom odboru kultúry a cestovného ruchu Žilinského samosprávneho kraja Petrom KUBICOM.



Templári pred hradom Strečno.

• Pri koncipovaní projektu s názvom Žilinský kraj templárov ste vychádzali z historicky pravdepodobnej „premisy“, že po území dnešného Žilinského kraja mohli kráčať aj nohy templárov. Priblížte nám na úvod miesta, odkiaľ takpovediac tryskali pramene poznania?

Existuje niekoľko historikov z minulých storočí, ktorí sa o prítomnosti templárov na našom území zmienili vo svojich dielach. Zrejme ako prvý ich v roku 1748 spomenul historik Gabriel Kolinovič-Senkvičský, profesor na univerzite v Trnave. O tem-

plároch na našom území sa zmienil aj Jonáš Záborský v Dejínach kráľovstva uhorského z roku 1875. Ich informácie neskôr prevzali do svojich prác starší slovenskí historici – Štefan N. Hýroš, Ján Vencko, Jozef Špirko, Daniel Rapant aj Ivan Houdek. Tí však vychádzali najmä z monumentálneho diela Damiána Fuxhofferu O kláštoroch Uhorského kráľovstva, vydaného v Ostrihome v roku 1803. Ich zmienky a domnienky nie sú nelogické. Do bývalého Uhorska prišli templári asi v polovici 12. storočia počas vlády kráľa Gejzu II. a prvé sídlo si zalo-

žili v Stoličnom Belehrade. Za krátky čas postavili ešte desiatku kláštorov po celej krajine a získali silný vplyv. Dnešní historici však túto „premisu“ veľmi neuznávajú. Na „obranu“ templárov a ich účinkovaní na našom území sa postavil riaditeľ Kysuckého múzea Miloš Jesenský, ktorý sa vydal po ich stopách na základe informácií od spomenutých historikov. Určite k jeho zvedavosti pomohli aj rôzne povesti nášho ľudu o červených mníchoch, veď ľudová slovesnosť predsa nevznikala z ničoho! O templároch napokon pisali aj niektorí štúrovci.

• Prečo sa práve templári stali ústredným motívom cesty za tajmi histórie a krásami súčasnosti?

O tom, že celý stredovek je pre moderného človeka príťažlivý, svedčí nárast podujatí v tomto duchu. Nemusia byť práve na hradoch, stačí, ak spomenieme Stredoveký deň v Žiline. Rytieri a legendy odjakživa priťahovali našu pozornosť a popularita templárov hovorí sama za seba. Na našom území pôsobili pravdepodobne aj iné rády, ale žiadny z nich nedosiahol takú popularitu ako tento. Či už pre tajomné rituály, bájne bohatstvo alebo tragické udalosti, ktoré viedli k ich zrušeniu. Templári nie sú len živnou pôdou pre milovníkov konšpiračných teórií, ale sú aj akýmsi predobrazom čestného rytiera, a to sme sa snažili zakomponovať do našich výprav.

• Aké stopy zanechali templári v Žilinskom kraji, kde o ne „zakopneme“?

Je ich pomerne veľa. Takmer v každom regióne sa stopy po nich nájdu. Niekde v písomnostiach historikov, niekde v lokálnych povestiach. Na Orave mali sídlo v Oravskom hrade. Z toho obdobia sa nám zachovala dnes najstaršia časť hradu – citadela. Zmienky o nich nájdeme aj na Blatnickom hrade. Z toho je dnes už len zrúcanina. Práve tak, ako aj z Likavského hradu. Tam mal mať svoje sídlo Radmír, templársky prior, z neďalekého Martinčeka. Na Liptove všeobecne je o červených mníchoch najviac zmienok. Napríklad v nenápadnom kostolíku Všetkých svätých

v Ludrovej by mal byť podľa legendy pochovaný templársky vizitátor Johannes Gottfried von Herberstein...

• Počas jednotlivých výprav ste zaznamenali veľkú návštevnosť, pripravili ste súťaže, „projekcie“ spôsobu života, obchodovania i gastronómie minulosti... Čo všetko z pohľadu organizátorov priniesol projekt?

Projekt nesie i názov Objavme spolu Žilinský kraj, a to sa nám, myslím si, podarilo. Naš kraj má nesmierne veľa prírodných krás, čím sa však tiež môže pyšiť, sú hrady a zrúcaniny. Je to časť nášho dedičstva, ktoré by mali poznávať aj ďalšie generácie. Nás ako organizátorov záujem ľudí o históriu môže len tešiť. Podujatia sme postavili tak, aby si v nich každý niečo našiel – deti boli aktívne v našich akadémiách, dospelí sa zaujímalí o techniku boja, stredovekú kuchyňu a získali aj množstvo zaujímavých informácií.

• Vytýčili ste si za cieľ priniesť nové informácie v podobe kníh, rôznych publikácií i výpravného filmu...

Zatiaľ sme mimo projektu vydali knihu Stredoveká kuchárka, na ktorú máme dobré ohlasy. V tlači sa momentálne pripravuje publikácia Kostol v Ludrovej. Kostol ukrýva nádherné fresky výjavov z evanjelií, rozpráva Ježišov príbeh prostredníctvom obrazov. Dokončili sme aj 45-minútový dokumentárny film s názvom Templárske legendy. Koncom marca by mala vyjsť ďalšia kniha Templári: Legendy cti a slávy. Cieľom všetkých publikácií, ako aj samotného podujatia, je pútavou formou priblížiť časť našej nepoznanej histórie. Myslím si, že to sa nám aj podarilo.

• Tohtoročným výpravám odtrúbilo. Dočkáme sa ich pokračovania aj na budúci rok? Ďalšie kolo tzv. zimných výprav sa uskutoční v marci a apríli v roku 2013. Templári sa zúčastnia na podujatiach na rovnakých miestach ako tento rok, teda v Radoli, Blatnici, Likavke pod hradom Likava, v Strečne a na Oravskom hrade.

Výročia v odchádzajúcom roku 2012, ktoré unikli slovenskej pozornosti

Malé mílniky na dlhej púti ľudstva

Ján ČOMAJ – Foto: archív

V tempe čias a každodennej modloslužbe podenkovým hodnotám sa ľahko zabúda na minulosť, dokonca aj vtedy, keď ide o hodnoty trvalého významu, zreteľný pokrok v poznaní alebo posun človečenstva o výrazný krok. Najľahšie sa zabúda na také udalosti, ktoré sa neviažu k presnému dátumu alebo sa nedajú presne vymedziť, lebo presný dátum ani nepoznáme. Spomeňme ich aspoň v posledných tohoročných dňoch.



Tisícosemsto rokov uplynulo od dekrétu rímskeho cisára Caracalla (panoval v rokoch 211 – 217), ktorým na sklonku roka 212 udelil občianstvo všetkým slobodným ľuďom, nech bývali v ktoromkoľvek kúte Rímskej ríše, patrili k hocikakému etniku a hovorili ľubovoľným jazykom. Dovtedy boli plnoprávnymi občanmi len obyvatelia Ríma a jeho okolia, odvtedy sa nimi stali aj ľudia z Anatólie, z Judey, zo stredomorských ostrovov, z Balkánu, z Panónie, spod Álp a z iných končín, ktoré si Rím privlastnil. Bol to veľký krok k demokracii, aj keď ešte ponímanej z pohľadu otrokárskeho spoločenského poriadku.

■ VYŠŠÍ STUPEŇ CHARITY



V kresťanskom svete znamená založenie rehole klarisiek. Založila ju sv. Klára za pomoci sv. Františka z Assisi, zakladateľa rehole františkánov. Klarisky boli vlastne ženská odnož františkánov a ich úlohou bola pomoc biednym a nevládnym, pričom sa od príslušníčok vyžadovala prísna morálka a úplná skromnosť. Rehoľa vznikla pred osemdesiatimi rokmi v kláštore San Damiano. Klarisky sa stali prvou organizovanou

charitou, opatrovateľskou a sanitárnou službou najchudobnejších vrstiev vo všetkých krajinách, kde sa rozšírili. K nám došli veľmi skoro – najprv sa usadili v Trnave, kde mali aj najväčší kláštor, ale už v roku 1297 pápež Bonifác VII. potvrdil založenie kláštora klarisiek v Bratislave. Kráľ Ondrej III. im prideliť budovu poškodenú českými vojskami – a odvážne sestričky si ju hneď začali opravovať, dokonca pri nej postavili jednoloďový gotický chrám. Keď obrovský požiar neskôr kláštor i kostol zničil, klarisky sa rozhodli pre veľkorysú prestavbu areálu, ako ho poznáme dnes. Patrí k vrcholom gotickej architektúry na Slovensku. Bratislavský kláštor a kostol klarisiek má pre náš národ ešte niekoľko hodnôt: už v 17. a 18. storočí tu jezuitskí a františkánski kňazi kázali po slovensky, a tak sa kostol až do vzniku republiky stal stánkom bratislavských študentov, koncom 18. storočia tu pôsobila právnická fakulta presídlená z Trnavy, neskôr aj katolíckeho gymnázium, začiatkom 19. storočia v ňom maturoval básnik Ján Holý, neskorší priekopník rádiotelegrafie Jozef Murgaš, hudobní skladatelia Béla Bartók a Ernest Dohnányi a i. Dnes patria priestory kláštora Univerzitetnej knižnici a z kostola je múzeum a koncertná sála.

■ TRENČÍN KRÁLOVSKÝM MESTOM



Šesťsto rokov je od čias, čo uhorský kráľ Žigmund Luxemburský udelil Trenčín, niekdajšiemu sídlu „pána Váhu a Tatier“ Matúša Čáka, výsady slobodného kráľovského mesta – písal sa rok 1412, hoci mestom (listinne doloženým) bol Trenčín od roku 1111 a strediskom osídleného údolia ešte oveľa skôr – na čo je veľa starých archeologických dôkazov, z novších nápis na skalnej stene z čias cisára Marka Aurelia, ktorý dal vytesať veliteľ rímskej légie Markus Valerius oslavujúc víťazstvo v osade, ktorú Rimania nazvali Laugaritio. Od chvíle, čo sa Trenčín stal

kráľovským mestom, začali ho spravovať slovenskí meštania a slovenčina sa stala rokočiacim jazykom úradov a cechov. Aj preto si to výročie hodno pripomenúť.

■ MEDZNÍK MOREPLAVBY

Pred 525 rokmi, v roku 1487 vyplávali z Lisabonu tri lode vedené portugalským moreplavcom Bartolomeom Diazom v službách portugalského kráľa Jána II. Výprava mala preskúmať a zmapovať západné brehy Afriky a hľadať najvhodnejšiu cestu do Indie. Lode dosiahli najjužnejší cíp afrického kontinentu a otvorili námornú cestu do Ázie okolo Mysu Dobrej nádeje. Vrcholila éra zámožných objavov, ktorá kulminovala o päť rokov Kolumbovým objavením Ameriky.

■ ZAČIATOK OSVIETENSTVA

V roku 1637 – v uplynulom roku to bolo 375 rokov – vyšlo vrcholné dielo francúzskeho filozofa Descarta (1596 – 1650) Rozprava o metóde, ako správne viesť svoj rozum a hľadať pravdu vo veciach, v ktorej autor dal základy racionalizmu v myslení a vlastne začal dobu osvietenstva. Descartes si stanovil štyri pravidlá:

- pochybovať o všetkom a za pravdivé prijať len to, čo je zreteľné a dokázateľné,
- zachovávať analytický postup, zložité otázky rozkladať na jednoduchšie, až kým ich nepochopíme,
- narábať so syntézou, postupovať od najjednoduchších otázok k zložitejším,
- kontrolovať závery, to znamená vytvárať zhrnutia, preverovať, či sa na nič nezabudlo.

Za východisko poznania považoval istotu vlastného myslenia, rídiac sa myšlienkou Cogito, ergo sum – myslím, teda som.

■ ZAČALO SA TO HRNCOM

V rozličných anketách o najväčších vynálezoch ľudstva zvyknú vyhŕávať oheň, koleso, páka, elektřina, všetky právom, nemali by sme však zabúdať na hrniec. Ten, čo máme na mysli, mal práve tristo rokov. V roku 1712 vymyslel totiž francúzsky fyzik Denis Papin, pôsobiaci v Londýne, tlakový hrniec, ktorý sa stal východiskom k prvému ním skonštruovanému parnému stroju a ten bol nástupom mechanizá-

cie výrobných procesov, praotcom továrni a dopravy a vlastne celého moderného života industriálnej spoločnosti.

■ MODRA PRED 100 ROKMI

V roku 1912 vznikla v Modre dielňa na výrobu hlineného riadu, nadväzujúca na staré hrnčiarске a džbankárske tradície okolia i na skvelú školu habánskych majstrov, ktorí pod Malými Karpatmi sídlili. O niekoľko rokov sa krása a kvalita modranskej majoliky začala presadzovať vo svete: Československo získalo za kolekciu úžitkových a dekoratívnych výrobkov z Modry Grand Prix na Svetovej výstave v roku 1925 v Paríži, o rok Grand Prix na Expo



vo Filadelfii, Zlatú medailu na výstave v Barcelone 1929 atď., až doneďavna, keď začala výroba katastrofálne upadať, akoby zlatokopecká doba našich čias nemala o túto krehkú krásu záujem. Našťastie je tu dielo národného umelca Ignáca Bizmayera, jeho galéria v južnej bašte modranského mestského opevnenia, aj jeho nedávny mimoriadny úspech na reprezentatívnej výstave v Múzeu ľudového umenia vo Viedni, kde sa začiatkom tohto roka pripojili k nemu ďalší modranskí majstri... Aj tak je to pre Modru, pre Slovensko a naše umenie veľmi smutná storočnica: majolika je pri storočnici v zániku.

■ TO VŠEDNÉ CT

Iba štyridsať rokov je od prevratného vynálezu – a ako nám za ten čas stihol zovŕsť. V roku 1972 dvaja britskí fyzici G. Hounsfield a A. Cormack nezávisle od seba objavili počítačové tomografiu – computed tomography. Začali snímkovať jednotlivé vrstvy ľudského tela a rekonštruovali obraz pomocou výpočtovej techniky. Obaja sa stali Laureátmi Nobelovej ceny. Hodno si ich pri 40. výročí prvého CT pripomenúť, aspoň na záver ich jubilejného roka!

Matica slovenská organizuje návštevu u Svätého Otca

Púť k hrobu svätého Cyrila v Ríme

Púť sa koná pod záštitou Mons. Petra Rusnák – Konferencia biskupov Slovenska, predsedu Matice slovenskej Mariána Tkáča, predsedu Fóra kresťanských inštitúcií Františka Neupauera. Organizátor: Matica slovenská. Duchovný program: Fórum kresťanských inštitúcií.

Putujeme do Ríma postopách sv. Cyrila a Metoda, aby sme si pripomenuli jubilejný cyrilometodský rok pri príležitosti 1150. výročia príchodu solúnskych bratov na územie Slovenska. Pri hrobe sv. Cyrila chceme 14. februára ďakovať v jednote s univerzálnou cirkvou a našimi rodákmi doma i vo svete za duchovný a kultúrny prínos ich misie slávením sv. omše v Bazilike sv. Klementa, ktorú bude celebrovať otec kardinál Jozef Tomko. V Roku viery chceme návštevu bazilik a stretnutím so Svätým Otcom obnoviť a posilniť svoju duchovnú identitu. Súčasťou programu je slávenie sv. omší, no rovnako aj

stretnutie s nástupcom apoštola Petra – Benediktom XVI. Rím je mesto, kde zomrel sv. Peter. Dýcha históriu, umeleckými, monumentálnymi skvostami, jedinečnými pamiatkami a pre kresťanov je to posvätné miesto. Pre nás Slovákov sú zvlášť pamätné udalosti a miesta späté s pôsobením sv. solúnskych bratov. Súčasťou púte bude aj návšteva Ústavu sv. Cyrila a Metoda.

Termín: 11. 2. – 15. 2. 2013 – autobusom z rôznych miest Slovenska podľa záujmu (cena 220 eur)

Termín: 12. 2. – 15. 2. 2013 – letecky z Wien-Schwechatu (cena 540 euro)

PROGRAM:

1. deň: (11. február) Odchod popoludní z Bratislavy (v prípade záujmu i z iného mesta) nonstop jazdou cez Rakúsko do Talianska s krátkymi zastávkami na občerstvenie.

2. deň: (12. február) V ranných hodinách príchod do Ríma, prehliadka Baziliky sv. Pavla za hradbami, návšteva Baziliky sv. Klementa, kde sa nachádza hrob a pozostatky sv. Cyrila. Pokračovanie v programe návštevou Baziliky sv. Jána v Lateráne (rímska katedrála - matka chrámov), Svätých schodov, ktoré sa nachádzajú v budove Scala Santa, Baziliky sv. Kríža, kde sa nachádzajú najvýznamnejšie relikvie sveta. Liturgia v Santa Maria Maggiore so zástupcami štátu s cirkevnými predstaviteľmi (celebruje vladka Peter Rusnák). V Santa Maria Maggiore pápež Hadrián II. schválil slovenský liturgický jazyk. Ubytovanie.

3. deň: (13. február - Popolcová streda) Raňajky, stretnutie na Svätopeterskom námestí s predpoludňajšou audenciou u Svätého Otca vo Vatikáne spojená s jeho požehnaním. Popoludní prehliadka Baziliky sv. Petra vo Vatikáne. Svätá omša celebrovaná Svätým Otcom v San-

ta Sabina – popolec udeľuje Svätému Otcovi kardinál Jozef Tomko (sv. omša bude cez televízne obrazovky premietaná na nádvorí baziliky).

4. deň: (14. február – sv. Cyril – sviatok sv. Cyrila a Metoda) Po raňajkách prehliadka Baziliky sv. Petra v okvách, kde sa nachádzajú okovy, ktorými bol sv. Peter zviazaný počas väznenia v Ríme, a umelecké dielo od Michelangela – Mojžiš. Prehliadka Kolosea, Rímskeho fóra, Fóra Trajana a Kapitulu. Slávnostná sv. omša v deň sviatku sv. Cyrila v Chráme sv. Klementa. Večer odchod nočnou jazdou na Slovensko.

5. deň: (15. február) Transfer na Slovensko s krátkymi zastávkami na občerstvenie. Predpokladaný príchod do Bratislavy je v obedňajších hodinách.

Cestu a pobyt zabezpečuje cestovná kancelária AWERTOUR.

Prihlásiť sa treba do 10. 1. 2013 v cestovnej agentúre alebo cez Maticu slovenskú.

Tel./fax: 02/ 524 92 922

e-mail: ck@awertour.sk

Blížšie informácie: www.matica.sk

Na jedličku mnohí doteraz spomínajú súbežne s Vianocami. Aj v mojich spomienkach je izbová veľkosť tohto ihličnatého stromu na svojom pravom mieste, a tak sa mi s tým nežiada verejne oslovovať iných. Najmä ak som v tomto adventnom čase už niekoľko desaťročí nevošiel do lesa, aby som sa z neho vrátil s takýmto „živým úlovkom“.

Jedlička – alebo les?

Istý čas tomu oficiálne bránili štátni lesníci, potom jedľa ako druh u nás na Kysuciach začala povážlivo chradnúť. Násť ideálne „komponovanú“ mladicu nebolo až také jednoduché. Nedarilo sa to celkom ani „odvážnym es-tétom“ – zoťali niekoľko stromčekov, kým si odniesli z hory „ten pravý“. Pri pohľade na spilené a odhodnené ma chuť po takomto „testovaní krásy“ celkom prešla.

Dnes, keď je v obchodných reťazcoch tovaru vyše práva, by sa človek nemusel zaoberať podobnými „nedostatkami“. Medzi „úzkoprofilový“ tovar nepatria ani vianočné stromčeky. Predajú vám zopár sviežich konárikov, spratný stromček do samoty v komornom prostredí garsónky i rozkošateľný do priestrannej obývacej haly v dome podobnom paláci za hrubou ohradou múru. V zjednocujúcom sa európskom trhovníctve sa vám akosi ani nepatrí pýtať, či predvianočnou kúpou podporíte domácie pestovateľov. Iba ak sa chcete majetnícky pochváliť pred susedmi, že nezdobíte dáky obyčajný slovenský smriečok, vtedy si môžete zistiť, z ktorej časti Európy ho naši obchodníci priviezli.

Podme však k všednejšej regionálnej podstate. Môžem v Bratislave sadnúť na vlak alebo naštartovať svoje auto a o niekoľko hodín som v rodnom domove na Kysuciach. Po starom otcovi sme zdedili kúsok lesa, je v našom osobnom vlastníctve, a tak by som si teraz konečne mohol vyťať jedličku podľa vlastného gusta. Doniesť ju do starorodičovského domu, s nepredstieranou úprimnosťou celú vyzdobiť ručne maľovanými sklenými ozdobami z našej kysuckej Okrasy a podporiť tak čiro tradičného domáceho výrobcu.

Viem však, že ani tento rok to neurobím. V ostatnom čase sa mi nevelmi žiada vstupovať do nášho lesa ani v predvianočnej atmosfére, ba už ani vtedy, keď je na samom vrchole hubárska sezóna. Ako v súkromných lesoch začali rúbať potomkovia pôvodných vlastníkov, vychádzam z nich stále smutnejší. A bezradnejší. Spočiatku som si hovoril, že už pozabudli, ako prikladať sa o dedičstvo starali ich predkovia, a potrebujú sa to učiť postupne. Mýlil som sa. Viac ako dvadsať rokov by mal byť vrchovato dostatočný čas na to, aby si naplno uvedomili hodnotu lesa. Lenže po ich ťažobných nájazdoch ostávajú prázdne priestranstvá a hlboké kolaje po ťažkých dopravných mechanizmoch. Les akoby strácal „vyššiu ochranu“. Zodpovední vlastníci a starostliví gazdovia sú priam existenčne v menšine pred „ambicióznymi podnikateľmi“

Dušan MIKOLAJ

OČAMI MATICE

Marián TKÁČ
predseda Matice slovenskej

Vieme, čo chceme?

Končí sa rok, na konci ktorého mal byť apokalyptický koniec. Ale žijeme a prichodí nám prekročiť prah roku 2013. Máme teda vstúpiť do „trinástej“ komnaty, lebo „trinásty“ rok nám vskutku vystaví vysvedčenie „sui generis“, svojho druhu. Už len tým, ako sa vyrovnáme s toľkými výročiami. Veď každé z výročí je určitou krížovatkou, za ktorou by sme mali byť múdrejší a silnejší.

Prešlo dvadsať rokov samostatného Slovenska. Boli také, aké boli, aké však budú nasledujúce? Prešlo tisícstopäťdesiat rokov od príchodu bratov zo Solúna na pozvanie nášho vtedajšieho vládkara, akých bude nasledujúcich tisícstopäťdesiat rokov? Prijmeme bratov nanovo s otvoreným náručím a už ich nikdy nevyženieme? V roku 863 sa tak pod vedením múdreho Rastislava stalo. Stane sa tak aj teraz? Prídu v bronzovej podobe do nášho hlavného mesta v roku 2013?

Na určitej krížovateľke je aj Matica. Vznikla pri oslave tisícročia cyrilo-metodskej misie, do života ju posielali dvaja biskupi: Moyses a Kuzmány (superintendent bol vlastne biskupom) a do loga jej vtisli dvojramenný kríž na troch kopcoch, rovnaký symbol, pod akým bojovali hurbanovci v roku 1848 (napriek tomu sa naraz od dedičov Moyses a Kuzmányho dozvedáme, že používanie tohto symbolu nemá „tradíciu“).

Nie vo všetkých z tých 150 rokov priali Matici vláduce režimy, zväčša si však priala sama. Rok 2013 okrem pripomínania si a osláv bude aj rokom matičných valných zhromaždení. Na niečo nadviažeme, niečo zmeníme. Možno postačí, ak nadviažeme na činy nezabudnutelných matičných funkcionárov doma i v zahraničí. Ak povýšime vlasť vo všetkých jej podobách na prvoradé kritérium nášho úsilia. Ak to dokážeme, prispejeme k prekonaniu až neuveriteľného chaosu doma a tým aj vo svete. A k spolupráci všetkých so všetkými. Lebo aj to je naša tradícia.



Od našich matičných prispievateľov z celého Slovenska Spod spravodajského pera

■ VIANOCE V DUCHU TRADÍCII

„V uliciach Nitre sa v tomto čase deje niečo výnimočné, možno tu stretnúť dobro...“ Aj týmito slovami sa prihovárala moderátorka Oľga Csákyová. Prítomných srdečnými slovami o blížiacich sa Vianociach v Dome Matice slovenskej v Nitre privítala i riaditeľka Mária Miháliková. Podujatie s názvom Od Kataríny do Troch kráľov sa tu konalo už štvrtý rok i za finančnej podpory mesta Nitra, ktoré svojou účasťou zastupoval viceprimátor PhDr. Ján Vančo. Hlavnou myšlienkou organizátorov je priblížiť deťom tradičné zvyky späté s vianočným obdobím, ktoré boli z hľadiska symbolického, duchovného významu a prosperity také dôležité pre našich predkov. Tento rok sa v rámci projektu predstavila divadelno-hudobná inscenácia Ako babička čakala na príchod Pána Boha v podaní detí zo ZŠ sv. Marka pod vedením sestry Martiny a učiteľky Danky Sedláčkovej. Deti na javisku predviedli veľmi pekné, úprimné výkony a nádherné kresťanské myšlienky prepojené nosnou témou, že v každom človeku a jeho konaní je ukrytý sám Pán Boh. Svoje vystúpenie dotvorili živým betlehemom a vianočnými piesňami. Moderátorka Oľga Csákyová deťom v publiku priblížila dôležité zvyky zimného kalendárneho obdobia. Plynulo sa pripojilo pásmo FS Seniori – Matičiari Nitra pod umeleckým vedením Ireny Števkovej. Deti tak spoznali život gazdu na dedine, ktorému do domu prišli vinšovať pasťtieri. Taktiež sa mohli zabaviť na žartovných vsuvkách, ktoré odzrkadľujú i dnešnú povahu človeka, ako napríklad pri vinšovaní dievkam a ženám domu: „Vinšujeme vám v komore hojnosti, v pitvore svornosti(…)“. Pásmo ukončilo dievčatko prezlečené do anjelského rúcha prichádzajúce skromne k malému Ježiškovi s jabĺčkom a modlitbičkou.

Slová veľkého básnika Milana Rúfusa a prosby pre Ježiška odzneli i z úst detí 1. a 4. ročníka zo ZŠ Ivanka pri Nitre. Spoločná pieseň Tichá noc, svätá noc s atmosférou sviečok umocnila blížiacu sa čaro najkrajších sviatkov roka. Podujatie Od Kataríny do Troch kráľov sprostredkovalo deťom možnosť zažiť čistou atmosférou Vianoc našich predkov, spoznať vybavenie domácností vďaka pripravenej inštalácii ľudového bývania pracovníčkami Domu MS v Nitre Máriou Mihálikovou a Veronikou Bilicovou a ľudového odevu, ktorého obnovovaniu sa venuje Gabika Vargová. Na podujatí sa zároveň prezentovalo i výtvarné nadanie a predstavy detí o Vianociach zo ZŠ Ivanka pri Nitre.

Veronika BILICOVÁ

■ ZIMNÉ KRÁĽOVSTVO

Rok čo rok k nám prichádzajú pomaly a najskôr nenápadne. Je to tak, najkrajšie sviatky sa opäť blížia, už môžeme počítať dni. Radostné, čarovné, bohaté, pokojné, láskyplné... Iba jediné sviatky v roku majú toľko prívlastkov – VIANOCE. Radostný, čarovný, bohatý a láskyplný bol aj náš kultúrny program, ktorý sa niesol pod názvom Zimné kráľovstvo. V kráľovstve dominovala ľadová kráľovná, ktorá býva v rozprávkach zlá a krutá, ale v tento deň držala nad naším vianočným programom ochrannú ruku. Deti a mládež pod vedením svojich pedagógov predviedli to najlepšie a najkrajšie, čo v nich je. Každý, kto sedel v preplnenom hľadisku a videl rozžiarené očka našich detí, zabudol na uponáhľané dni pred najkrajšími sviatkami v roku. Svojím pestrým kultúrnym programom nám účinkujúci oživil vianočné tradície. Poďakovanie patrí všetkým pedagógom a žiakom z CVČ, ZUŠ, DFS Jánošík, MŠ zo Štúrovej a Daxnerovej ulice, ZŠ zo Školskej ul. a Farskej Lúky vo Filakove.

ve. Prajem vám šťastné a požehnané sviatky!

Alica PISÁROVÁ

■ ŽIVOT SV. CYRILA A METODA

Slávni vierozvestcovia sv. Cyril a Metod tvoria v dejinách Slovanov, a zvlášť Slovákov, jednu z najdôležitejších kapitol. Uctievané si ich ako tých, ktorí stáli pri kultúrnom a náboženskom zrode nášho národa. Ich vplyv cítiť dodnes. V súvislosti s blížiacim sa 1 150. výročím ich príchodu na naše územie zorganizoval Dom Matice slovenskej v Lučenci odbornú prednášku pre širokú verejnosť. Prednášajúcim bol Július Lomenčík z UMB v Banskej Bystrici, ktorý v prednáške Život a dielo sv. Cyrila a Metoda stredoškolským študentom priblížil životné osudy Konštantína-Cyrila a Metoda. V tejto súvislosti poukázal na skutočnosť, že o sv. Metodovi sa zachovalo menej pramenných informácií ako o sv. Konštantínovi-Cyrilovi. Vysvetlil základné požiadavky Rastislavovej žiadosti k cisárovi Michalovi III., ktorý vyšiel v ústrety Rastislavovmu posolstvu a vybral dvoch solúnskych bratov Konštantína a Metoda. Július Lomenčík podrobnejšie objasnil misiu Konštantína a Metoda na Veľkej Morave, pričom za najpodstatnejšie označil zostavenie slovanského písma. Študenti sa dozvedeli aj o obhajobe slovanského jazyka proti trojazyčníkom. Priblížil aj najvýznamnejšie literárne pamiatky z uvedeného obdobia so zameraním sa najmä na Moravsko-panónske legendy a veršovaný predslov k svätému evanjeliu Proglas, ktoré predstavujú začiatky nielen slovenskej, ale vôbec slovanskej literatúry. V závere prednášky zdôraznil, že cyrilo-metodská tradícia má pre národný život na Slovensku rozhodujúci význam.

Alena REZKOVÁ

PRIPOMÍNAME SI

■ **22. decembra**
– v roku 1937 začala pre-mávať lanovka Tatranská Lomnica – Skalnaté pleso (75. výročie), v tom čase svetový unikát, prekonal ju až v roku 1958 lanovka v Chamonix
– uplynulo desať rokov od smrti prekladateľa, medzinárodne uznávaného romanistu Blahoslava Hečka (1915 – 2002), niekdajšieho redaktora matičného časopisu Slovensko, preložil napríklad dvadsaťsedem Goldoniho komédií

■ **23. decembra**
– 75 rokov sa dožíva náš popredný odborník na betónové konštrukcie prof. Ing. Dušan Majdúch, PhD.

■ **24. decembra**
– pred 130 rokmi sa v Očovej narodila zberateľka slovenských výšiviek Anna Šenšelová (1882 – 1976)
– pred dvadsiatimi rokmi umrel „básnik v dreve“, sochár prof. Ľudovít Korkoš

■ **25. decembra**
– pred 75 rokmi umrel svetoznámý český spisovateľ Karel Čapek (1890 – 1938)
– sedemdesiate výročie úmrtia profesora švajčiarskej technickej univerzity Aurela Stodolu (1859 – 1942), konštruktéra v tom čase najvýkonnejších parných a spaľovacích turbín na svete, učiteľa A. Einsteina, čestného doktora univerzít v Hannoveri, Prahe, Brne a i.

■ **26. decembra**
– v roku 1892 sa v Mošovciach narodil dlhoročný tajomník Matice slovenskej, básnik a literárny historik Štefan Krčméry (1892 – 1955)

■ **27. decembra**
– v roku 1566 sa narodil Ján Jessenius z Turca, jeden z najvýznamnejších lekárov svojich čias, profesor Karlovej univerzity v Prahe, popravil ho v roku 1621 na Staromestskom námestí

■ **1. januára 2013**
– v roku 1919 sa obnovila činnosť Matice slovenskej
– pred dvadsiatimi rokmi vznikla Slovenská republika ako demokratický a zvrchovaný štát

■ **2. januára**
– pred 145 rokmi vyšlo v Budapešti prvé číslo Slovenských novín

■ **3. januára**
– pred 90 rokmi umrel český spisovateľ Jaroslav Hašek, autor románu Osudy dobrého vojaka Švejka (1883 – 1923)

■ **4. januára**
– pred 195 rokmi sa v Revúcej narodil Gustáv Reuss, lekár, botanik a zberateľ ľudových povestí (1818 – 1861)
– na pléne Ústredného výboru KSČ v Prahe zvíťazilo krídlo usilujúce sa o demokratizáciu spoločnosti a na čelo strany bol zvolený Alexander Dubček, začiatok tzv. janúrovej politiky v Československu

(jč)

Redakcia Slovenských národných novín praje svojim čitateľom pokojné, kresťanské vianočné sviatky a šťastný Nový rok 2013, v ktorom oslávime 20. výročie Slovenskej republiky.



PREDPLATNÉ SNN NA ROK 2013

Ročné predplatné 26 €
Polročné predplatné 13 €
Štvrťročné predplatné 6,50 €
Slovenské národné noviny si môžete objednať aj na tel. čísle 043 / 4012 837 a na adrese
snnredakcia@matica.sk

Týždenník Matice slovenskej. Vydávajú MS a VMS, s.r.o., Martin. Šéfredaktor Maroš SMOLEC. Zástupcovia šéfredaktora Michal BADÍN a Emil SEMANCO. Sídlo: Mudroňova 1, 036 52 Martin. Tel: 043/ 40 12 837 - 8, 41 34 535, 40 12 811, e-mail: snn@matica.sk, snnredakcia@matica.sk. Filiálna redakcia: Grösslingová 23, 812 51 Bratislava. Tel: 02/ 52 96 57 52. Administrácia: Matica slovenská, Mudroňova 1, 036 52 Martin. Tel: 043/ 40 12 837 - 8, 41 34 535. Tlač: Ultra print, Bratislava. Rozširuje: PNS, Mediaprint Kapa a redakcia. Redakčná rada: Marián TKÁČ, Ján ČOMAJ, Roman MICHELKO, Ján JANKOVIČ, Drahošlav MACHALA, Pavol MACALA, Andrej STRÝČEK. Podávanie novinových zásielok povolené OZ SsRp Banská Bystrica, č.j.1081-93-PTP z 30. 3. 1993. Objednávky na predplatné prijíma redakcia SNN, Slovenská pošta a každý doručovateľ. Objednávky zo zahraničia: redakcia SNN a Slovenská pošta, a. s., Stredisko predplatného tlače, Námestie slobody 27, 810 05 Bratislava 15, e-mail: zahranična.tlac@slposta.sk. Ročné predplatné 26 €, v ČR 530 Kč + 460 Kč poštovné, Európa 100€, ostatný svet 180USD. Neobjednané rukopisy a fotografie nevraciam. MČ 49 644, ISSN 0862-8823. EV 4009/10.